



**T.C.**

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM DALI  
BALKAN ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI**

**1989 SONRASI ROMANYA'DAKİ DEĞİŞİM VE DOBRUCA  
TATARLARINA YANSIMALARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ÖMER KESME**

**Tez Danışmanı**

**DR. ÖĞR. ÜYESİ MİTHAT ATABAY**

**ÇANAKKALE – 2022**





T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM/ANASANAT DALI  
BALKAN ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

**1989 SONRASI ROMANYA'DAKİ DEĞİŞİM VE DOBRUCA TATARLARINA  
YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER KESME

Tez Danışmanı  
DR. ÖĞR. ÜYESİ MİTHAT ATABAY

ÇANAKKALE – 2022



T.C.  
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



Ömer KESME tarafından Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY yönetiminde ve 20/01/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “1989 Sonrası Romanya’daki Değişim ve Dobruca Tatarlarına Yansımaları” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı**’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

**Jüri Üyeleri**

Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY (Danışman)

Prof. Dr. Reyhan KÖRPE

Dr. Öğr. Üyesi Mensure KIZIL

**İmza**

Tez No : 10454494

Tez Savunma Tarihi : 20/01/2022

.....  
Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

.././....

## ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Ömer KESME

20/01/2022

## TEŞEKKÜR

“ 1989 Sonrası Romanya’daki Değişim ve Dobruca Tatarlarına Yansımaları” isimli tez çalışmamda Romanya’nın Dobruca bölgesinde ve diğer bölgelerinde yaşayan Tatar Türklerinin yaşamış olduğu değişimler karşılaştırmalı olarak incelenip yorumlanmıştır.

Tez çalışmalarım sırasında bana her zaman destek olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY hocama ve tezin son kısmında sahadan bilgi vererek çalışmalarımın tamamlanmasını sağlayan Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi Eden KURTASAN Bey’e teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca çalışmalarım sırasında tezimi yazmamda her zaman beni destekleyen, bugünlere gelmemde en büyük payı olan ve sonuna kadar yanımda olan anne ve babama, tezimin tamamlanmasında destek olan eşim Büşra Nur’a, dünyaya gelişi ile ilk kez baba olma sevincini tattıran biricik oğlum Göktuğ’a ve aynı bölümde yer alan arkadaşım Onur Yılmaz’a literatür taramasında yardım ve desteklerinden dolayı çok teşekkürlerimi sunuyorum.

**ÖZET**  
**1989 SONRASI ROMANYA'DAKİ DEĞİŞİM VE DOBRUCA TATARLARINA**  
**YANSIMALARI**

Ömer KESME

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY

20/01/2022, 119

En eski dönemlerde, Romanya'nın yaklaşık şimdiki toprakları içerisinde, Trakların soyundan gelen Geto-Daklar yaşamışlardır ve Romen milleti bugün bu grubu ataları olarak görmektedirler.

Geto-Daklar hakkında ilk bilgilere baktığımız zaman Herodot'un yazılarında geçmektedir ve bunların geçtiği ilk bölge Dobruca bölgesidir. Herodot'a göre VI. yy. sonlarında oldukça güçlü olan İskitler, gelişme çağında olan Persleri oldukça rahatsız etmeye başlamışlardır. M.Ö. 519 yılında, Perslerin Kralı Darius,İskitlerin bulunduğu bölgeye bir sefer düzenlemiştir. Bugünkü Burgas ve Nesembar'ın etrafında yaşayan Traklar teslim olurken, Tuna çevresinde Dobruca bölgesinde rastlanan Geto-Daklar Perslere karşı çıkmış ve onlar ile bir süre savaşmışlardır. Bu savaşlardan sonra Geto-Daklar yenilgiyi kabul etmişlerdir.

Uzun yıllar Osmanlı egemenliğinde yaşayan ve tarihte Memleketeyn olarak anılan Eflak ve Boğdan beylikleri olmak üzere iki ayrı voyvodalık ve boyar tarafından yönetildiler. Romanya'da ilk ulus devlet oluşumunun, özellikle 18. yüzyılda Fenerli Boyarlar'ın yönetim sırasında yürüttükleri ticari ve sosyo-kültürel faaliyetler ve birbirini takip eden siyasi olaylar sonucunda ortaya çıkması. Ancak bu bölgede ilk kez birleşen ve Romanya tarihinde sembolik bir yeri olan bir isimden bahsetmek gerekiyor. Bu isim kuşkusuz Rumenlerin kahramanı Mihai olarak da bilinen Eflak Lordu Mihai Viteazul'dan başkası değildir.

1989 yılında gerçekleşen Çavuşesku devriminden sonra Romanya artık yönünü Batı'ya çevirmiştir. Devrimden hemen sonra azınlık hakları genişletilmişve onlara siyasal temsil hakları verilmiştir. Tatarlar Romanya tarihinde neredeyse sorunsuz bir azınlık grubu

olup her zaman Romen devletine sadakatle işlerini yapmışlardır. Azınlıklara verilen bu haklar ile Romanya Avrupa Birliği devletleri arasında en sorunsuz bir devlet olduğunu ifade edebiliriz.

**Anahtar kelimeler:** Romanya, Dobruca, Türkler, Tatarlar, Azınlıklar, Avrupa Birliği





**ABSTRACT**  
**CHANGERS IN ROMANIAN AFTER 1989 AND REFLECTIONS ON**  
**DOBRUCE TATARS**

Ömer KESME

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Regional Studies Department

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Mithat ATABAY

20/01/2022, 119

In the most ancient times, the Geto-Daks, descended from the Thracians, lived in the approximately present territory of Romania, and the Romanian nation today considers this group as their ancestors.

When we look at the first information about the Geto-Daklar, it is mentioned in the writings of Herodotus, and the first region where they are mentioned is the Dobruca region. According to Herodotus VI. YY. The Scythians, who were quite powerful at the end of the day, began to disturb the Persians, who were in the age of development. B.C. In 519, the King of Persia, Darius, organized an expedition to the region where the Scythians were located. While the Thracians living around today's Burgas and Nezembar surrendered, the Geto-Daks found in the Dobruca region around the Danube opposed the Persians and fought with them for a while. After these wars, the Geto-Daks admitted defeat.

They were ruled by two separate voivodeships and boyars, the principalities of Wallachia and Moldavia, which had lived under Ottoman rule for many years and were called Memleketeyn in history. The emergence of the first national state formation in Romania, especially in the 18th century, as a result of the commercial and socio-cultural activities carried out during the rule by the Fenerli Boyars, and as a result of the succession of political events. But it is necessary to mention a name that was the first to unite in this region and is a symbolic place in Romanian history. This name is undoubtedly none other than Mihai Viteazul, the Lord of Wallachia, also known as Mihai the Hero by the Romanians.

After the Ceausescu revolution that took place in 1989, Romania has now turned its direction to the West. Minority rights were expanded immediately after the revolution and political representation rights were given to them. Tatars have been an almost unproblematic minority group in Romanian history and have always done their job faithfully to the Romanian state. With these rights granted to minorities, we can state that Romania is the most trouble-free state among the European Union states.

**Keywords:** Romania, Dobruja, Turks, Tatars, Minority, European Union



## İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI .....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### GİRİŞ

1

### İKİNCİ BÖLÜM

#### ROMANYA ve ROMENLERİN TARİHÇESİ

2.1. Romanya Tarihi Hakkında Genel Bilgiler.....	8
2.2. Beyliklerden Birliğe; Romanya Ulusal Devletinin Ortaya Çıkışı ( 1847-1859).....	11
2.3. Birleşme Süreci Öncesinde Yaşanan Olaylar.....	12
2.4. Eflak Ve Boğdan'da Milliyet Fikrinin Gelişmesi.....	16
2.5. Romanya Ulusal Hareketleri Ve Romanya'nın Birliği.....	17

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### ROMANYA SOSYALİST CUMHURİYETİ ve DOBRUCA TATARLARININ DURUMU

3.1. İkinci Dünya Savaşı'nda Romanya.....	28
3.2. Sovyet Askerlerinin Romanya'dan Çekilmesi Ve Bunun Etkileri.....	27
3.3. Romanya'nın Sovyetlerin Çekoslovakya İşgal'ine Karşı Çıkması ve Bunun Tatarlara Yansımaları.....	47
3.4. Çavuşesku Yönetimi ve İnsan Hakları Konusundaki Tutumu .....	52

3.5. 1989 Sonrası Romanya Cumhuriyeti'nin İnşası Ve Tatarlar .....	60
3.5.1. Romanya Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Azınlıklar.....	60
3.5.2. Demokratik Romanya Anayasası'na Göre Ulusal Azınlık Hakları.....	61
3.5.3. Romanya'daki Türk-Tatar Azınlığı.....	62
3.5.4. Yeni Romanya İçerisinde Tatarların Siyasi ve Toplumsal Durumu.....	67
3.6. Romanya Parlamentosu'nda Tatar Siyasetçiler.....	70
3.6.1. Romanya Demokrat Türk Birliği.....	71
3.6.2. Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokrat Birliği .....	72
3.7. Tatarların Romanya Ekonomisindeki Yeri.....	73

#### DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

#### ROMANYA'NIN AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞİ ve BUNUN TATARLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

4.1. Romanya'nın Avrupa Birliğine Girişi.....	73
4.2. Avrupa Birliği'nin Azınlık Hakları ve Romanya'daki Tatarların Durumu.....	74
4.3. Tatarların Kültürel ve Toplumsal Haklar Konusunda Yeni Kazanımları.....	77
4.4. Tatarların Avrupa Müktesebatı Kapsamında Siyasal Hakları.....	79

#### BEŞİNCİ BÖLÜM

#### ROMANYA TATAR TÜRKLERİNİN SİYASİ, SOSYAL ve KÜLTÜREL HAKLARINA İLİŞKİN YAPILAN MÜLAKAT

5.1. 1989 Yılında Gerçekleşen Çavuşesku Devriminden Önce ve Sonra Tatar Türklerinin Ekonomik Hayattaki Yeri ve Hangi Alanlarda Faaliyet Göstermektedir?.....	81
5.2. Romanya, AB'ye Girmeden Önce ve Sonra Azınlık Hakları konusunda Azınlıklara Hangi Hakları Sağlamıştır?.....	84
5.2.1. Peki Romanya Hükümeti İçerisinde Azınlıklara Bu kadar Haklar Verilmesi Sonrasında Herhangi Bir Olumsuz Durum Meydana Geldi Mi.....	85
5.3. Çavuşesku Döneminde Farklı Bölgelere Yerleştirilen Tatar Türkleri Devrimden Sonra Eski Yerleşim Yerlerine Dönebildiler Mi?.....	86

5.3.1. Dobruca Tatarları Açısından Bu Geri Dönüşlerin Sosyolojik ve Kültürel Yansımaları Nasıl Olmuştur?.....	87
5.4. Dobruca Tatarları Sosyo-Kültürel ve Dini faaliyetlerini Nasıl Gerçekleştirebilmekte ve Anadilde Eğitim Alma Hakkı Var Mı?.....	88
5.5. Tatar Türklerinin Yerel Yönetimlere ve Ülke Yönetimine Katılımları Nasıl Olmaktadır Azınlık Grupları Siyasete Ne Şekilde Dahil Olabilmektedir?.....	92
5.5.1. Tatarlar İçinden Önemli Görevlere Gelmiş veya Getirilmiş Siyasetçiler Var Mı Varsa Kimler, Hangi Görevlerdir?.....	95

## ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER	97
-------------------	----

KAYNAKÇA.....	101
---------------	-----

ÖZGEÇMİŞ.....	I
---------------	---

## SİMGELER ve KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
A.G.E	Adı Geçen Eser
BM	Birleşmiş Milletler
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
FSN	Ulusal Kurtuluş Cephesi
IMF	Uluslararası Para Fonu
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması
PCR	Romanya Komünist Partisi
UDTR	Romanya Türk Demokrat Birliği
UDTTMR	Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokrat Birliği
VB	Ve Benzeri
VD	Ve Diğerleri
Y.y.	Yüz Yıl

## ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Romanya Coğrafi Haritası	1
Şekil 2	Dobruca Tatarlarının yaşadığı bölgeler.	96



## BİRİNCİ BÖLÜM

### GİRİŞ



Şekil 1. Romanya Coğrafi Haritası.

Balkanlar veya Balkan Yarımadası ismini, batıdan doğuya kadar uzanan Bulgaristan bölgesini ikiye ayıran sıradağlardan alan Balkan Yarımadasının doğu, güney ve batı sınırları konusunda görüş birliği varken, kuzey sınırları hakkında tam bir görüş hakim değildir. Kimileri Kuzey sınırını Karpatlardan başlatmakta kimileride Tuna ve Drava nehrinden itibaren başlatmaktadır. Geçmişte bu bölgede ki sıradağlar için kullanılan Balkan kelimesi daha sonradan o bölgenin adı olarak kalmıştır. Bazıları da o bölgeye Güneydoğu Avrupa olarak telaffuz etmektedir. Bu isim biraz siyasi olarak ortaya atılmıştır. Balkan sözcüğü tüm dillere Osmanlı Devletinden geçmiştir. Bölgeyi dikkatlice incelediğimizde, yükselen sıradağlar şeklinde ki sarp dağlık alan en dikkat çeken özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Dağların uzanma biçimi, nehirlerin Tuna'ya veya güney bölgesinde ise Ege Denizine dökülmesini gösterir. Dağların bu şekilde uzanması ve aralarında sarp geçit vermeyen yer olması Balkan Yarımadasında yaşayan insanların aralarında din, dil, etnik köken ve kültür olarak farklı bir gelişme göstermesini sağlamıştır.



Günümüzde Balkan ülkeleri arasında yaşanan sorunların geneli aslında bu bölgenin coğrafi yapısından ve farklı kültürlerinden kaynaklanmaktadır. Romanya’da bu bölgenin içerisinde yer almakta olup, kuzey ve kuzeydoğusunda Ukrayna ve Moldova, kuzeybatısında Macaristan, güneyinde Bulgaristan, batı ve güneybatı tarafında Sırbistan, doğusunda ise Karadeniz bulunmaktadır. Romanya’nın yüzey şekline baktığımız zaman ise 3 bölüme ayrıldığını ifade edebiliriz. Doğu bölgesinde kuzey-güney doğrultusunda uzanan Doğu Karpat Dağları ve onun güney uç tarafından başlayıp batıya yönelen Transilvanya Alpleri oluşturmaktadır. İkinci kısım Doğu karpatlar olan Erdel Bölgesi. Üçüncü kısım ise Boğdan olarak adlandırılan Moldavya ve Dobruca bölgesidir. Bu üç bölgenin sonuncusu olan Dobruca bölgesi çok eski çağlardan beri o bölgeye hakim olan milletler tarafından stratejik bir öneme sahip olmuştur. Günümüzde de Bulgaristan ve Romanya arasında kalan bir bölgedir. Dobruca bölgesi eskiden sık ormanlar ile kaplı bir bölge olmasından dolayı Deliorman olarak adlandırılmıştır. Romanya’da bulunan Teleorman isminin Deliorman’dan geldiği söylenir. Dobruca bölgesinin siyasi tarihteki önemini stratejik olarak bulunduğu bölge atamıştır. Rusya ve Ukrayna steplerinden İstanbul ve Ege’ye oradan da Akdeniz’e inen en kısa yol Dobruca bölgesinden geçmektedir. Bu güzergah itibariyle Dobruca tarih boyunca birçok kavmin, milletin geçiş yeri olmuştur. Yolu bu bölgeden geçen her kavmin bu bölgede çeşitli izler bırakmıştır. Osmanlı Devleti’de bu bölgenin stratejik önemine binaen burayı kullanarak Rusya ve Lehistan seferlerinde, Kırım Hanlığı ile irtibat kurmak için bu bölgeyi kullanmışlardır.

Dobruca bölgesinin tarihi daha eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Karpat Dağları ile Tuna nehri arasındaki alanda, ilk yaşam izlerine dair kalıntılar “paleolitik döneme kadar uzanmaktadır” (Karatay, 2013: 251). Plinius ve Tacitus bu bölgeyi Daçia şeklinde isimlendirmiş ve bu bölgeyi Tuna nehrinin her iki kıyı tarafından, solunda Karpat dağları, sağında Balkan dağları, doğuda Karadeniz’e batı ve güneybatı tarafında ise Karpat dağlarının çizgileri bulunmaktadır. Daçia bölgesinde yaşayan insanlar Daklar olarak isimlendirilmektedir. Onlarda daha büyük ataları “Traklardan olan Geto –Daklardan” gelmektedir (Karatay, 2013). M.Ö. 46 yılında Dobruca’da bulunan Odriş Krallığı Romalıların egemenliği altına girmesiyle Balkanlarda Roma hakimiyeti başlamıştır. Bu olayla birlikte Dobruca, “Moesia eyaletinin” bir parçası olmuştur (Karatay, 2013). Romalıların Daklara yakın komşu olması, aralarında ki muhtemel savaşların başlamasını kaçınılmaz kılmıştır. “Daklar ile Romalıların savaşları” M.S. 85 yılından itibaren sık sık

olan çatışmalar şeklinde başlamıştır (Giurescu, 2019: 64). 89 yılında Roma İmparatoru Domitianus ve Daklar'ın kralı Decebalus arasında bir "barış antlaşması" imzalanmıştır (Karatay, 2013). Romalılar ise halen bu bölgeyi işgal edip kolonileştirmeyi amaçlamaktaydı. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için 101 yılında tekrar saldırmışlardır. Bu saldırı büyük bir kuvvetle gerçekleştirilerek Daklar'a büyük zaafiyetler verdimişlerdir. 105 yılında Romalılar Traianus'un liderliğinde tekrar büyük bir ordu topladı ve Daklar'ın hakimiyetine son vermek üzere yeniden harekete geçerek Daklar'ı mağlup etmişlerdir. Bu yenilgiden sonra Daklar bir daha toparlanamamış ve Romalıların Daçia (Dakya) seferi başarıyla sonuçlanmıştır.

106 yılında ise Dakya Krallığı sona ermiştir. Traianus bu bölgeyi kolonileştirmek ve toprağı işleme için imparatorluğun dört bir tarafından çok sayıda insanlar getirtmiştir. Romalıların bu bölgede ki hakimiyeti yaklaşık 165 yıl (106-271) devam etmiştir. Bu zaman içinde bölgeye gelen insanların kültürü ile Geto-Dakların kültürü iç içe geçerek kaynaşmıştır. Bölgede yaşayanlar ile Romalılar sadece latin dilinde iletişim kurabilmişlerdir. Latin dilini konuşmaları Daçialıların romalılaştırmadaki en büyük etken olmuştur. Roma kültürünün baskın olmasından dolayı, bölgenin yerlileri Romalılaştırmış ve bu bölgede yaşayanlara önce Romalı, sonra Romanik ve en sonunda da Romen olarak adlandırılmıştır. 271 yılında Romalıların Daçia bölgesini boşalttıktan 1241 yılına kadar bölge çeşitli kavimlerin geçiş ve işgaline uğramıştır. Moğol istilasına kadar olan süreçte Alman, Slav ve Türklerin işgaline ve geçişlerine uğramıştır. Bölgeye ilk önce Vizigot ve Ostrogotlar gelmiş, ondan sonra da 434-453 yılları arasında Hun imparatoru Atila tarafından işgal edilmiştir. O dönemin dünyasını en çok korkutan olay ise Atila'nın Hunları olmuştur. Hunlar Panonia bölgesine yerleşerek bugünkü Macaristan'ı oluşturmuşlardır. Atila'nın 453 yılındaki ani ölümüyle Hun tehlikesi ortadan kalkmış ve Slavlar ise derin bir nefes almışlardır. 6-7. asırlarda Slavlar bölgeye bölgeye geldiler. Slavların amacı da Romalılardan farklı değildi. Slavlar bölgeye çok büyük bir kabile topluluğu ile gelerek Tuna nehrinin güneyine yerleşmişlerdir. Günümüz Bulgaristan'ın temellerini atmışlardır. Slavlar 11. asırda Bizans tarafından Ortodoks Hristiyan yapılmışlardır.

Macarlar, 10. ve 11. asırlarda kendi topraklarının içerisine Transilvanya'yı işgal ederek dahil ettiler. Bulgar ve Macarların bölgeye gelip Daçia bölgesine komşu olduktan sonra Hristiyanlığı kabul etmesi bölgede birçok tarihi ve dinsel kültürü değiştirmiştir. 9. ve

10. yüzyıllarda “ilk Romen Feodal ülkeleri” kurulmaya başlanmıştır (Giurescu, 2019: 99). Bu feodal ülkeler dinsel olarak kiliselerini Bulgarlardan ilham alarak yaptılar ve ilk dini kitapları Slavca yazmışlardır. Daçia bölgesinde 13.yy’da Erdel bölgesi bağımsız bir prenslik olarak ortaya çıkmıştır. 14.asırda bölgede bağımsız iki romen prensliği daha ortaya çıkmıştır. Bunlar güneyde Eflak (1330) ve doğuda Boğdan (1359)’dır. Ortaya çıkan her iki devlette voyvoda yada hospodarlar tarafından yönetilmektedir.

Osmanlı orduları her taraftan Güneydoğu Avrupa’ya giriş yapmaya başlayınca Romenler de Osmanlı hakimiyeti altına girmeye başlamıştır. 15. Asırda Eflak (Wallacia) ve 16. asırda Boğdan (Moldovya) olmak üzere her iki beylik de Osmanlı hakimiyeti altına Eflak ve Boğdan eyaletleri olarak girmiştir. Esasında Osmanlıların Romenler ile ilk temasları I. Murad dönemine denk gelmektedir. Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda ilerlemeye başlamasıyla Eflak voyvodası Vlaicu, I. Murad ile “dostluk antlaşması” imzalamıştır (Decei, 2020: 178). Eflak’ın Osmanlı hakimiyeti altına girmesi fiilen 1391 tarihinde Voyvoda Mircea’nın Osmanlı Devleti’ne vergi ödemesiyle başlamıştır. Voyvoda bu anlaşması haçlı ordusunun Osmanlı ile yaptığı savaş öncesinde bozarak Haçlı ordusuna destek vermiştir. 1396 Niğbolu savaşında Haçlı ordusu mağlup olunca Mircea Osmanlıya tekrar vergi vermeye başlamıştır. Eflak voyvodalığı Osmanlı ile Macarların arasında ki çekişmelerde sık sık savaş alanı olmuştur. 1444 Segedin anlaşması ile Voyvoda hem osmanlıya haraç verecekti hemde Macar Kral’ına tabi olacak şekilde ikili hükümler kabul etmiştir. Eflak Voyvodaları arasında Osmanlı ile Macarlar arasındaki çekişmelerden yararlanarak sık sık isyan etmişlerdir. Bunlar arasında ise “Kazıklı Voyvoda veya Drakula” olarak tanınan Voyvoda Vlad Tepeş (1456-1462) Osmanlılar ile savaflara girişmiş, Tuna’yı geçerek Dobruca bölgesinde ki müslümanları ve türkleri katletmiştir (Gökdağ ve Karatay, 2013: 379). Bu olaylar üzerine Fatih Sultan Mehmed Eflak’a sefer düzenlemiş, bu sefer üzerine Voyvoda Transilvanya tarafına kaçmıştır. Daha sonra yerine Voyvoda Radu (1462-1474) başa gelmiştir.

Osmanlı Devleti ile Boğdan (Moldavya) arasındaki ilk temas ve iletişim I.Mehmed ve Voyvoda Alaxandru Bun döneminde olmuştur. Osmanlı Devleti bu dönemde Akkerman’ı kuşatmışlar, fakat alamamışlardır.II. Murad döneminde de Osmanlı ile Boğdan Voyvodalığı arasında ikili ilişkiler devam etmiş ve Boğdan Fatih’in İstanbul’u fethetinden sonra Osmanlı Devleti’ne vergi vermesiyle Osmanlı Devleti’ne tabi olmuştur.

Fatih Sultan Mehmed Boğda'nın iç işlerine karışmamış, Balkanlarda olduğu gibi Osmanlı paşası görevlendirmemiştir. Boğdan voyvodalarının en büyüğü olan Büyük Stefan çel Mare 1473 yılında Osmanlılara vergi vermesi keserek 1475 yılında isyan hareketlerine başlamıştır. 1475 yılında Stefan Eflak'a saldırmış ve oradaki halkı katletmiştir. Fatih'in İtalyan devletleriyle olan seferlerini fırsat bilerek 1475 yılında Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa komutasında ki orduyu yenmiş ve bu olay üzerine Papalık başarısından dolayı "İsanın Pehlivanı" unvanı verilmiştir. Bu dönem içerisinde Kırım Hanlığı'nda Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir. 1476 yılında Fatih Boğdan seferine bizzat katılmış, Osmanlı Devleti Boğdan kuvvetlerini Akdere'de büyük bir hezimete uğratmıştır. Eflak kuvvetleri bu sefer sırasında Osmanlı Devleti ile birlikte hareket etmişlerdir. Osmanlı kuvvetleri beyliğin merkezi Suceava'ya girmiş, fakat kaleyi ele geçirememiştir. Boğdan kuvvetleri geri çekilirken her yeri yakıp yıkınca Osmanlı ordusunda kıtlık çıkmış, orduda veba salgını baş göstermiş ve Macar kralı savaş hazırlıklarına başlayınca Osmanlı kuvvetleri kaleyi alamadan geri çekilmek zorunda kalmıştır. Boğdan 1484 yılında II. Bayezid döneminde bölgede ki civar bölgelerin ele geçirilmesiyle Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Bu iki bölgenin ele geçirilmesiyle Macaristan ve Lehistan seferleri sağlama alınmış ve stratejik bir yer kazanılmıştı. Artık kuzeye doğru fetihler yapmak kolay hale gelmişti. Büyük Stefan ömrünün sonlarına doğru Osmanlı hakimiyetini kabul ettikten sonra varislerine şöyle bir nasihatte bulunmuştur. "Ben Moldavya'yı düşmana karşı koruyabildim, fakat siz bu işi yapamayacak kadar zayıfsınız. Komşularınızın en güçlüsü ve bilgisi Türklere, bu sebeple Türklere boyun eğmenizi istiyorum" der (Gökdağ ve Karatay, 2013: 380).

15. asrın sonlarına doğru artık hem Eflak hemde Boğdan, Osmanlı hakimiyeti altına girmiştir. Eflak ve Boğdan voyvodalıkları Osmanlı egemenliği altına girdikten sonra, peşkeş ve harac ödemeyle yükümlü beylikler durumuna getirilmiştir. Bu dönemi siyasi ve idari safhalara ayıracak olursak karşımıza iki siyasi ve bir dolaylı idari dönem çıkmaktadır. İlk safha Osmanlı egemenliği altına girişinden itibaren 1711 yılındaki Prut Savaşına kadar olan dönem Boyarlar dönemi, İkinci safha 1711 Prut savaşından 1821 Yunan ayaklanmasına kadar olan Fenerli Beyler dönemi, son safha olarak ise 1821'den 1829 Edirne anlaşmasına kadar olan Yerli prensler dönemidir. Edirne anlaşmasından sonra Osmanlı Devleti ve Rusya Romenler üzerinde iki üstün devlet olarak yer almışlardır. Bu dönem 1859 yılına kadar Eflak ve Boğdan'ın birleşmesine kadar devam etmiştir (Gökdağ

ve Karatay, 2013: 380). Prenslüklerin 1859 yılında Romanya adıyla birleşmesinden sonra başa Alman prensi olan I. Carol gelmiştir. Romen milliyetçiliği diğer ülkelerden biraz geç ama hızlı bir şekilde gelişmiştir. Bu gelişme eğitim ve kültürle sağlanmıştır. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşında Rusların yanında savaşa girmişler ve Plevne'de Rusların zafer kazanmasında büyük katkı sağlamıştır. Romenler Berlin Anlaşmasından sonra 9 Mayıs 1878 yılında bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı hakimiyetine son vermiştir (Akman, 2006: 132).

Osmanlı ve Ruslar arasında yapılan savaşlardan sonra bölgeye çok sayıda müslüman türkler göç etmek zorunda kalmışlardır. 1853 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan Kırım savaşında Osmanlı, savaştan mağlubiyetle ayrılmıştır. Bu savaş sonucunda Dobruca ve Köstence bölgesine Kırım'dan büyük göçler olmuştur. Romanya'nın Osmanlı Devleti'nden ayrılmasından sonra özellikle Dobruca bölgesinde yaşayan birçok Türk-Müslüman ahali kalmıştır. Bu durum sonrasında orada yaşayan Türk-Müslüman toplulukları arasında, özellikle Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yaptığı savaşlar sonrasında bölgeye Karadeniz üzerinden ve Kırım'ın Ruslar tarafından ilhak edilmesiyle birçok Kırım Tatar-Türkü akın akın göç etmiştir. Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinden önce de Moğol İmparatorluğu ile birlikte erken dönemde birçok Tatar topluluğu bölgeyi istila etmek üzere gelmiş ve oraya yerleşerek kalıcı olmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle birlikte bu bölgeden Türkiye'ye birçok Türk-Müslüman aileler göç etmiştir. Fakat daha önceleri bu bölgeye göç etmiş bulunan Tatarlar'ın birçoğu bölgede kalmaya devam etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaş'ından sonra Sovyetler Birliği'nin etkisine girmesiyle birlikte bölgede, 1989 Çavuşesku'nun devrilmesine kadar Komünizm hakimiyeti etkisini göstermiştir. Komünizmin politikası gereği, bölgede azınlıklara tanınan pek çok haklar geri alınmıştır. Sonrasında hükümet politikası gereği azınlıkların vatandaşlığa geçirilmesi kararı alınmıştır. Fakat azınlıklar bu politikayı asimilasyon olarak algılamışlar ve bu politikaya karşı bölgede önemli bir direnç göstermişlerdir. Bu süre içerisinde Tatar Türklerinin açmış olduğu pek çok eğitim ve kültürel kurumlar, Komünist rejim yıkılana kadar kapalı kalmıştır. Komünist rejim içerisinde Tatar ve Müslüman Türk azınlığa tanınan bazı haklar ise Çavuşesku'nun Türkiye ve Ortadoğu ziyaretleri kapsamında göz boyamak maksadıyla verilen imtiyazlardan ibarettir. Romanya'da 1989 yılı içerisinde yaşanan Çavuşesku'nun

iktidarını sonlandıran devrim sonrasında ÷lkede, Demokratik ve Liberal dñzen hakim olmaya başlamıştır. Bu dñnem içerisinde ve gñnñmñz Dobruca bñlgesinde yaşayan Tatarların sosyal, ekonomik, eğitim ve kñltñrel durumlarının dñnem içerisinde nasıl değiştiği ve tarihsel-geleneksel kurumlarının gñnñmñzde faaliyetlerine nasıl devam ettiği ÷lkemizde çok fazla bilinmemektedir.



## İKİNCİ BÖLÜM

### ROMANYA ve ROMENLERİN TARİHÇESİ

Bu bölümde Romanya ve Romenlerin tarihi hakkında bilgiler verilmiş ve Romanya tarihi hakkında, Romenlerin uluslaşma sürecine giden olaylar anlatılmaya çalışılmıştır.

#### 2.1. Romanya Tarihi Hakkında Genel Bilgiler

En eski dönemlerde, Romanya'nın yaklaşık günümüzde ki toprakları içerisinde, Trakların soyundan gelen Geto-Daklar yaşamışlardır ve Romen milleti bugün bu grubu ataları olarak görmektedirler.

Geto-Daklar hakkında bilinen ilk bilgiler Heredot'un yazılarında geçmektedir ve bunların geçtiği ilk bölge Dobruca bölgesidir. "Heredot'a göre VI. yy. sonlarında oldukça güçlü olan İskitler, gelişme çağında olan Persleri oldukça rahatsız etmeye başlamışlardır" (Heredotus, 2019). M.Ö. 519 yılında, Perslerin Kralı Darius, İskitlerin bulunduğu bölgeye bir sefer düzenlemiştir. Bugünkü Burgas ve Nesembar'ın etrafında yaşayan Traklar teslim olurken, Tuna çevresinde Dobruca bölgesinde rastlanan Geto-Daklar Perslere karşı çıkmış ve onlar ile bir süre savaşmışlardır. "Bu savaşıardan sonra Geto-Daklar yenilgiyi kabul etmişlerdir" (İstoria Romaniei, 1998: 29).

M.Ö. VII.yy. başlarından itibaren Karadeniz kıyılarında Yunan kolonilerinin yerleşmesi bu topraklarda yaşayan insanlara farklı bir medeniyet ve kültürle karşılaşmalarına neden olmuştur.

M.Ö. II.yy'dan itibaren Balkan yarımadasında Romalılar görülmeye başlanmıştır. Tomis'te (Günümüzde Köstence şehri) sürgün olan ünlü Romalı şair Ovidius, Karadeniz kıyılarının M.S.9 yılında Roman hakimiyeti altına girdiğini yazmıştır. 106 yılında ise Daklar ve Romalılar arasında yapılan savaşlar sonucunda günümüz Romanya'sının bölgeleri "Dacia" ismi altında Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Bazı küçük bölgelerin, belli bir süre, hala özgür olan Dakların idaresi altında kalmasına rağmen, Roma İmparatorluğu'nun hakimiyeti diğer tüm bölgelerde kabul edilmiştir.

Romalıların hakimiyeti yaklaşık 2-6 asır arası bir dönem sürmüştür. Güney ve Güney-batı bölgelerinin bir kısmı dört asır, diğer kısımları ve batı bölgesi yaklaşık olarak

iki asır boyunca, Güney ve Güney-Doğu bölgeleri yaklaşık bir asır, Dobruca bölgesi ise yaklaşık olarak altı asır Romalıların hakimiyeti altında kalmıştır.

Latinlerle Dakların karışımından Romen Milleti doğmuştur. Latin dilleri arasında, Romence eski Latinceye en yakın dil olarak karşımıza çıkmaktadır. “Bugünkü Romence’nin kelime hazinesinde yaklaşık 1500 latince kökenli kelimenin yanı sıra yaklaşık 160 kelime Geto-Daklara aittir” (İstoria Romaniei, 1998:123-126).

II-III. yüzyıllarda, Got, Vizigot, Avar, Hun vb. gibi konar-göçer milletlerin ilerlemesi, Romalıların Dacia bölgesini terk etmeye yöneltmiştir. Dobruca Bölgesi Romalıların bırakıp gittiği son bölgedir. Dacia’nın güney bölgesi İmparator Constantin döneminde yeniden Roma İmparatorluğuna bağlanmış; ama diğer bölgeler bütünüyle Roma’dan kopmuştur.

Aurelyan Gerilemesi’nden sonra İmparatorluk olmadan Romalılaşma bu bölgede devam etmiştir. Askeri veya sivil kuruluşlarda görev alan Romalıların geri çekilmesine rağmen yerli halkla kaynaşmış Romalılar, burada yaşamaya devam edip Dako-Romalı bir topluluk oluşturmuşlardır.

Bin yılın sonunda, büyük çoğunlukta Romalılaşmış yerlilerin mirasçıları olan millet, Orta Çağın tarih belgelerinde Vlah veya Ulah olarak geçmektedir. Romenler kendilerine Romen isminin alınmasını da Roma’nın bıraktığı etkiye bağlamaktadır.

XII.yy.sonlarında Bizans İmparatorluğu ve Panonia’da bulunan Macarlar tarafından işgal tehdidi yaşayan Romenler küçük özerk bölgeler kurup, devlet yapıları kurma çalışmalarına başlamışlardır. XII. yy. sonlarında Balkanlarda büyük çoğunluğu teşkil eden Slavlar, burada daha az olan Romenleri asimile etmeyi başarmışlardır. Tuna’nın Kuzey tarafında yaşayan Romenler ise kalıcı temeller oluşturmayı başarmış ve XIV.yy.da Avrupa haritasında “Moldova” ve “Tara Romaneasca” olarak iki Romen devleti karşımıza çıkmaktadır. Transilvanya Voyvodalığı ise Macar Krallığının içerisinde yer almıştır.

XIV. yy. sonlarında Osmanlı Devleti Tuna kıyısına kadar ulaşmıştır. Macar ordusunun Mohaç’ta (1526) yenilmesi ve Kanuni Sultan Süleyman’ın Macaristan üzerindeki zaferleri Tuna boyunda kurulmuş olan uluslararası dengeyi değiştirmeye



itmiştir. Tuna'nın, Budapeşte'den Karadeniz'e ulaşımına kadar bölgeyi kontrol eden; Kırım Tatarlarını kontrol altına alıp Polonya Krallığının siyasetini de etkileyen Osmanlı Devleti, Karpat-Tuna-Karadeniz Bölgelerini barındıran alanda egemenliğini kabul ettirmiştir.

Osmanlı'nın yaklaşık olarak 500 sene bu topraklarda insanların üzerinde ki hâkimiyeti ve etkisi Romenlerin ne dilini, ne etnik yapısını ne de örf ve adetlerini değiştirmeye itmiştir. Göçebe ve savaşçı bir milletin mirasçısı olan Müslüman Osmanlı devleti, İslam'ın kavramlarına göre egemenliğini sürdürmüştür. İslam dininin ilkelerine göre yönetmeyi sağlayan Osmanlı, kendisine tabi olan milletlerin din ve mezheplerine saygı göstermiştir. Romen Prenslüklerinde şeriat hükümleri uygulanmamıştır.; bu topraklarda cami veya İslam dininin yayılmasını kolaylaştıracak herhangi bir tedbir alınmamıştır. Devşirme yöntemi bu topraklarda uygulanmamıştır. “Prenslüklerin İstanbul'da devamlı temsilcileri olması, bu devletlerin özerk statüleri hakkında önemli bir belirti sayılabilir” (İstoria Romaniei, 1998: 205.).

Karpat-Tuna-Karadeniz havzasında, stratejik konumundan dolayı, Osmanlı'nın özellikle ilgisini çeken bölge, Dobruca bölgesidir. Burada, eskiden Dako-Getlerin yanında İskitlerin yaşaması; sonraki asırlarda Romenlerin yanında Hun (V. yy.), Avar (VI. yy), Peçenek (X. yy), Uz/Oğuz (XI. yy), Tatar ve Selçuk Türkleri (XIII. yy.) gibi birçok Türk asıllı boylarının “Dobruca bölgesinden geçmesi;” Dobruca'nın Doğu ve Batı arasında geçiş ve duraklama noktası olması, bölgenin stratejik önemini bir kez daha göstermiştir (Mehmet, 1994: 9-25). Dolayısıyla burada zaten var olan bir Türk temelinin üzerine Osmanlı, Anadolu ve Balkanlardan çeşitli Türk boylarını buraya yerleştirmiş ve bu bölgede ki Türk varlığının güçlenmesini sağlamıştır.

Osmanlılar, Romenlerin yanı sıra Yunan, Ermeni, Slav, Arnavut vb. gibi gayrimüslim topluluklara kendisinin adaletli yönetim sistemini uygulamıştır. Osmanlı sistemine ait olan vakıf sisteminden hem Türk Müslümanlar hem de farklı ırk veya dinden olan millet-topluluklar faydalanmıştır. Bundan başka Osmanlı Devleti, gayrimüslimlerin kendi mahkeme yönetiminin çalışmasına izin vererek kendi örf ve adetlerini sürdürmeleri için çeşitli kolaylıklar sağlamıştır. Onları asimile etmeye çalışmamıştır.

Osmanlı Döneminde Avrupa İnsanı Aziz Bartholomeu Gecesi (1572), İspanya'da Katolik Sorgulamalar (1500), meydanlarda insanların ateşle yakılması gibi dehşet veren olaylara tanık olurken, Rusya'daki Rus Ortodoks Patriki Nikon'un reformlarının (1667) korkusundan yaklaşık olarak 500 kişi Rusya'yı terk edip gelirken, Katolik Kilisesinin isteği üzere (1720) Transilvanya'daki Ortodoks-Hristiyan manastırların top ateşine tutulurken, Osmanlı, bu tür olayları ne kabul etmiş ne de kendi toprakları içerisinde bu olayların yaşanmasına müsaade etmiştir. Farklı din ve kültürlerin bir arada yaşaması Osmanlı Devleti'nin bir devlet politikası içerisinde yer almış, özgürce gelişmiş ve eskiden Osmanlıya tabi olan topluluk-milletlerin etnik yapısı ve dinleri günümüze kadar korunarak ulaşmıştır.

Batıdan ve Kuzey-Doğu'dan gelen farklı din veya mezheplerin karşısında, Romen Prenslikleri içinde gelişen ve Romenlerin devlet dini olarak kabul edilen Hristiyan Ortodoksluğunu muhafaza eden koruyan tek devlet Osmanlı Devleti olmuştur. Romenlerin dil, din, örf ve adetlerinin günümüze kadar gelmesini sağlayan büyük oranda yine Osmanlı sayesinde gerçekleşmiştir.

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan tımar sistemine göre Sultana karşı yapılan askeri hizmetlerin karşılığında gerek Müslüman gerek Hristiyan savaşçılara yılda yaklaşık olarak 20.000 akça değerinde birer araziye sahip olma hakkı verilmiştir. Bu sistemin Hem Müslümanlara hem de Hristiyanlara uygulanması, Osmanlının adaletinin bir kanıtıdır.

## **2.2. Beyliklerden Birliğe;Romanya Ulusal Devletinin Ortaya Çıkışı (1847-1859)**

Seneler boyunca Osmanlı egemenliği altında yaşayan ve tarihte Memleketeyn olarak ismi bilinen Eflak ve Boğdan beylikleri olmak üzere, iki farklı voyvodalık ve boyarlar tarafından yönetildiler. Romanya'da ilk ulus devlet yapısı, özellikle 18. yüzyılda Fenerli Boyarlar'ın yönetimi sırasında yürüttükleri ticari ve sosyo-kültürel faaliyetler ve birbirini takip eden siyasi olaylar sonucunda ortaya çıkmıştır. Fakat bu bölgede ilk kez birleşen Romanya tarihinde sembolik bir yeri olan bir isimden bahsedebiliriz. Bu isim hiç kuşkusuz Rumenlerin Kahramanı Mihai olarak da bilinen Eflak Lordu Mihai Viteazul'dan başkası değildir.

Mihai, Romanya tarihi bakımından Osmanlı yönetimine karşı en önemli ve gelecekte büyük önem taşıyan kültürel uyanışın ilk emsali olan isyanı 1593-1601 yılları arasında başlatmıştır. Mihai, isyanının nedenini vergi miktarının çok olmasına bağladı. Bu isyan sırasında meydana gelen olaylardan kısaca bahsetmek gerektir. Bu dönemde Osmanlı komutanlarından Koca Sinan Paşa komutasında ki orduya Kalugareni'de baskın düzenleyen Mihai, geri çekilme sırasında Bathory'nin yardımıyla Eflak'ta Erdel Bey'liğine saldırarak Erdel'i ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti, Bathory ve Lehistan ile dostluk kurarak Mihai'yi yalnız bırakmayı başarmıştır. Bunun üzerine Eflak Voyvodası, 1599'da Erdel'i işgal ettikten sonra hızlı bir şekilde Hotin'e ilerlemiş ve 1600'de Boğdan'ı işgal etmiştir.

Sonuç olarak Mihai, Wallachia, Moldavia ve Erdel'i birleştirdi ve kendisini bu üç ülkenin hükümdarı olarak ilan etti ve Mihai Domn (ülkenin efendisi anlamına gelen) unvanını almıştır. Fakat bu saltanatı kısa sürdü ve Mihai 1601'de General Basta komutasında olan Avusturya ordusu tarafından yenilgiye uğratılarak öldürülmüş ve bu olay sonucunda üç beylik yeniden ayrılmıştır. Mihail'in bu birleşmesi kısa ömürlü olmasına rağmen, ona Romanya tarihinde sembolik bir yer vermiş ve Rumenlerin tek bir ülkede ilk birleşmesi olarak tarihteki yerini almıştır. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen Rumenlerin her zaman bir ülkede yaşama arzusu olmuş, bu istekleri zaman zaman kesintiye uğrasa da toplumun kültürel hafızalarında yer almayı başarmıştır.

### **2.3. Birleşme Süreci Öncesinde Yaşanan Olaylar**

Osmanlı ve Rusya arasında çeşitli çatışmalara sahne olan bu bölge, Rus etkisine ilk defa “1774 Küçük Kaynarca antlaşmasıyla” dini olarak Rusya'nın korumasının altına girmesiyle başlamış ve daha sonra ki yıllarda çeşitli savaflara ve çekişmelere sahne olmaya devam etmiştir (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi, 2018). Eflak ve Boğdan'da ilk isyan hareketleri, Fenerli Rum beylerinin kötü idaresi ve ağır vergi koşullarının ardından ortaya çıktı. “Fenerli Beyler, bölgede 1711'den Boğdan'a, 1715'ten 1821'e kadar 110 yıl süreyle Osmanlı İmparatorluğu'na hükmetti” (Karatay ve Gökdağ, 2013: 384). Fenerli beyleri döneminde Voyvodalıklarda ahlaki ve sosyo-ekonomik koşullarda büyük bir çöküş yaşanmış, rüşvet ve entrikaların yaygınlaştığı yıllar olmuştur. Yine bu dönemde Patrikhane'nin desteğiyle Rumen köylülerine yoksulluk kültürü aşılanmış ve “Tanrı'nın onları beylerini beslemek ve hizmet etmek için yarattığı

fikrini beyinlerine yerleştirmişlerdir” (Karatay, 2013: 384). Tüm bunlara ek olarak Konstantin Mavrokordato'nun voyvodalığı sırasında serflik sistemi kaldırılmış ve köylülere bazı kişisel özgürlükler tanınmıştır. Bunlara ek olarak Mavrokordato, voyvodalığının birçok yerinde okullar ve hastaneler açarak sağlık sisteminin gelişmesine, halkın kültür ve eğitime öncülük etmiştir.

Fener beyleri bu zaman zarfında nüfuzlarını genişletmiş ve patrikhanenin de desteğiyle Bizans'ı diriltmeyi hayal etmişler ve bu yönde bazı çalışmalar yapmışlardır. Patrikhane her ne kadar Slav tehlikesini engellese de bu projeye aynı oranda destek vermekten çekinmedi. Bu durum 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'na kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra Osmanlı Devleti, 1792 Yaş ve 1812 Bükreş anlaşmalarından sonra Ruslara Ortodoksluğun himayesini verdiği için bu bölgedeki çalışmalarında Ruslarla ortak hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu anlaşmalardan sonra Ruslar, Eflak ve Boğdan üzerindeki siyasi, ekonomik, diplomatik ve ticari ayrıcalıklarını artırdı. Durum bu şekilde olunca Rusların önünde Yunan voyvodaları ile iş birliği yapmasına hiçbir engel kalmamış, Yunan beyleri bu bölgede ortak hareket edip Rumlaştırma politikaları eklenince halk tepki vermeye başlamıştır. Böylece çıkan isyanla birlikte Rumen, Fener'in Rum efendilerinden kurtulmak istemiş ve 1821'de isyan ateşini ilk ateşleyen Tudor Vladimirescu olmuştur.

Tudor'un başlattığı isyan, siyasi ve ulusal bir hareket olarak toplumsal bir olay gibi görünse de tarihçilere göre Rumenleri modern çağın sınırına getirdi. Bu isyan, Rus çarının desteğini alan ve Kırım'dan harekete geçen Aleksandr İpsilandi'nin, Eterik Yunan Hareketi ile aynı zamana denk geldi. Bazı Rus tarihçileri bu iki hareketi birleştirmeye ve Türklere karşı hareketler olarak tanımlamaya çalışmışlardır. Durum ise böyle değildir ve Tudor İpsilandi'nin Türklere karşı beraber çatışma çağrısına “Ben Türklere karşı değil Rumlara karşı ayaklandım” şeklinde cevap vermiştir (Karatay, 2013). Bu cevapla iki kuvvet Bükreş çevresinde çatıştı ve Tudor, İpsilanti tarafından ihanete uğradı ve öldürüldü. Bu olaylar sonucunda Sultan II. Mahmud, Eflak ve Boğdan'da hüküm süren 110 yıllık Fener beylerine son vermiş ve bu bölgeye yerel prensler atanmıştır. Bu olaylar sonucunda 1822 yılında yerel şehzadelerin atanması yeniden başlamıştır. Beyliklerde Grigore Ghika'yı Wallachia'ya, Ion Sandu Sturdza'yı Moldavya'ya atadı ve Rumenler, sivil ve dini görevlerde Yunanlıların ülkeden çıkarılmasıyla ilk ulusal politika zaferlerini elde ettiler.

Moldova ise reform taraftarlarının çokluğu nedeniyle bu haklardan daha fazlasını talep etti. İstekleri arasında şehzadelerin ömür boyu hizmet etmelerini, bir ordu kurmalarını ve kanunlarda sadece Rumence kullanmalarını talep ettiler. Bu olaylar yaşanırken Ruslar, yeniçerileri ortadan kaldırmak ve Yunanlıların yaşadığı zorlukların yol açtığı zorlukları fırsata dönüştürmek için padişahın ordularını beyliklerden çekmesini ve 1812 Bükreş Antlaşması'nı yürürlüğe koymasını istedi. Bu olay, "Ekim 1826'da Akkerman anlaşmasının imzalanmasına neden olmuştur" (Castellan, 1995: 59). Bu anlaşma sayesinde Divanlardaki toprak sahiplerinin padişah ve çarın rızasını aldıktan sonra yedi yıl süreyle şehzade seçmelerine izin verildi. Bu imtiyazların dışında zengin arazilerin statüsünün belirlenmesini ve idaredeki faaliyetlerinin düzenlenmesini sağlamıştır. Ayrıca İstanbul'un ticaret tekellerinden çekilmesini ve işgali telafi etmek için iki yıl süreyle vergilerin kaldırılmasını öngördü. Akkerman anlaşması, modern anayasal düzene doğru ilerlemeye başlayan iki beylik üzerinde Osmanlı-Rus ortak egemenliğini kurmuştur (Karatay, 2013).

Bu ortaklık aralarında Navarin Savaş'ının (Ekim, 1827) patlak vermesiyle fazla sürmemiştir. Yine Eflak ve Boğdan Osmanlı-Rus savaş alanına dönmüş ve Çar orduları tarafından tamamen işgal edilmiştir. Aralık 1828'den sonra I.Nicolas, bu bölgede bir Rus askeri yönetimini uygulamaya başlasa da bu uzun sürmemiş ve 1829 Eylül'ünde Edirne Anlaşmasıyla dostluk tekrardan başlamıştır. Bu anlaşma doğrudan beyliklerle ilgili düzenlemeleri içeriyordu. Bu anlaşmaya göre Osmanlı Devleti, Eflak'ta Tuna'nın sol kolundaki Braila, Turnu ve Yergöğü'yü geri vermiştir. Bu bölgelerin özelliği nehir boyunca sınır uzunluğunu oluşturmasıdır. Antlaşma, Osmanlılara Eflak ve Boğdan'da özerk bir yönetim ve ömür boyu görevler öngörüyordu. Bu anlaşmanın genel maddeleri incelendiğinde Osmanlı-Rus ortak egemenliğinden Rus korumacılığına kaydığını görüyoruz. Ayrıca Ruslar, Osmanlı savaş tazminatları ödenene kadar askerlerini bölgeden çekmeyecek, nehirde ücretsiz nakliye ve ürün serbestisi ile Osmanlı nüfuzunu sınırlamaya çalışmışlardır.

Çar Nicolas'ın ordusunun işgali 1834 Mart ayına kadar devam etmiştir. Bu süre Eflak ve Boğdan için bir dönüm noktası olmuştur. Mutlakiyetçiliği seven Çar Nicolas, aynı zamanda modernleşmenin de bir destekçisidir ve egemenliği altındaki bölgelerde bunu denemeye çok isteklidir. Bu nedenle, askeri yönetimin başı General Kont Kissel'e, serbestçe hareket etme izni verdi. Kont, savaş nedeniyle yayılan veba ve salgın

hastalıklarla mücadele ederken, beyliklerin sosyal, siyasi ve idari hayatını organize etti. Bu idari düzen; Rus başkonsolosunun başkanlığında çalışan ve 1830'da tamamlanan Tüzük'e yardımcı olan dört toprak sahibinden oluşan “iki mahkemenin eseridir” (İstorie Romanie, 1998). Anayasaya göre köylüler dışında her sınıftan 132 kişilik bir meclis oluşturulacak, şehzade bu meclis üzerinden seçilecek ve kanunlar da aynı meclis tarafından oluşturulacak. Ancak yapılacak kanunlarda Osmanlı ve Rusların onayı gerekmektedir.

Temmuz 1831 ile Ocak 1832 arasında yürürlüğe giren bu düzenlemeler sayesinde beylikler, benzer yapıya sahip iki devlet haline gelerek, çok modern bir kuvvetler ayrılığı fikrini getirmiştir. Prens, milletvekilleri tarafından ömür boyu kalacak şekilde atanmıştır. Genel Kurul üyeleri, toprak sahipleri, yüksek rütbeli din adamları ve birkaç tüccardan oluşuyordu. Bu konsey altı bakanlıktan (İçişleri, Maliye, Adalet, Din, Savaş ve Devlet Bakanları) oluşan bir konseyle hükümeti kurdu. Adalet işlerinin yürütülmesi görevi, Eflak'tan kırk iki ve Boğdan'dan otuz beş milletvekilinden oluşmuş ve başkanlığı büyükşehirden yapacak olan Genel Kurul'a aitti. Konsey bütçeyi oylayabilir, ancak prensin görevlerini göz ardı edemezdi. İdari konumda, her iki ülke de valiler tarafından yönetilen bölgelere ayrılmıştır.

Sosyal durumu ifade edecek olursak; toprak sahibi, Romanya kayıtlarında ilk kez mülk sahibi olarak kabul edildi. Buna göre, ev sahibi bir çeşit seçmelere girebilir. Arazinin üçte biri üzerinde hakkı vardı. Kalan üçte ikisi, yılda on iki gün angarya karşılığında köylülere aitti. Daha önce olduğu gibi, angaryaları paraya dönüştürmek mümkündü. Bu maddeler ışığında incelersek, düzenlemelerden hareketle kırsal kesimde kapitalist yönetim tarzına yakın bir ekonomiye benzediğini çıkarabiliriz. Ama Avrupa'dakine benzer bir kapitalizmden bahsetmek mümkün değil. Bu arazi düzenlemeleri ile köylülerin tarıma adaptasyonu ve buğday ekiminin artması da daha yüksek verim sağlamıştır. Bu da ihracatın artmasına neden oldu. Bu sayede zengin toprak sahipleri tekel oluşturmaya başlamış ve önemli hisseler elde etmiştir. İlerleyen aşamalarda artan ihracat eğilimi, onların mülklerine yeni araziler eklemelerine ve irili ufaklı arazi sahiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu metinler hazırlanırken Fransa'da ki “Temmuz Monarşisine” benzer şekilde, sahiplerin prens iktidarına ve diğer yandan da halkın çoğunluğuna da üstünlük kazandırmıştır (Karatay, 2013).

Ocak 1834'te her iki ülke de bu Tüzüğü kabul ederek, iki prens seçmeyi kabul etmiştir. Seçilen kişiler Boğdan'da Ghica (1834-1842) ve Eflak'ta Mihail Sturdza (1834-1849) olmuştur. Bu zaman zarfında her iki şehzade, bölgelerinde yollar, okullar ve posta sistemleri inşa ederek ülkelerini modernize etmiş ve gelecek yıllarda gerçekleşecek olan birliğin temellerini atmışlardır.

Bu anlaşma Osmanlı devletinin de Ruslara karşı bazı vaatler altına sokmuştur. Eflak ve Boğdan'da voyvodalar yerli Boyarlar arasından ve Boyarların oluşturduğu konseyler aracılığıyla seçim yapacaktı. Ancak Osmanlılar, seçilmiş voyvodaları haklı nedenlerle kabul etmezlerse, beğenmezlerse Rusya ile anlaştıktan sonra ilgili beyliğin konseyine yeni bir vekil adayını önerecek ve bu kişi voyvoda seçilecektir. Voyvodalık süresi yedi yıl olacak. Voyvoda bu süre içinde bir suç işler ve yanlış hareket ederse, Osmanlı Hükümeti Rus büyükelçisine haber verir ve o onaylarsa voyvoda görevden alınabilecektir. Her iki beylikte de voyvodalıklar, eski imtiyazların korunması ve Akkerman anlaşmasında kabul edilen yeni imtiyazların gözetilmesi konusunda bu iki beylik Rus büyükelçisinin uyarı ve önerilerini dinlemek zorundadırlar.

Bu anlaşmanın maddelerinden de anlaşılacağı üzere Rusya, Eflak ve Boğdan üzerinde psikolojik ve tavsiye veren bir kimliğe sahip olduğu gibi, bu bölgede Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etme imkânını da bulmuştur.

#### **2.4. Eflak Ve Boğdan'da Milliyet Fikrinin Gelişmesi**

Eflak ve Boğdan'da milliyet fikri Yunanistan'da olduğu gibi kısa sürede ve halk hareketi olarak ortaya çıkmamıştır. Aksine eğitim ve kültür alanında başlamış, daha sonra diğer ülkelerden gelen çeşitli düşünce akımlarının etkisiyle gelişmiştir.

Eğitimle birlikte bu öğrenciler Transilvanya'ya döndüklerinde öğrendikleri bilgileri öğretmek için bir okul kurmuşlar. Dacia'nın tarihini ve Romanya'nın İtalya ile olan dini ilişkilerini incelemeye ve öğretmeye başlamışlardır. Bu hareket, 18. yüzyılın sonunda çok iyi edebiyatçıların yetişmesini sağlamıştır. Samuel Klein adında biri de Romence dil bilgisi üzerine bir kitap yayınladı. Aynı tarihte George Sinkai, Transilvanya'nın eski tarihi kaynakları hakkında bir külliyat oluşturmuş ve Pierre Major'da Transilvanya Dağlarının Kökeni adlı bir tarih kitabı yayınlamıştır. Tamşuvar'ın Banat bölgesinde (şimdiki adıyla

Temeşvar), Rumenler Sırplarla birlikte edebiyat okuluna benzer bir okul yayınlamaya başladılar. Burada başlayan yayınlar Eflak ve Boğdan'da okunarak etkisini göstermeye başlamış ve milliyet fikrinin artmasını ve gelişmesini sağlamıştır. 1816'da, Transilvanya'dan Georg Lazar adlı bir profesör, Boyarların isteği üzerine Bükreş'e geldi ve orada bir mühendislik okulu açtı. Bu okulda mühendisliğin yanı sıra tarih, felsefe ve siyaset bilimi dersleri de okutulmaktaydı. Profesör Asachie, Yaş'ta bir Rumence dil okulu kurdu. Diğer bölgelerde bu ve benzeri okullar açılmaya başlayınca bazı yerlerde okullarda Rumence'nin yanı sıra Fransızca ve Yunanca dersleri de verilmeye başlandı. Bunların yanı sıra “milli dil ve edebiyatın değeri her geçen gün artmaya başlamıştır” (Uzunçarşılı, 2011).

Bu kültür ve eğitim çalışmaları sonucunda 19. yüzyılın ilk yarısında Eflak ve Boğdan gibi büyük ve kalabalık şehirlerde gazeteler ve çeşitli yayınlar yayınlanmaya başlamıştır. Bütün bu çabalardan sonra halkta millî şuurun uyanmasına ve toplumsal birlik için kamuoyunun oluşmasına yardımcı olmuş, Milliyet düşüncesinin yerleşmesinde ve gelişmesinde önemli etkileri olmuştur.

## **2.5. Romanya Ulusal Hareketleri ve Romanya'nın Birliği**

Romanya'nın ve halkın bu yenilenme süreci, Rusya'nın da tesiriyle bileşik, millî bir Romanya devleti kurma sürecini hızlandırmıştır. Başlangıçta, bu fikir ufak toprak sahiplerinden geldi. Bu kişiler kırsalda yaşayan kapitalistlerin kurduğu sistemin mağduru olmuşlar ve ticaret serbestisi ile sistem içinde çökmeye başlamışlardır.

Bu dönemde yediden yetmişe herkes daha iyi bir öğrenim alabilmek ve ekonomik düzeyini artırmak için başta Fransa, sanayisi gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelere çocuklarını göndermişlerdir. Bilhassa 1835 ve 1846 yılları arasında gelecekte bir prens olacak olan Rosetti, Nicolae Kretzulescu, Alexandru Ion Cuza ve Nicolae Balcescu, Lamartine, Michelet, Edgar Quinet gibi mühim insanlar etrafında “Devrimci Romanya Derneği'ni” oluşturmak için Paris'e geldiler (Uzunçarşılı, 2011). Derneğin oluşumu içerisinde büyük toprak sahiplerinden İon Ghica da yer almıştır. Bu grup aynı zamanda Fransız Kolej Derneği ismiyle de biliniyordu. Eflak ve Boğdan'ın bütünleştiği, Osmanlı ve Rusya'dan ayrı, eğitim gördükleri Fransız şekli olan Fransız Temmuz Monarşisine benzer bir anayasal hükümetle bir devlet modeli hayal etmişlerdir.



Fransız Kolej Derneği'nin kuramları artık kentsel alanlarda kendini göstermeye başlamış ve büyük yankı uyandırmıştır. 1838'den beri Boğdan ve Eflak'ta gizli fraksiyonlar oluşturmaya başladılar. Fratia (kardeşlik) takımı, Bükreş'te kurularak 1848 devrimci öğretilerinin tohumlarının attı. Benzer süreçte kültürel yaşam da bazı hareketlenmeler olmuştur. Rus kontrolündeki gazeteye 1829 yılında Bükreş'in ilk günlük gazetesi La Romania eklendi. Bu hareketlerden sonra tiyatro etkinliklerinde ulusal bilinci uyandırmak için gösteriler sahnelendi. Örneğin, 1840'ta Iasi, Kogalniceanu'da yayınlanan Dacie Litteraire (Edebi Dacia) vatanseverliği öne çıkardı ve bir tiyatro etkinliğinin ortaya çıkmasına yol açarak Moldavya'nın başkentini devrimciler için ikinci merkez haline getirerek Romanya milliyetçiliğini burada geliştirmiştir.

1848'de birçok Avrupa ülkesinde eski rejimleri sarsan milliyet ve özgürlük isyanları patlak vermeye başladı. Etkileri Wallachia ve Moldavia'yı da etkilemiş ve beyliklere yoğun ilgi gösterilmesine neden olmuştur. Rumen derneğinin üyeleri de bu devrime katıldı. Bu yıl önce Transilvanya Rumenleri isyan etmeye başlamış, ardından Osmanlı kontrolünde Eflak ve Boğdan ayaklanmaları başlamıştır. Ayaklanmalar başlangıçta Türklere değil, Rusların müdahaleci işlerine ve voyvodalıkların yönetimine karşıydı. 17 Mart'ta Yaş'ta toplanan halk, A.I.Cuza, M. Kogalniceanu ve kimi eski Parislilerin imzaladıkları dilekçeyi Prens M. Sturdza'ya verdiler. Bu dilekçenin içeriğinde ise “Bireysel hak ve özgürlükler, parlamentoya bağlı görevli bir hükümet, askeri yapı, bir milli bankanın kurulması, sıkı denetimin kaldırılması gibi tamamen Fransa'nın etkisinde olan taleplerden oluşuyordu” (Uzunçarşılı, 2011). Bu dilekçede önemli olan nokta, köylülerden ve Eflak ile birlikte bahsedilmemesiydi. Kısaca Tüzük'teki yeniliklere atıfta bulunarak Osmanlı ve Rus devletlerinin celallerini çekmek istememişlerdir. Voyvoda, bu isteği yapanları isyancı olarak görmüş ve sert tepki göstermiştir. Bunlar arasında A.I. Cuza dahil on üç öğrenciyi tutuklayarak grubu prensliğinden çıkarmaya çalışmıştır. Ancak altı kişi kaçarak Avusturya'ya sığındı. Bu olaylar toplam üç gün sürmüştür.

Eflak'ta yönetimden memnun olmayanlar bir siyasi komite kurmuş adınada devrim komitesi demişlerdir. Balcescu, Braianu, Rosetti gibi kişiler bu Devrimci Komite'yi kurmuştur. Bu kişiler aynı zamanda Bükreş'teki Moldavya programına yakın kişilerdi. Ama bu insanlara ilave olarak köylülerin üstünde ki yüklerin kaldırılıp, toprağı bulunmayanlara toprak verilmesini istiyorlardı. Devrimin başlangıç zamanı 9 Haziran

olarak belirlenmişti. 9 Haziran'da Islaz'da (Turgu Maguerele kıyı tarafında) bir beyanname yayınlanarak yabancı korumacılığının son bulmasını, prensin herkesi temsil eden bir parlamento tarafından seçilmesini, Çingenerin kurtuluşu için çağrıda bulunmuşlardır. Olaylar bittikten sonra hemen geçici bir hükümet kuruldu ve iki gün sonra ilerici hareket başkenti ele geçirmiştir.

Voyvoda Bibescu, gelen önerileri reddedince insanlar voyvodaliğe doğru yürümeye başladı. Bu olaydan sonra voyvoda geçici hükümeti kabul ederek istifa etmiştir. Büyükşehir tarafından temsil edilen hükümet yasakları kaldırdı, ancak izlenecek yöntem konusunda bölünmüştü. Başkent Bükreş'teki halk protestoları hız kesmeden büyümeye devam etti. Kentin merkezi, halkın toplandığı ve hükümetin aldığı kararları alkışladığı bir nevi özgürlük meydanı haline gelmiştir. Yönetimin aldığı kararlar arasında mavi-sarı-kırmızı bayrağın kabul edilmesi, asil unvanlarının geri verilmesi, ulusal savunmanın kurulması ve ölüm cezasının kaldırılması yer aldı. Her yönden bir tür Paris örneğiydi. Ancak kısa bir süre sonra köylülerin özgürlüğü ve ele geçirdikleri topraklar konusunda itirazlar yükselmeye başladı. İkiye ayrılan yolda, Liberaller mevcut düzenlemelerin yeterli olmasını, radikaller ise Rumence konuşulan tüm toprakları kapsayan bir Cumhuriyet'in kurulmasını istiyorlardı. Hatta bazıları Boğdanlı kardeşlerimiz diye başlayan bir açıklama bile yayınlamıştır.

Çar ve Babiali bu devrimci olaylara müdahaleye hazırlanıyorlardı. Osmanlı ordusu 13 Temmuz'dan sonra Tuna'yı geçmiş ve çeşitli direnişlere rağmen Bükreş'e girmişti. 19 Temmuz'da Çar ordusuyla Eflak ve Boğdan'a müdahale ederek devrimci hareketi yasaklayan bir not gönderdi. Müdahaleler sonrasında birçok devrimci sürgüne gönderilmiştir. Oluşturulacak bir anayasal düzenin etkisi her iki İmparatorluğun hudutları içerisinde sıkıntılara yol açacaktır. Bu olaylar sonucunda 1849'da Osmanlılar ile Rusya arasında Balta limanı anlaşması imzalandı. Her iki ülke de yedi yıllık bir süre için iki yeni voyvoda atamay ve 1831'de yönetmeliği yürürlüğe koymayı kabul etti. Osmanlı Padişahı ve Rus Çarı, Eflak'ta Barbu Dimitri Ştirbei ve Boğdan'da Grigore Alexandru Ghica isimleri üzerinde anlaştilar.

Ardından gelen Rumen devrimciler, Paris'e sığınarak liberal ve ulusal bir Romanya'nın kurulması için çalışmalarını sürdürdüler. Bu arada Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu, her iki ülkede de ordu bulundurmaya ve danışman olarak hareket etmek

üzere her voyvodalığa bir komiser göndermeye devam etti. Atanan bu voyvodalar aynı zamanda son voyvodalardı. 1851 tarihli toprak kanunları, iki ülkenin himayesindeki bölgelerde toplumsal tepkiler, köylüler ile toprak sahipleri arasındaki gerilimi gösteren bariz örneklerden biridir.

Romanya ülkelerinde 1848 isyanlarının başarısız olması, denetimi altındaki devletler sebebiyle hayal kırıklığı yarattı. Devrimci hareketlere katılanların çoğu Paris'e sığınarak III. Napolyon'un nazarını çekmeye çalışmışlardır. Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler, 1853 Kırım Savaşı ile sekteye uğramış ve Rumenler de Osmanlı ile Ruslar arasındaki savaştan faydalanmaya çalışmıştır. Rus Çarı I. Nicholas ile İngiltere arasında Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili bazı çatışmalar yaşanmaya başladı. Serbest iktisatçı İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu ile arasındaki ticaretini geliştirmiş ve 25 yıl içinde ticaretini yaklaşık dört kat artırmıştır. Bu durum, doğal olarak İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne taraftar olmasına neden olmuştur. Aksine Rusya, 1845'teki reformların neredeyse durdurulması nedeniyle Hıristiyan halk arasında memnuniyetsizliğe neden olduğu bahanesiyle buna karşı çıktı. Bu olaylara bir yandan 1832'de Polonyalı mültecilerin, 1849'da Macar mültecilerin Osmanlı devletine kabulü karşısında Çar, Abdülmecid tarafından ihanete uğradığını düşünmeye başlamıştır.

Filistin'deki kutsal topraklar problemi nedeniyle yeni bir savaş alanı ortaya çıkmış ve Fransa'nın da devreye girmesiyle gidişat karmaşık bir hal almıştır. Fransa, Osmanlı Ortodoksları ile Katolikler arasındaki sorunlar nedeniyle Papa'nında desteğini alarak Katolikleri koruma rolünü istemiştir. Ocak 1853'te, Rus büyükelçisi Menchikov'un çok dikkatli olmasını gerektiren İstanbul'da müzakereler yapıldı. Bu arada, Londra hükümeti filosunu Çanakkale'ye getirmek için acele etti. Daha sonra Fransız donanmasından bu filoya takviye gelmiştir.

Haziran 1853'te Çar, birliklerine Boğdan'ı bir kez daha işgal etme emrini verince, Osmanlılar buna tepki gösterdi ve İstanbul'da savaş çılgınlıkları yükselmeye başladı. Bu olaylar üzerine Fransa, Avusturya ve Prusya üç ay süreyle anlaşmaya çalıştı. Ancak Rusya, Boğdan'ı tahliye etmeye yanaşmayınca, 4 Ekim 1853'te Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etti ve muharebeler Tuna Nehri üzerinde yapılmıştır. Bu arada Sinop'ta Osmanlı donanmasının Ruslar tarafından yakılması önemli bir olaydı. Daha sonra Müttefik güçler

Viyana'da bir araya gelerek arabuluculuk yapmaya çalıştılar, ancak başarısız oldular. İngiltere, Fransa ve Osmanlı beyliklerin tahliyesini bir süreliğine kabul etseler de Avusturya'nın Rusya ile işbirliği devam etti. Nisan 1854'te Çar, kuvvetlerini geri çekmeye başladı. Avusturya, Çar tarafından boşaltılan bölgelere yerleşmeye başladı. Gelibolu'ya gelen İngiliz-Fransız ortak kuvvetleri Tuna'nın kuzeyine gitmeye hazırlanırken, “Rusların geri çekilmesi nedeniyle daha kuzeye çekilmek zorunda kaldılar” (Yıldız, 2012: 273-285). Eylül 1854 yılında hareket Kırım'a yayıldı ve Alma Savaşı'ı sonunda ise bir yıl sürecek Sivastopol muhasarası başlamıştır.

Olaylar bu yönlü gelişirken şehzadeler Ghica ve Ştirbei, Rus ordularının ülkelerine girmesi sesiyle Avusturya'ya çekilselerde, Eylül 1854'te François Joseph komutasındaki Fransız ordularının araya girmesiyle başkentlerine dönmüşlerdir. Bu arada Rumen yurtseverlerin hak talep etmelerine izin verildi ve bu amaçla M. Kogalniceanu'nun yönetiminde birleşme yanlısı Tuna Yıldız gazetesinin Yaş'ta yayınlanmasına izin verildi. Bir sonraki aşamada da Batı halkının dikkatlerini çekmek ve yönlendirme amacıyla gazetenin basım yerini Belçika'ya taşıdılar. 30 Mart 1856'da askeri harekât ile koordineli olarak Paris görüşmeleri devam ediyordu. Beylikler sorununu aşan bu anlaşma, Osmanlı devletinin müttefik güçler tarafından toprak bütünlüğünü, Karadeniz'in etkisiz hale getirilmesini, tüm ticari gemilere açılmasını, Tuna ve deltasının uluslararasılaştırılmasını öngörmüştür. 1839'dan itibaren Osmanlıları bahsi geçen reformları yapmaya zorlamışlardır. Beylikler için anlaşma Rus hakimiyetini sona erdirdi, ancak Osmanlı idaresinin müttefik güçler altında devam etmesine karar verildi. Benzer durumda, Boğdan'a Besarabya'nın bir bölümünü geri kazandırıyor ve içişleri konumunda da yönetmeliklerin denetimden geçirilmesini de “ad hoc” divanlarına bırakmıştır (Uzunçarşılı, 2011).

Kırım Savaşı ile başlayan ve Paris Anlaşması ile sona eren bu olaylar, Rumen vatanseverler için bir nevi yarı başarı ile sonuçlanmış sayıldı. Paris anlaşmasından sonra Rumenler, ulusal birliği tek başına kurma riskini alamayacaklarını anladılar ve bu işi kendilerinden çok Avrupa devletleri aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Çünkü Paris anlaşmasının maddeleri, Osmanlı devletinin egemenliğinden, Rusların egemenliğinin sona ermesinden ve Osmanlı idaresindeki imtiyazlardan her iki ülkeye de fayda sağlamaya devam etti. “Garantör devletlerin hiçbiri bu iki ülke üzerinde bağımsız bir

korumaya sahip olmayacak ve içişlerine müdahale etmeyecektir” (Uzunçarşılı, 2011). Osmanlı devleti, bu iki ülkeye bağımsız ve ulusal bir iç idare ile din ve ticaret hürriyeti sağlama sözü verdi. Ayrıca, daha önce ilan edilen düzenlemeler gözden geçirilecek ve tam bir antlaşma için özel bir komisyon kurulacak ve anlaşmalı devletler kuruluş şekli konusunda anlaşacaklar. Bu komisyon vakit kaybetmeden Osmanlı Devleti'nin gönderdiği bir komiserin başkanlığında Bükreş'te toplanacaktı.

Her iki Divan da Eylül'den Aralık'a kadar çalıştı. Bu arada Moldavya'da Kogalniceanu, iki beyliğin Romanya adı altında tek bir devlet olma fikrini ortaya attı. Aynı zamanda, Avrupa'nın yönetici ailelerinden birinin bu devlete başkanlık etmesi önerildi. Yeni devlet, anayasal bir monarşiye dayanacak ve bağımsızlığı, Paris Anlaşması'nı imzalayan yedi müttefik devlet tarafından garanti altına alınacaktı. Bu proje ikiye karşı altı oyla kabul edildi. Bükreş'te Kretzulescu benzer şekilde bir plân sundu ve bu öneri çoğunluğun onayı ile kabul edildi. Aslında bu proje Paris anlaşmasına aykırıydı. Osmanlı devleti bu öneriyi kabul etmedi ve engelleyemedi. Ancak Paris kongresi sırasında, bu bölgeyle en çok ilgilenen devlet olan Fransa Mayıs 1858'de, yedi güçlü devletin temsilcilerinin Paris'te toplanmasını sağladı Buradaki konuşmalar oldukça sert geçmişti. Ancak 7 Ağustos 1858'de bir uzlaşmaya varıldı. Bu uzlaşma, beyliklere yeni bir statü kazandırdı. Bu ülkelerin her biri yerel bir prens, seçilmiş bir hükümet ve bir parlamento tarafından yönetilecek, ancak ortak bir adalet kurumu olacaktı. Böylece Eflak ve Boğdan birleşik Beylikleri Romanya birliğine doğru ilerlemeye başladılar. Bu arada Osmanlı Devleti yönetmeye devam etti ve bir şehzadenin seçilmesini onaylama hakkını elinde tuttu. Durum böyle olunca vatanseverler yine hayal kırıklığına uğradılar ama işlerini yarıda kesmediler ve daha da artırdılar. Sonra birleşmeden yana olanları iki tarafa da gönderdiler. 5 Ocak 1859'da Moldavya konseyi oybirliğiyle A. Ion Cuza'yı seçti ve Wallachian konseyi 24 Ocak'ta aynı kişiyi seçerek prens olmasına izin verdi. Böylece birleşme, yasal olarak olmasa da fiili olarak gerçekleşti. Cuza son derece akıllı, cana yakın, kararlı ve birlik yanlısı bir kişidir.

Osmanlı devleti, her iki ülkede ortak voyvoda seçilmesine itiraz ederek, mevcut anlaşmanın şartlarına zıt olduğu için, durumu görüşmek üzere Paris'te yeni bir toplantı talep etmiş ve bu toplantıya müttefik devletler katılmıştır. Avusturya bu durum karşısında Osmanlı Devleti'ni desteklese de Fransa, İngiltere, Prusya ve Rusya bölgede yeni bir karışıklık çıkmasını istemedikleri için bu durumu bir oldubitti ile kabul ettiler. Daha sonra

Osmanlı Devleti, Beylikler tarafından seçilen bu voyvodanın onaylanmasına karar verdi. Osmanlı Devleti ilkeleri kabul etmese de Cuza beyliğini kabul etmek zorunda kaldı. Bundan böyle Eflak ve Boğdan iki bakanlar konseyi ve aynı voyvoda tarafından yönetilen iki konsey tarafından yönetilecekti. Cuza, beylikleri bu şekilde yönetmenin zor olduğunu ve ayrı bakanlıkların ve divanların kaldırılmasını talep etmiştir. Osmanlılar bu durum hakkında müttefik devletlerin görüşlerini almak istemiş, Fransa ve İngiltere birlikte hareket ederek Osmanlı devletine bu talebi kabul etmesini tavsiye etmiştir. Diğer müttefik devletler ise kendi aralarında yaptıkları savaşlar ve Osmanlı Devleti'ne olan düşmanlıkları nedeniyle sorunla fazla baş edememişler ve Osmanlı Devleti bir kez daha zor durumda kalmıştır.

Osmanlı devleti, Eflak ve Boğdan'ı tamamen kaybetmek yerine öneriyi tek koşulla kabul etti. Bu şart; Couza'nın voyvodalığı sırasında Eflak ve Boğdan bakanlar kurulu ve meclisleri birleştirilecek ve Fokşan'daki meclis toplantısı feshedilecek, Couza'nın istifası veya ölümü halinde eski yönetim tüzük hükümleri çerçevesinde yeniden kurulacaktı (Hacısalihoglu, 2007: 541-549). 1861 yılının Haziran ayında Osmanlı temsilcileri ile İstanbul'daki öbür devletlerin elçileri arasında gerçekleşen görüşmeler sonucunda bu öneri kabul edilmiş ve Padişah 2 Kasım tarihli bir fermanla talepleri kabul etmiştir. Bu ülkelerin ilk ortak meclisi 5 Şubat 1862'de Bükreş'te toplandı ve Romanya birliği fiilen gerçekleşmiş oldu.

Sonuç olarak, bu fermanla Eflak ve Boğdan yasal olarak olmasa da ortak bir voyvoda altında birleştirildi. Bu fermanla Rumenler, uzun süredir hukuken olmasa da fiilen yaptıkları eğitim ve kültür çalışmalarının meyvelerini almışlar ve şimdi bağımsız ve milli bir devlet hayalini gerçekleştireceklerdi. Bu olaylar silsilesi Balkanlar'da yeni bir Hıristiyan devletinin kurulmasıyla sona ermiştir.

Romanya ilk kez 1600 yılında Kahraman Mihai tarafından birleştirilse de Wallachia, Moldavia ve Erdel bölgelerinden meydana gelen beraberlik kısa sürmüştü ancak günümüze baktığımızda bu coğrafyada bağımsız bir Romanya devletinin kurulduğunu görebiliyoruz. Osmanlı döneminde Memleketeyn olarak bilinen Eflak ve Boğdan'ın yerel voyvodalarının Osmanlı Devleti muhalif faaliyetler göstermesi sebebiyle 18. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı idaresi tarafından kesilerek, artık Osmanlı Devleti tarafından yönetilmişti. Fenerlilerin yönetimi altında zaman zaman ağır vergi koşulları nedeniyle

isyân etseler de özellikle Mavrokordato yönetimi bağımsız bir devlet için eğitim, kültür ve altyapı hizmetleri açısından önemli bir kazanım olarak görülebilir.

Özellikle Rusya'nın etkisi ile Avrupa'daki çalkantıdan Rumenler de yararlanmış ve A.İon Cuza dönemi içerisinde 1856 Paris anlaşmasında onaylanan illegal olsa da tek bir prens tarafından yönetilme kararını almışlardır. Osmanlı'nın alınan bu kararları kabul etmesini istediler. Osmanlılar kararı geciktirse de A. İon Cuza 1861'de padişaha bağlılığını sunmak için Babıali'ye geldiğinde kendisine bir ferman verilmiş ve tek bir prensin saltanatını onaylamak zorunda kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun aldığı kararla Moldova'nın Eflak ile birliği 4 Aralık 1861'de resmîyet kazandı. 4 Nisan 1877'de Bükreş'te imzalanan Romanya-Rus Antlaşması, Rus ordusunun Rumen idaresi altındaki topraklardan geçmesine izin verdi.

3 Mart 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra onaylanan Ayastefanos Antlaşması ile Romanya bağımsızlığını kazanmış, ancak Romanya tarihi Besarabya bölgesinin güneyini Rusya'ya kaptırmıştır. Rusya karşılığında çok kültürlü ve çok haklı Dobruca ve Tuna Deltası'nı verdi. 1-3 Haziran 1878 tarihleri arasında Ayastefanos Antlaşması'nın gözden geçirilmesi amacıyla Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre, Romanya'nın bağımsızlığı uluslararası düzeyde kabul edildi. Ancak Tuna Deltası, Yılanlar Adası ve Tuna Boyu'nun Silistre'nin doğusundan Karadeniz kıyısında Mangalya'ya kadar Romanya topraklarına ilave edilmesi, Dobruca bölgesinin de tüm çabalarına rağmen alınamaması ve Rumenler için tarihi öneme sahip olan Besarabya'nın geri alınamaması nedeniyle dönemin liderlerinin üzüntüsünü engelleyememiştir.

14 Kasım 1878'de Dobruca bölgesini ziyaret eden Romanya Kralı Carol, “ Her millet ve her dinde olan insanlara” hitap ederken “ insanlığın en kıymetli varlıkları olan hayat, onur ve refahın bir anayasa içerisinde yer alacağını” vaat etmiştir (Crampton, 2007: 66-67).

1880'de ilan edilen “Dobruca İdare Kanunu'na” göre, 11 Nisan 1877'den sonra Osmanlı vatandaşı olan Dobruca halkı, Romanya vatandaşlığı aldı (Fedbi, 1997: 1867). Berlin Kongresi'nde Dobruca bölgesinin kuzey tarafının Romanya'ya, güney tarafının Bulgaristan'a verilmesi bu bölgede yaşayan Türk topluluklarının yaşantısını ve kültürünü

etkilemiştir. Türklerin çoğu göç etmeye başlamış ve bu göçün başlaması Dobruca bölgesinin etnik yapısının trajik bir şekilde değişmesine neden olmuştur. Romanya bir bölge daha kaybetmiştir.

1882 yılında ki “ Toprak Kanunu” bu göç olaylarının artmasına neden olmuştur. Türklerin Dobruca’dan göç etmesini iki sebebe dayamaktadır. “Toprak Kanunu” ve devlet memurlarının yozlaşması, Romen üst düzey siyasetçilerin tüm çabalarına rağmen bu göç olayları daha sonraki dönemlere kadar devam etmiştir (Ekrem, 1983: 250).

Güçlü, çok uluslu, çok dilli ve çok dinli devletlere sahip komşuları nedeniyle özellikle Balkanlar’da güç dengelerinin sürekli değişme olasılığını yaşayan Rumen liderler, tarih boyunca çok temkinli bir politika izlemeyi tercih etmek zorunda kalmışlardır. Bu politikanın temel amacı, Rumen ulusunun Latin yapısını koruyarak kendi tarihi bölgelerini bir araya getirmektir.

II. Balkan Savaşı sonrasında 4-12 Nisan tarihinde imzalanan Bükreş Antlaşması sonucunda Bulgaristan’ın Güney Dobruca bölgesi (Kadrilater ve Durostor vilayetleri) Romanya’ya dahil edilmiştir. 1916 yılında burası Bulgaristan’a verilmiş, 1918 yılında yeniden Romanya’ya verilmiş ve 1940 senesine kadar Romanya idaresi altında kalmıştır.

I. Dünya Savaş’ından sonra Paris Barış Antlaşması Romanya’nın Bukovina, Besarabya ve Transilvanya bölgeleriyle birleşmesini sağlamıştır. Fakat tek şartla, Azınlıklar anlaşmasının imzalanması ile olacaktır.

Paris Anlaşması’nın yapıldığı dönemde Romanya’nın toplam nüfusunun yaklaşık “%28,1’i azınlık gruplarından oluşmaktaydı” ( Scurtu, 1992: 14).

1 Aralık 1918 tarihinde ilan edilen Alba lulia Birleşme Kararına azınlıkların büyük bir kısmı da destek vermiştir. Romanya’nın Besarabya ve Bukovina’yla birleşmesi konusunda Kişinev ve Çernauti’de gerçekleştirilen toplantılarda etnik azınlıkların temsilcileri de yer almıştır.

Bu konuda “ pasif direnme” konumunu seçen yek azınlık Macar grubu olmuştur (Scurtu, 1992). Transilvanya’nın birleşmesi gerçekleşince kendi aralarında kendilerine



bağlı kuruluşlar oluşturmaya başlamış ve bu kuruluşlar aracılığıyla Macar azınlık topluluğunun çıkarlarını koruyup temsil etmeye çalışmıştır.

Romanya nüfusunun yaklaşık %28,1'i azınlıklardan oluşmasına rağmen, söz konusu anlaşmanın bazı maddelerinin diğer devletler tarafından kullanılarak kendi iç işlerine müdahale edebilme fırsatı vermek istemediğinden anlaşmanın imzalanmasına gerek olmadığını iddia etmiştir.

Fakat “bazı uluslar arası Yahudi çevrelerin ısrarıyla” Paris Konferansı’nda 10 Aralık 1919 yılında, Romen politikacıların göstermiş olduğu tüm çabalara rağmen, Azınlıklar Anlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır (Scurtu, 1992).

Paris’te imzalanan Barış Anlaşması’ndan sonra Romanya hükümeti 29 Mart 1923 tarihinde yeni bir Anayasa çıkarmış ve çıkarılan bu Anayasa ile tüm alanda reform çalışmaları başlamıştır.

Dobruca’da 1882 tarihinde başlamış olan Toprak Reformları, birleşen Romanya devleti döneminde de devam etmiştir. Bölgelerin özelliklerine göre her bölgeye ayrı uygulamalar yapılmıştır. Toprak mülkiyetine bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Transilvanya’da çok geniş topraklara sahip olan Macar azınlık topluluğunun bir kısmı Macaristan’a göç ederek Macar vatandaşlığını kabul etmişlerdir. Bunlara bakarak diğer azınlık grupları da aynı yolu izlemişlerdir.

1.Dünya Savaşı sonlarına doğru Rusya’da gerçekleşen Bolşevik Devrimi, Rusya’nın giderek artan gücü, Avrupa’da Nazi ve Hitler Almanya’sının yükselip gelişmesi, Doğu Avrupa bölgesi de dahil olmak üzere uluslararası seviyede güç dengesinde değişmelere neden olmuştur.

23 Ağustos 1939 yılında Rusya ve Almanya arasında “Birbirlerine karşı Saldırmazlık Paktı” imzalanması Romen siyasetçiler tarafında şaşkınlığa ve bir şok etkisine sebep olmuştur. Viyana’da alınan Hükümler sonucunda Romanya topraklarından bir kısmını tekrar kaybetmek durumunda kalmıştır. 1940 yılı Haziran ayında Besarabya bölgesini Sovyetler’e, Eylül ayında Dobruca’nın Güney tarafını ise Bulgarlara ve Ağustos

ayında Transilvanya'nın kuzey taraflarını ve Bukovina'nın yine kuzey taraflarını Sovyetler'e bırakmak zorunda kalmıştır (Crampton, 2007: 68).

Romanya'nın önce Nazi Almanya'sıyla müttefik olması ve Stalingrad bozgunu sonucunda Sovyetler Birliği ile müttefiklik yapılması Romen politikacılarını zor durumda bırakmıştır. II. Dünya Savaşı neticesinde 1946 tarihinde başlayan ve Şubat 1947 tarihinde sonuçlanan Barış Antlaşması sonucunda, Romanya, daha önce bırakmak zorunda kaldığı Transilvanya'nın kuzey bölgesini geri almıştır. Fakat bu antlaşma ile birlikte hemen hemen 40 yıl sürecek Komünist rejim Romanya Devletine hakim olacaktır.

II. Dünya savaşı neticesinde toplam nüfusu 14.280.729 olan Romanya'da, azınlıkların toplam nüfusa oranı %21,3'tür. 1947 tarihinden itibaren Romanya'da güçlenen ve yerleşmeye başlayan komünist rejim, Romanya'nın yakın tarihinde "Kara Sayfa" olarak kayıtlara geçmiştir. 30 Aralık 1947 yılında Kral Mihai'nin tahttan çekilmesi ile yine aynı gün Romanya Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ROMANYA SOSYALİST CUMHURİYETİ ve DOBRUCA TATARLARININ DURUMU

Bu bölümde ilk önce İkinci Dünya Savaşı'nda Romanya'nın almış olduğu görevler ve savaş öncesi ve sonrasında yaşanan gelişmeler incelenmiştir. İlerleyen bölümlerde ise Romanya'nın Almanlar'ın savaşı kaybetmesine yakın saf değiştirerek Sovyetler tarafına geçmesi ve savaş sonrasında Komünist rejimin yerleşmesi süreçleri anlatılmıştır. Bu süreç boyunca Dobruca bölgesinde yaşayan Tatar azınlık nasıl bir değişim yaşamış ve etkileri ne olmuştur gibi sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır.

#### 3.1. İkinci Dünya Savaşı'nda Romanya

Romanya henüz İkinci Dünya Savaşının başlarında iken topraklarının üçte birini kaybetmişti. Durum bu şekilde olunca Kral II. Carol halk karşısında zor duruma düştü. Tüm bu zorlukların üstesinden gelebilecek o dönem tek isim vardı, o da General Antonescu idi. Fakat ortada bir sorun vardı o da Kral II.Carol'un Antonescu ile arası çok iyi değildi ve Generalden hoşlanmıyordu. Antonescu Temmuz 1940'da Kral ile görüşmesi sırasında yapmış olduğu anlaşmalardan dolayı onu sert bir şekilde eleştirmişti. Bunun üzerine II. Carol bu konuşmasından dolayı Antonescu'yu tutuklatmıştır. Bu olay üstüne Antonescu'nun arkadaşları Bükreş'teki Alman diplomatlarına bilgi verdiler ve Alman Dışişleri Bakanı Romanya Başbakanını Antonescu hakkında uyararak, hayati tehlikesinin olmadığına dair Başbakandan garanti aldı. Esasında Almanlar emekli General Antonescu hakkında fazla bilgiye sahip değillerdi. Fakat Antonescu'nun Almanya ile işbirliği noktasında istekli olduğunu biliyorlardı.

Gelişen olaylar neticesinde Kral II. Carol içinde bulunduğu ortamın koşullarına boyun eğerek Antonescu'yu hapisten çıkarıp ona istemiş olduğu yetkileri vermiştir. Antonescu'nun Liberal ve Ulusal Köylüler ile arası oldukça iyiydi. Bu sayede muhalefet olmayacaktı. Demir Muhafızlarla ilişkisini sürdürüyordu. Bükreş'teki Alman diplomatlar ile iyi ilişkiler içinde olduğundan aslında Hitler'inde himayesi altında oluyordu. Tüm bunları göz önünde bulunduran Kral II. Carol, kendisinden hoşlanmayan "Antonescu'ya yetkileri verirken bir yandan kendi sonunu hazırladığını bilmiyordu" (Verona, 1992: 47).

Güçlü bir etnik devlet kurmaktan yana olan Antonescu -bu yönüyle Hitlere benziyor- esasında Romen subaylarının aksine Alman yanlısı değil Fransız ve İngiliz

tarafтарыdı. Fakat diğer yandan Almanlar da onun hayatını kurtarmıştı. Fransa, Almanya karşısında çok kısa bir sürede yenilmiş ve devreden çıkmıştı. İngiltere de Fransa gibi olmasa da zor günlerden geçiyordu. Sonunda Antonescu Almanların güçlü olduğunu idrak ederek o tarafa doğru kaymıştır.

Almanya'nın desteğinden son derece emin olan Antonescu, saraya giderek Kral II. Carol ile baş başa görüşmesi sonrasında ise ondan tam yetki istedi. Görüşmeden bir sonra ki gün Kral II. Carol anayasayı askıya aldığını, Parlamentoyu da feshettiğini ve Antonescu'ya sınırsız yetkiler verdiğini çıkarttığı bir kararnameyle ilan etti. Bu duyuru ile birlikte Almanya, Romanya'nın siyasi-ekonomik hayatına adım atıyordu. 5 Eylül'de Antonescu Kral II. Carol'a tahtı bırakmasını, aksi halde Kralın hayatının tehlikede olmasından sorumlu olmayacağını belirtmiştir. 7 Eylül'de II. Carol 19 yaşında ki oğlu Michael lehine krallığından vazgeçmek durumunda kaldı. Bir sonraki gün ailesi ülkeyi terk etti. Ancak Bükreş'te ki Almanların dikkatini başka bir şey çekmişti. II.Carol'a karşıt olanlarının büyük çoğunluğunun aynı zamanda Alman karşıtı olduklarını da anlamışlardı. Antonescu'nun düşüncelerinde aslında Krallığı tamamen kaldırmak vardı ama köylüler krala sayđı duyuyorlardı ve bu fikir onları ayaklandırabilirdi. Antonescu Tahta yeni çıkan kralın tüm yetkilerini alarak ona sadece seremoni de yer alma görevini bırakmıştı (Hitchins, 1994: 455).

Almanya sözde Romanya ordusunu eğitmek ve modernize etmek için ülkeye askeri birlikler göndermeye başladı. Kasım ayının ortalarına doğru yaklaşık 23.000 Alman askeri ülkeye gelmişti. Amaç Romen petrollerini nc bir ülkeye karşı korumak ve yapacağı savaşlarda tank ve uçaklarına gerekli olan yakıtı hızlı bir şekilde tedarik etmektir. Burada ki bir başka amaç ise Sovyetler'e karşı Romen petrollerini korumaktır. Romanya'nın bu stratejik öneminden dolayı Almanlar buraya yığınak yapmaya devam etmişlerdir.

Almanya'dan ülkeye dönen Antonescu, iç siyasette aradığı yeni Romanya devletinin gelecek vizyonunu Demir Muhafızlarda göremiyordu. Demir Muhafızlar ise şehirli işçi sınıfı ile ilgileniyordu, onlara çalışma saatlerini ve koşullarını yeniden gözden geçireceklerini, patronların onların üzerindeki güçlerini sınırlayacaklarını vaad ediyorlardı. En fazla ilgi gösterdikleri grup ise şehirleştirilmiş işçiler, ticaret okulu öğrencileri ve iş yerlerinde çalışan ıraklardı. Gsterilerine ilk ve orta seviyedeki okul öğretmenleri de

katılım sağlıyordu. Demir muhafızlarına destek verenler arasında büyük oranda ekonomik refah bekleyen din adamları da mevcuttu. İlgi gösterdikleri bir başka grup ise üniversite öğrencileridir. Bu grubun örgütleri de gözetim ve denetim altındaydı. Halk tabakalarını da kendi yanlarına almak isteyen Demir Muhafızlar bir süreliğine başarılı oldular. Bir yıl geçtikten sonra Demir Muhafızlar halk nezdinde ki sempatilerini yitirmeye başladılar, çünkü vermiş oldukları sözleri yerine getirmekte güçlük çekmişlerdir. İşçi sınıfına baktığımız zaman onlarda istediklerini elde edemiyorlardı. İşçilerin istedikleri temel hak ve hürriyetlerini koruyan ve sözcülüğünü yapan sendikal hakları diktatörlüğüne ters düşüyordu. Çıkarılan kararnameler ile söz konusu sendikaların grev yapma hakkını elinden alıyordu. Daha sonra ise var olan sendikalar kaldırılmıştı. Çalışanların ücretlerine baktığımız zaman, asgari ücret hedef tutulmuş ele geçen para artmış fakat karşılığında hayat seviyesi pahalılaştırmıştır. Burjuvaziyi ortadan kaldırmak ve kapitalizmin sömürü düzenlerini bozmak ve ortaya yeni bir sınıf çıkarmak istiyorlardı. Devlete bağlı askerlerden oluşan ve bunun bilincinde olan bir sınıf istiyorlardı.

Liderlerinin istekleri sınırsızdı, orduyu, polisi, milli istihbarat teşkilatını yani kısacası devletin emrinde olan her şeyi kendi kontrolleri altına almak istiyorlardı. Polis teşkilatının içine sızmış, hatta yönetime muhalif olan kişileri gözetim altında tutmak için farklı bir polis teşkilatı kurulmuştu. Devleti ele geçirme konusunda Demir Muhafızlar başarılı olmuşlar ve bu başarılarını ise silahlı kuvvetlerde aynı oranda sağlayamamışlardı. Bunun sebebi ise subay sınıfının daima bu tip lejyoner (bağımlı asker ) hareketlerine karşı olmasıdır. Demir Muhafızlar ise suça bulaşmış şekilde Almanya yanlısı ve bağımlı olmuşlardır. Yalnızca alt kademedede çok az sayıda kendilerine taraftar bulmuşlardı. Antonescu general emeklisiydi, özellikle kendisi Demir Muhafızların orduya da sızmasını engellemek amacıyla kararnameler bile çıkarmıştı. Çıkarılan kararnameyle ordudaki Demir Muhafızların hareketlerine yakınlık duyan ve katılan şiddetle cezalandırılacağı söylenmişti (Pineiro , 1999: 240-246).

Demir Muhafızlar ile Antonescu arasında süregelen anlaşmazlık devletin yönetimi noktasındaydı. Muhafızlar Alman National Socialist rejimin prensiplerinin uygulanmasını istiyorlardı. Antonescu'nun yanında olanlar kendisine sadıktılar, ordu ise her zaman yanında olduğuna dair mesajlar veriyordu. Liberal ve Ulusal Köylüler monark idareye sinirleniyorlardı fakat Demir muhafızlara karşı da Antonescu'yu destekliyorlardı.

Demir muhafızlar ile Antonescu arasında görölmeye başlanan anlaşmazlık hem Berlin'in hem de Bükreş'te ki Alman temsilcilerin nazarlarından kaçmıyordu. Öyle ki Hitler bile Antonescu'yu çok tutmasına rağmen ikisi arasında seçim yapmakta zorlanmıştı. Nazi liderleri Muhafızları destekliyorlardı, ama Bükreş'teki Almanlar ve Dışişleri yetkilileri tarafı ise Demir Muhafızların ülkeyi yönetecek düzeyde olmadıklarını söylüyorlardı. İlk başlarda Naziler Muhafızları desteklerken, Bükreş'teki temsilcilerin gönderdiği raporlar gözlerin tekrar Antonescu'ya çevrilmesine ve ağırlığın o yöne kaymasına sebep olmuştur. En sonunda Hitler ile konuşmak isteyen Antonescu, onunla ülke içi sorunları konuşmak ve ondan tavsiyeler almak için Berlin'e gitmiştir. 14 Ocak 1941'de Berghof'ta gerçekleştiren görüşmede Hitler Antonescu'ya Romanya'nın kaderini elinde bulunduran tek insan sensin demiştir. Artık Antonescu Hitlerden gerekli mesajı da almıştı. Bükreş'e döner dönmez ilk iş olarak Demir Muhafızları devreden çıkarmaya karar verdi (Hitchins, 1994: 462-470).

Şubat 1941'de Demir Muhafızlardan anarşist olaylara katılanlar tutuklandı. Tutuklanan kişi sayısı yaklaşık 9.000 civarıydı ve bunların arasından 3.000 kişi kadarı mahkeme huzuruna çıkarıldı. Bu tutuklananların bazıları din adamları idi. Haziran ayında Demir Muhafızların lideri Horis Sima ve dokuz arkadaşı 5 yıl hapis cezasına çarptırıldılar. 2-5 Mart 1941 tarihinde yapılan referandumda halkın %99'u Antonescu'yu desteklediğini göstermiş oldu. Maniu ve Bratianu, Antonescu'dan seçimden sonra siyasi partilerin faaliyetlerine yeniden izin verilmesini talep ettiler.

27 Ocak 1941'de Antonescu'nun yeniden kurmuş olduğu düzen esasında askeri bir diktatörlüktü. Antonescu şöyle diyordu “ Ne pahasına olursa olsun polis ve ordu, düzeni ve asayişini sağlamak için yeteri kadar kuvvetli olmalıdır, çünkü düzen halkın refahı ve rahatı için istenen en ufak bir şeydir”( Hitchins, 1994). Bu cümleye bakarsak Antonescu aslında Machiavelli'nin Prens isimli kitabında dediği gibi, bir prens şefkatli mi olmalı yoksa gaddar mı olmalı sözlerini benimsemiş görünüyor. “Yani korkulmaktan çok sevmek mi iyidir, yoksa sevimekten çok korkulmak mı iyidir? Cevabını bunların her ikisinin de gerekli olduğudur. fakat ikisini birleştirmek çok zor olduğuna göre, birinden biri olmayacaksa sevimekten çok korkulmak bana göre çok daha güvenlidir” (Nazım Güvenç, 1993: 43-44).

12 Haziran'da Hitler Antonescu'ya Rusya'ya bir saldırı düzenleyeceğini bildiren bir yazı gönderdi. Antonescu'da ekonomik ve askeri olarak Hitler'e tam destek vereceğini belirtmiştir.

22 Haziran 1941'de Alman Sovyet savaşının başlamasından hemen birkaç saat sonra Kral Michael ve Antonescu Kuzey Bukovina ve Besarabya'nın Sovyetlerin işgalinden kurtarılması için " Mukaddes Savaşım" başladığını duyurdular (Crampton, 2007). Alman 11.Ordu komutanının komutasında kısa zamanda Besarabya ve Bukovina'ya girildi. Temmuz ayının ortalarında ise harekât başarıyla bitmişti. Güneyde ise Romen 4. Ordusu Dobruca bölgesine girmişti. 6 Ağustos'ta Hitler ve Antonescu, gelişen son olayları ve durumu görüşmek üzere Güney Ordusu karargahında bir araya geldiler.

12 Aralık 1941'de Antonescu, gazetecilere verdiği demeçte şöyle diyordu; "Rusya'ya karşı Almanya'nın müttefikiyim, İngiltere ve Almanya arasında tarafsızım, Japonlara karşı Amerika'nın yanındayım" diyordu (Hitchins, 1994).

Ülke ekonomisi aynı siyasi partiler döneminde ki gibiydi fazla dokunulmamıştı. Fakat İktisadi Devlet Teşekkülleri askeri bir disiplinle çalışmaya başlamıştı. Almanlar Antonescu'nun liberalizme daha fazla meyilli olduğunu fark ettiler. Antonescu, Alman sermayesinin ülkesine girmesine engel olmak için birçok önlem almaya başlamıştı. Buna örnek olarak Romen tahıl üretiminin Almanlaşmasını engellemek için bunun devletin tekelinde olduğunu ilan etmesini gösterebiliriz.

1943 yaz mevsimi ile 1944 baharı arasında Alman orduları Romanya'ya kadar geri çekildiler. Almanlar ve Romenler tarafında işler hiç de iyi gitmiyordu. 1944 baharında savaşa ve Antonescu'ya karşı muhalefet edenler yavaş yavaş cesaret bulmaya başladılar. Liberal, Ulusal Köylü, Sosyal Demokratlar ve Komünistler, Haziran başında bir araya gelerek Ulusal Demokratik Bloğunu kurarak, Batı ile müttefik olmak, silahı bırakmak ve Antonescu'nun dikta yönetimini ortadan kaldırmak istiyorlardı. Bu arada Romanya ve Bulgaristan'ın Sovyetlere, Yugoslavya'nın ise İngiltere'ye bırakılması noktasında ABD, Rusya ve İngiltere birlikte aralarında karara bağlanmıştı (Jelavich,2013: 394-397). Sovyet orduları da zaten Romanya'ya dayanmıştı. 23 Ağustos 1944 öğleninden sonra Kral Michael Antonescu'yu saraya davet etmiştir. Kral Antonescu ve arkadaşlarını orada

tutuklandı. Antonescu'nun diğer arkadaşlarını da Krallık Konseyi toplantısı bahanesiyle çağırıp tutuklandı.

Kral Michael anayasada bulunan hakkını kullanarak General Constantin Sanatescu'yu dönemin Başbakanı olarak atadı. Sanatescu da siyasi parti temsilcilerinden ve subaylardan oluşturulan bir hükümet kurdu. 23 Ağustos akşam saat 22.00 civarında Almanya ile diplomatik ve siyasi ilişkilerini kopardığını, müttefiklerin yanında yer aldığını ve Transilvanya'yı geri almak için tüm kuvvetlerini seferber etmekten geri durmayacağını radyodan Romen halkına duyurdular. 31 Ağustos'ta Alman Orduları Bükreş'ten çekilirken Kızıl Ordu girmeye başlamasıyla artık Bükreş'te yeni bir dönemin başlamıştı.

Artık Almanlar gitmiş, Ruslar gelmişti. Ruslar ülkeyi fethetmiş gibi hareket ediyorlardı. İngiltere ve Amerika'nın zorlaması sonucu Rusya, Müttefik Kontrol Komisyonunda İngiltere ve ABD'nin de olmasını kabul etti, fakat alacağı önemli kararlara çekince koyabilme hakkını elinde tutacağını ve ayrıca Batılı devletlerin temsilcilerinin Romen Hükümetiyle direkt temas kurmalarına izin vermeyeceğini ilk önce Sovyet yetkililerine haber vermeleri gerektiğini vurgulamışlardır.

12 Eylül tarihinde imzalanan ateşkes anlaşmasına göre Romanya'nın 12 Piyade tümeniyle Müttefik güçlerinin tarafında yer alması Macaristan ve Almanya'ya karşı, müttefik kuvvetlerinin ülkedeki faaliyetlerine izin vermesi, Sovyetlere 300 milyon dolar savaş tazminatı olarak ödenmesi isteniyordu, Romanya için ise güzel olan haber Viyana Anlaşmasının yürürlükten kaldırılması ve bu konunun savaş sonrası barış görüşmelerine bırakılmasıydı (Verona, 1994: 1948).

Sovyet ordusu 1944 yılının sonbaharında 385.000 Romen askeri birlikleriyle birlikte Transilvanya'da ki Macar ve Alman güçleriyle yaptığı mücadeleleri kazanmış ve 25 Ekim'de Transilvanya yeniden Romenlerin eline geçmiştir.

Demokratikler ile birlikte bir blok oluşturan partilerden biri olan Komünist Parti ülkedeki en zayıf partidir. Antonescu zamanında sürekli baskı altında tutuluyorlardı. Baskıcı yönetimden kaçanlar senelerce Moskova'da bulunuyorlardı. Antonescu ve



adamları devrilince, Ana Pauker ve Gheorghiu- Dej gibileri zaman kaybetmeden ülkeye döndüler ve hızlı bir şekilde çalışma planlarını hazırlamaya başladılar.

Bu arada Romenler yine Transilvanya'nın rüyasıyla yaşıyorlardı. Stalin 9 Mart 1945'te Transilvanya'yı Romanya'ya verdi. Ana Pauker ve Gheorghiu-Dej Stalin ile görüşmek için Moskova'ya gittiler. Geri geldiklerinde hemen planlarını uygulamaya başladılar. Antonescu gittikten sonra tekrar kurulan hükümet içinde subaylarla Demokratik blok elemanları da bulunuyordu. Bu oluşturulan blok içinde yer alan Komünistler, faşistlerin kamuda ki görevlerinden uzaklaştırılmasını ve orduda yer alan faşist elemanlardan arındırılmasını istediler. Demokratik bir devlet içinde bu tür grupların barınamayacağını açıkça belirtmişlerdir. Oysa ki bu “faşist” ve “Demokratik” sözcükleri bir strateji gereği idi. Kendilerini Ulusal Köylü ve Liberallerden ayırmak için bu şekilde bir dil kullanıyorlardı. Komünistler partiye girişte üyelik sınırlamasını kaldırarak üyeliği herkese açtı. Çünkü mümkün olan en kısa sürede bir kitle partisi olarak görülmek istenmişlerdi (Crampton, 2007).

Antonescu iktidarı ele geçirdikten sonra Romanya artık mihver devletlerinin yanında yer almaya başlamıştır. II. Dünya Savaş'ı bilindiği üzere Almanların galibiyetleri ile devam ederken, Almanların Sovyetler karşısında beklenmedik bir biçimde yenilgiye uğraması Romen yönetiminde rüzgarları bir anda Nazi yanlısı yöneticilerden alarak, Sovyet yanlısı kral ve yöneticilerinin arkasından esmeye başlamıştır. Kral, Almanların aldığı mağlubiyetler sonrasında Antonescu'yu görevden uzaklaştırdıktan sonra, taraf değiştirip Müttefik kuvvetlerin yanında yer alacağını ilan etmiştir.

Komünist parti, hükümeti kurmak için koalisyon içerisine alınmış, 1945 yılının Mart ayından itibaren ülke içerisine yavaş yavaş Komünist rejim yerleşmeye başlamıştır. 1945 yılının Aralık ayında, ülkede ki yeni rejimi batılı ülkeler tanımaya başlamış ve yine 1947'nin Aralık ayında Kral I. Mihai, önce tahttan feragat ettirilmiş sonra da sürgüne gönderilmiştir. 1948 yılına girilirken eski yöneticilerinde yavaş yavaş tasfiye edilmesi ile artık komünistler ülke yönetimini tamamen ele geçirmiş ve kendi zaferlerini ilan ederek Romanya Halk Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır (Glenny, 1999: 552-553).

1948 yılında Romanya’da Sosyal Demokrat Parti, İşçi Partisi ile birleşmiş ve bu birleşme sonucunda diğer tüm siyasal partiler Romanya İşçi Partisinin içerisinde asimile olmuşlardır. 1948 yılı bitmeden yeni anayasa çalışmalarına ağırlık verilerek aynı sene içinde yeni anayasa hazırlanarak kabul edilmiştir. 1948 Anayasası, 1936 anayasasının neredeyse kopyası şeklinde olmuştur. 13 Nisan 1948’de yeni Anayasa’nın kabul edilmesinin ardından Romanya resmi olarak Komünist rejime geçmiştir. Yeni Anayasa, faşist ve anti demokratik tüm uygulamaları yasaklamaktadır. Bu madde ile Komünistler kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek, diğer siyasi partiler ve dini grupları basit bir şekilde tasfiye etmeyi planlamışlardır. Nitekim öyle de yaptılar. Önce Romanya Demokrat partisini ve yöneticilerini tasfiye ettiler, ardından diğer tüm partileri İşçi Partisi ile birleşmeye zorladılar. Komünist rejim halkın dini gruplar oluşturmasını yasaklamış, halka açık yerlerde dini ritüellerini yapmalarını engelleyerek sadece mabetlerde kısmi olarak ibadet etmeye zorlamışlardır. Daha sonrasında ise özel mülkler, tüm özel ve endüstriyel kuruluşlar, sigortacılık şirketleri, bankalar, madenler ve ulaşım alanlarının millileştirilmesi politikası izlenerek tüm bu alanlar Haziran 1948 yılında millileştirilmiştir. Tüm bunları ve ekonomiyi yönetmek için ise “Merkezi Planlama Örgütü” kurulmuştur (Shafir, 1985: 40-41).

Tarım ise Romanya’nın eskiden beri çözemediği yıllanmış bir sorundu. 2 Mart 1949 yılında tüm tarım toprakları köylülerin elinden alınarak devletin kontrolüne geçti. Bundan sonra artık toprak zenginleri ortadan kalkmış oldu. Tüm bu el konulan arazi ve hayvanlara karşılık ise herhangi bir ücret ya da tazminat ödemesi yapılmamıştır. Komünist örgüt üyeleri o yıllarda yaklaşık 17.000 ailenin yerlerini değiştirmiş ve yeni yerleşim merkezlerine götürmüştür. Millileştirilen tarım arazileri kollektif çiftliğe veya Kamu İktisadi Kuruluşlarına dönüştürülmüştür. Kollektif Çiftlik üyelerine ise kendi şahsi mülklerine ait olmak üzere 0.5 Hektar arazi verilmiştir. Arazisi olmayan köylüler ile arazisi bulunan köylüler artık kollektif çiftliklerde çalışacaklardı. Tüm bu haksızlığa karşı o yıl yaklaşık 80-90 bin kişi protesto edip ayaklanmış ise de protestocularının neredeyse hepsinin tutuklanması sonrasında olaylar bastırılmıştır. Fakat 1962 yılına doğru geldiğimizde ise tarım arazilerinin 15.000.000 hektar olan tarım yapılabilir alanının yaklaşık %60’ı kollektif çiftliklere, %30’u devlet işletmelerine ve %9 ise şahısların mülkiyetinde idi. Şahısların mülkiyetinde olan yerler ise tarım yapmaya çok elverişli olmayan veya çok

yüksek kesimlerde ki arazilerdi. Kısaca söylemek gerekirse tarıma uygun arazi değillerdi (Karatay, 2013).

Tüm bunların yanında basın-yayın kurumları da komünistlerin eline geçmiş ve istedikleri yayını yaptırıp, istemedikleri yayınları çıkarları uğruna kapattırabilme fırsatına kavuşmuşlardı.

Eğitim konusuna baktığımızda ise daha önce anlatılanlardan farksız bir şekilde aynı önlemler alınmıştır. 1948 yılının Ağustos ayında yapılan Eğitim reformu ile yabancılara ait okullar ve dini okulların kapatılması kararlaştırılmıştır. Bu reform ile okullarda aynı zamanda din derslerinin de kaldırılması öngörülmüştür. Reformları ve değişiklikleri uygulayabilmek için ise, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bu duruma karşı çıkan veya karşı fikir sunan herkes Bakanlıktan istifa ettirilmiştir. Gerekli temizlik yapıldıktan sonra dini öğretilerin yerini, Marksist-Leninist öğretilerin Stalin'in yorumlamasıyla öğrencilere ders olarak verilmeye başlanmıştır. Komünist parti için eğitim konusu en önemli reformların başında gelmektedir. Devlet rejimini devam ettirebilmeleri için gençlerin ve yeni doğan neslin bu rejimi iyice benimsemeleri gerekmektedir, zira komünist rejim geleceği onların ellerinde görüyordu (Gürkan, 1993: 130-131).

Kiliseler de Komünist rejim için önünde ki en büyük engellerden biriydi, fakat Kiliselerin tamamen kapatılması halkın büyük çoğunluğunun tepkisini çekeceği için Rejimin devamlılığı zafiyete düşebilirdi. Ülkede iki önemli kilise bulunmaktadır. Bunlar Ortodoks kilisesi ve Uniates kiliseleri idi. Bunları kapatıp halkı karşılarına almaktansa, burada ulusçuluğu yayıp güçlendirmek ve Komünist yönetime karşı hizmetler karşılığında bazı tavizler ve kolaylıklar gösterilebilirdi ve öylede yaptılar. 1948'in 4 Ağustos'unda çıkarılan tapınma yasası ile bu durum kontrol altına alınmıştır. Kilise yönetimi ve Patrick seçimi devlet kontrolü altına alınarak, kilisenin tüm taşınır ve taşınmaz malları yasa gereği kamulaştırılınca Kilise yönetim ile uzlaşmak mecburiyetinde kalmıştır.

Diğer kiliselere baktığımız zaman, onlara bu kadar kolaylık gösterilmemiştir. Uniates Kiliseleri Ortodoks kilisesine bağlanmıştı. Sadece Romen-Macar azınlığın bağlı olduğu Katolik kiliselere imtiyaz gösteriliyordu. İmtiyazlar verilmesine rağmen devlet, tüm

kiliseleri kontrol ediyordu. Uygulanan bu yöntemler ile Katolik Kiliselerinin Vatikan'ın kontrolünden alınıp Bükreş'e getirilmesi amaçlanmıştır.

1699 yılından beri yürütülen çalışmalarda yaklaşık bir buçuk milyon insanın bağlı olduğu Uniates Kilisesi'ne bağlı 1725 kilise bulunmaktaydı. İbadet dili Yunancaydı ve Vatikan'a bağlıydı. 1948'in 1 Aralığında çıkan kanunla Uniates Kilisesi resmen kapatılmış ve tüm taşınır taşınmaz malları Ortodoks kilisesine devredilmiştir.

Sonuç olarak yapılan tüm bu reformlar ve izlenen yöntemler sonucunda Romanya'da Komünist rejimin ve öğretilerin tamamen uygulanmasını sağlayacak çalışmalar yavaş yavaş yapılmaya başlanmıştır. İkinci dünya savaşından sonra Nazilerin Sovyetlere kaybetmesi, Sovyet askerlerinin Romanya'yı işgal etmesi ve sonrasında yaşanan olaylar Avrupa'nın Doğu'sunda yeni bir Sov-Rom modelinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Artık Sovyet modeli bu ülkede de kendini kabul ettirmiştir. Romanya Komünist parti yönetimi Ekonomi'den ulaştırmaya, sosyo-kültürel hayattan tarıma kadar, tüm yönleri ile Sosyalist bir yönetim şekline dönüşmüştür. Artık 1947 yılından 1989 Çavuşesku rejimin bitimine kadar Romanya, Sosyalizmin etkisinde kalacaktır.

### **3.2. Sovyet Askerlerinin Romanya'dan Çekilmesi ve Bunun Etkileri**

II. Dünya Savaşı'nın başlarında Romanya, topraklarının üçte birini kaybedince Kral II. Carol halkın karşısında zor duruma düşünce baskılarda artmaya başlamıştı. Gelişen tüm bu zorluklara karşı koyacak o dönemde tek kişi vardı, o da emekli General Ion Antonescu idi. Kral II. Carol ise kendisine karşı sert eleştirileri ve yönetimine karşı yaptığı sert konuşmalarından dolayı Temmuz 1940 yılında Antonescu'yu tutuklatmıştır. Bu yaşanan gelişmelerin hemen ardından, General'in arkadaşları durumu hemen Bükreş'te bulunan Alman diplomatlara bildirmişler. Bilgilendirmeden sonra Alman Dışişleri Bakanı Kral II.Carol ile irtibata geçerek kendisinin güvende olduğuna dair garanti vererek Antonescu'yu serbest bırakmasını söylemiştir. Her ne kadar Almanlar General'i fazla tanımasalar da onun kendileri ile işbirliği yapacağından emindiler.

Kral II.Carol, gelen tüm bu baskılara boyun eğerek generali serbest bırakmalarını emrederek onu hapisten çıkarmıştır. Sonrasında ise Liberal ve Ulusal köylüler ile arası iyi

olan Antonescu'ya istediği yetkileri geri vermişti. Antonescu Demir muhafızlar ile ilişkilerini sıkı tutuyor, Bükreş'te bulunan Alman temsilciler ile arasını sağlam tutarak, kendisini Hitler'in himayesi altına almış oluyordu. Yaşanan olayları izleyen II. Carol, saltanatının sonunun getireceğini bilmeden General'e istediği yetkileri vermiştir.

Antonescu başlarda Alman yanlısı değildi, daha çok Fransız ve İngiliz yanlısı idi. Fakat Fransa'nın Almanlar karşısında aldığı yenilgiler ve İngilizleri bekleyen zor günler karşısında Dönemin güçlü devleti olarak Hitler Almanya'sını görmesine neden olmuş, yönünü o tarafa çevirmişti.

Artık Almanya'nın desteğiyle kendini güvende hisseden Antonescu, Kral II.Carol'dan yeni yetkiler istemek üzere saraya giderek Kralla görüştü. Kraldan kendisine tam yetki vermesini istemiştir. Bu görüşmeden hemen sonra Kral, parlamentoyu feshettiğini ve General Antonescu'ya sınırsız yetkiler verdiğini çıkardığı bir kararname ile duyurmuştur. Bu kararname ile Almanlar artık Romanya yönetimine yavaş yavaş girmiştir. Tarihler 5 Eylül'ü gösterdiğinde Antonescu, II.Carol'dan tahtı terketmesini, terketmemesi halinde Kral'ın siyasi hayatının tehlikeye gireceğini ifade etmiştir. II. Carol, tahtı 19 yaşında ki oğlu lehine çekilerek 7 Eylül'de tahtı Michael'e bırakmıştır. Bir sonraki gün ise Kral ülkeyi terk etmiştir. Almanlar Kral'ın ülkeyi terk etmesinden sonra bir durumun farkına varmışlardı, muhaliflerinin çoğunluğu Alman karşıtı idi. Antonescu yeni Kralın tüm yetkilerini eline alarak, krala sadece seremoni ve törenlerde temsil etme olan görevleri bırakmıştı.

Almanya ise, sözde Romanya ordusunu eğitip donatmak ve modern bir askeri düzen vermek amacıyla subaylarını Romanya göndermiş hemen akabinde askeri birliklerini göndermişti. Kasım ayına doğru Almanların gönderdiği asker sayısı yaklaşık 23.000'i bulmuştu. Aslında esas amaç, eğitmekten ziyade Romanya'da bulunan petrol kaynaklarını üçüncü ülkelere karşı korumak ve olası Sovyet tarafına harekât durumunda, Alman tanklarının ve Hava kuvvetlerinin yakıt ikmal ihtiyaçlarını karşılamaktı. Her geçen gün Almanların birlik göndermesiyle oradaki askeri yığınak artmıştı.

Berlin'e giden Antonescu ise döndüğünde yeni bir Romanya vizyonu hedefliyordu fakat aradığı o vizyonu Demir Muhafızlarda bulamamıştır.

Antonescu ve Demir Muhafızlar arasında yaşanan büyük anlaşmazlık daha çok yönetim konusundaydı. Liberal ve ulusal köylülerde bu anlaşmazlıkta, Demir Muhafızların yerine Antonescu'yu desteklemişlerdir. Çıkarılan kararnameler ile Muhafızların devlet yönetimine girmesi engellenmiş ve anarşiye katılan muhafız üyelerinin tutuklanması emri verilmişti. Böylelikle Muhafızlar devlet yönetiminden temizlenecekti. 14 Ocak 1941 yılında Berghof'ta gerçekleştirilen görüşmede Antonescu'ya Hitler Romanya'nın kaderini elinde tutan tek kişi sensin demiştir (Hitchins, 1994). Antonescu bu buluşmadan gerekli mesajı alarak ülkesine dönmüştür. Dönüşünün hemen ardından Demir Muhafızları devreden çıkarma kararını almıştır.

12 Haziran'da Hitler Antonescu'ya Sovyetlere bir saldırı yapacağını bildiren bir bilgi verdi. 22 Haziran 1941'de Sovyetler-Almanya savaşı başladıktan saatler sonra General Antonescu ve Kral Michael, Kuzey Bukovina ve Besarabya'nın Sovyet işgalinden kurtarılması için Mukaddes Savaş'ın başladığı ilan edilmiştir. Alman 11. Ordusu önderliğinde kısa süre içerisinde Besarabya ve Kuzey Bukovina'ya girildi. Temmuz ayının ortalarına doğru harekât neredeyse tamamlanmıştı. Güney tarafında ise, Romanya'nın 4. Ordu'su Dobruca bölgesine girmişti. Antonescu ve Hitler 6 Ağustos'ta Güney ordusu Karargâhında gelişen son olayları görüşmek için buluşmuşlardır (Karatay, 2013).

Antonescu 12 Aralık 1941 yılında gazetecilere bir röportajında şöyle diyordu; "Sovyetler'e karşı Almanya'nın müttefikiyim, İngilizlere karşı tarafsızım, Japonlara karşı Amerika'nın yanındayım" (Hitchins, 1994).

1943 yazından 1944 yılının bahar ayları arasında geçen sürede gelişen olaylar Romanya ve Almanların aleyhine dönmüştür. Almanlar Sovyetler karşısında yenilgiler almaya başlamış ve geri çekilmeleri Romanya'ya kadar sürmüştür. Durum Romenlerin aleyhine gelişmeye başladıkça, Muhalefette bulunanların işine geliyordu. Sonrasında Antonescu üzerinde baskı oluşturmaya başlamışlardı. Hatta Liberal, Ulusal Köylüler, Demokratlar, Komünist parti bir araya gelerek Haziran ayı içerisinde Demokratik bir blok oluşturdular. Amaçları Batı ile yakın müttefiklik kurmak ve Antonescu'nun kurmuş olduğu diktatörlüğü yıkmaktı. Bu olaylar olurken, Yalta Konferansında Romanya ve Bulgaristan'ın Sovyetlere bırakılması için Amerika, İngiltere ve Sovyetler arasında ortak bir karara varılmıştır. Halihazırda zaten Sovyet orduları da Romanya'nın kapısına

dayanmış durumdaydı. 23 Ağustos 1944'te Kral Michael, Antonescu'yu bir görüşme yapmak için öğleden sonra saraya davet etmiştir. Antonescu ve arkadaşları saraya gelmez Kral tarafından tutuklandılar, daha sonra da Antonescu'nun diğer arkadaşları aynı bahane ile saraya davet edilerek tutuklanmıştır.

Kral Michael anayasal yetkisini kullanarak General Constantin Sanatescu'yu Başbakanlık görevine getirmiştir. Akabinde Sanatescu'da hemen subaylardan ve siyasi parti temsilcilerinden oluşan bir hükümet kurdu. Sanatescu Almanya ile ilişkilerini kestiğini 23 Ağustos akşamı saat 22:00 da Romen halkına ilan ediyor ve Transilvanya'nın kurtarılması için artık müttefik devletlerin yanında yer aldığını ilan ederek Almanlara savaş ilan ediyorlardı. Bu gelişmelerden yaklaşık bir hafta sonra 31 Ağustos'ta Alman orduları Bükreş'i boşaltırken, yerlerine Sovyet orduları yavaş yavaş yerleşmeye başlıyordu. Artık Kızıl Ordu Bükreş'te idi ve yeni bir dönem başlamıştı Romanya için.

12 Eylül'de imzalanan ateşkes Antlaşmasına göre; Romanya'nın 12 Piyade tümeni ile birlikte Müttefik kuvvetlerin yanında yer alması Macaristan ve Almanya'ya karşı Sovyetlerin Romanya'yı kullanmasına izin vermesi, Sovyetlere yaklaşık 300 milyon dolar savaş tazminatı ödenmesine karar verilmişti. Romanya için tek olumlu olan taraf ise, Viyana antlaşmasının yürürlükten kaldırılması ve bu antlaşma konusunun savaştan sonra ki barış görüşmelerine bırakılması idi. Sovyet ordusu ve Romenler birlikte yaptıkları savaşta Almanlar ve Macar birliklerinin elinden yaklaşık 385.000 kişilik ordu ile Transilvanya tekrar 25 Ekim'de Romenlerin eline geçmiştir (Armaoğlu, 1983: 570).

Bu arada Antonescu döneminde Komünist parti üyelerinin büyük çoğunluğu ya tutuklanmıştı ya da Moskova'ya kaçmışlardı. Antonescu devrildikten sonra Moskova'ya kaçan Ana Pauker ve Gheorghiu-Dej gibi ileride devlet yönetiminde söz sahibi olacak siyasi kişilikler ülkeye geri dönmüşlerdi. Döner dönmez de çalışmalarına ve planlarına hız kesmeden başlamışlardı.

Stalin 9 Mart 1945'te Romenlerin kavuşmayı hayal ettiği Transilvanya'yı Romanya'ya tekrardan bağlamıştı. Ana Pauker ve Gheorghiu-Dej Stalin ile görüşmek amacıyla Moskova'ya gittiler. Görüşmede istedikleri güvenceyi alınca, ülkeye döner dönmez hazırlamış oldukları planları uygulamaya başladılar. Önce işe Demokratik Blok

içerisinde bulunan Subaylar ile başladılar ve akabinde hemen Faşist düşüncede ve eylemler sergileyen çalışanlar ve yöneticileri devlet kadrosundan temizlediler. Sonuçta Demokratik bir Bloktu. Bu Bloğun içinde yer almamaları gerekiyordu ve buna sürekli vurgu yapıp durmuşlardır. Faşist ve Demokratik yan yana bulunmaması gereken kelimelerdi ve bunu bir taktik olarak çok iyi kullandılar.

Komünist Parti üyeleri General Sanatescu yönetiminde pek fazla bir varlık gösterememişler ve daha çok etkinliklerini Nicolaeu Radescu Hükümeti döneminde göstermişlerdir. 1945'in Mart ayında, Frontul Plugarilor (Sabancılar Cephesi) adlı sol eğilime daha yakın ve komünistlerle çok sıkı bir iş birliği içerisinde bulunan ve bir çiftçi grubunun önderi olan Dr. Petru Groza Başbakan olarak atandı, bu olaydan sonra artık komünistler varlıklarını hissettirmeye başladılar. Groza hükümeti, kâğıt üstünde büyük ve geniş bir alana yayılmıştı. Koalisyonda, Demir Muhafızlar Partisi haricinde hemen bütün büyük partiler yer almakla beraber, komünistler tüm anahtar bakanlıkları ve görevleri ellerine almıştı. Sosyalistlere devredilmeyen görevler de, sözde komünist olmayan ama gerçekte Komünizme sıkı sıkıya bağlı olan yandaşlara bırakılmıştı (Armaoğlu, 1983).

Hükümetin tavrından ve siyasi hareketlerinden son derece keyifsiz olan Kral, hükümetin Groza'yı istifa etmeye zorlamak için çıkaracağı hiçbir yasayı onaylamayacağını açıkladı. Bu gelişmelerden sonra Groza, Kral Mihai'nin onayına gerek duymadan yasaları uygulamaya koymaya başladı. 8 Kasım 1945'te Kral Mihai'nin doğum gününde, Bükreş'teki Kraliyet Sarayı önünde kümelenen kraliyet taraftarı ve kraliyet karşıtları ile polis ve askerler arasında çıkan çatışmalarda onlarca kişi ölmüş ve yaralanmıştır. Sovyet subayları, polis ve askerleri olayları daha fazla büyümeden bastırmıştır.

Kralın engellemelerine rağmen, Groza hükümeti toprak reformunu hayata geçirdi ve kadınlara oy hakkı verilmesini tanıdı. Lakin hükümet bir taraftan, Romanya'ya Sovyet egemenliğini de beraberinde getirmişti. 19 Kasım 1946'da yapılan genel seçimlerde, komünistlerin başını çektiği "Demokratik Partiler Bloku" oyların yaklaşık %84'lük kısmını kendi hanelerine yazdırmışlardı. Yapılan bu seçimler beraberinde bazı tartışmaları da getirmiştir. Ülke genelindeki seçimlerde yapılan yolsuzluklar, rakipleri korkutmak amacıyla cinayete varan kanlı operasyonlarla beraber anılacak, seçimlerin doğruluğu



konusunda bir leke oluşmasına neden olmuştur. Açılan arşiv belgeleri de, seçim sonuçlarına doğrudan bir etki olduğunu doğrulamaktaydı (Hacısalıhoğlu, 2007: 541-549).

Komünistler yeni hükümeti kurduktan sonra, diğer merkezci partileri politikadan temizlemek için hemen harekete geçtiler. Tasfiyelerin en dikkate değer olanı, Ulusal Köylü Partisi ("Partidul Național Țărănesc") liderlerinin 1947'de ABD temsilcileri ile habersizce müzakere ettiklerinin ortaya çıkması ve partiyi "ihamet" ile suçlamalarına yol açmasıydı. Parti liderleri bir gösteri mahkemesi tarafından yargılandı ve hapsedildi. Diğer siyasi partiler Komünist Parti ile birleşmek zorunda kaldılar ve siyasi hayattan kayboldular. Ion Antonescu da bir savaş suçlusunu olarak kabul edildi ve 1941 ve 1946'da Mihver Devletleri'nin yanında yer aldığı için 1 Haziran 1946'da idam edilmiştir (Castellan, 1995: 467).

1947'de Romanya, Doğu Bloku ülkeleri arasında monarşi olan tek Avrupa ülkesiydi. 1947'nin 30 Aralık günü, Sinaia'daki sarayındayken Kral Mihai, Groza ve Gheorghiu-Dej tarafından başkente çağrıldı. Gheorghiu-Dej tarafından yazılmış evvelden yazılan bir istifa mektubu verilerek imzalanması istendi. Saray komünizm yanlısı askerler tarafından kuşatılarak tüm iletişim kanalları kesildi ve istifa mektubunu imzalanması için zorlamışlardır. İmzadan saatler sonra Parlamento, Halk Cumhuriyeti'ni ilan ederek monarşinin dağıldığını ilan etti. Şubat 1948'de komünistler, sosyal demokratlardan geriye kalanları partilerine katılmaya ve Romanya İşçi Partisi adı verilen bir partide birleşmeye zorladı. Özgün fikirlere haiz birkaç sosyal demokrat da partiden çıkarılarak kurulacak çatı partisinin adı Romanya Komünist Partisi şeklinde değiştirildi. Komünist Parti üyesi olmayan politikacılar; ya hapsedildiler, idam edildiler ya da sürgünde başka ülkelere gitmeye zorlandılar (İorga, 1987).

Yapılan bu darbe ile yönetim kadrosunun temizlenmiş ve Romanya artık Sovyet ordularının daha rahat hareket edebildiği bir ortam haline gelmişti. Sonuçta Romanya toprakları Alman işgalinden kurtarılmıştı. Hali hazırda 1944 yılında imzalanan ateşkes antlaşması ile Kızıl Ordu Romen topraklarının neredeyse tamamını işgal etmişti. O dönemde Sovyet ordusu Romanya topraklarında sayısı değişmekle birlikte yaklaşık 750.000 askeri birlik konuşlandırmaktaydı. Bu sayı 1947 yılında imzalanacak olan Paris Antlaşmasına kadar sürekli artarak devam etti. 1947 yılında Paris antlaşması ile bu sayı

kademeli olarak azaltılmaya gitti. Azalmasının en büyük nedenlerinden biri de artık yönetimde kendi yandaşları ve partilerinin olmasından kaynaklanmaktadır.

1946'nın sonlarına doğru, Romanya'daki Sovyet birlikleri genel olarak şu beş bölgede yoğunluk göstermiştir. Bu bölgeler; Craiova - Slatina, Sibiu - Alba-Iulia, Köstence ve Brăila - Focşani arasında ki bölgelerdir. Birlik Kuvvetleri, Mayıs 1948'den Ekim 1956 yılına kadar görece nispeten istikrarlı bir noktaya ulaşmıştır. Bu yıllara kadar Romen topraklarında ki birlik seviyeleri iki tam tümen ve kabaca üçüncü bir tümen sayılabilecek büyüklükte bir birlik konuşlanmaktaydı.

Sovyetlerin Romanya'yı işgali sonrası Romanya ordusunun içerisinde de yeniden tasfiyeler başlamıştı. Özellikle Alman yanlısı subay ve askerler ilk önce devreden çıkarılmışlardı. Daha sonra Romanya Halk ordusu Sovyet temsilcilerinin gözetimi altında tekrardan örgütlenmeye başladı. Romanya ordusunun insan kaynağı gücü, Paris barış antlaşmasının imzalanmasından sonra toplam 138.000 (subay ve asker) ile sınırlı olmaktaydı; fakat, Sovyet işgali altında, Romanya nüfusunun askerîleştirilmesi metodu ile, antlaşmanın ortaya koyduğu sınırların çok ilerisine geçti. 1953 yılına geldiğimizde ise, düzenli ordu birlikleri yaklaşık olarak 300.000'e ulaşmıştı. Yedek ordu kuvvetleri ise yaklaşık 135.000'e yakındı. Sovyet subayları başlangıçta Genelkurmay Başkanlığı, Savunma Bakanlığı ve ordu içerisinde ki ufak çaplı birkaç pozisyonda görev yaptılar. Zaman ilerledikçe Sovyet danışmanlarının sayısı kademeli olarak artırılırken, aynı zamanda pozisyonları kalıcı hale gelmekteydi. Kasım 1952'de askeri okullarda 105 daimi ve 17 geçici Sovyet danışman pozisyonu bulunmaktaydı. 1955'ten sonra sayıları kademeli olarak azalmaya başlamıştır. 1955'te 72, 1956'da 63, 1957'de 25 ve 1958'de 10 (Castellan, 1989: 268).

Sonuç olarak askeri entegrasyonu tamamlamak için soğuk savaşın şafağında Romen subayları askeri eğitimlerini tamamlamak amacıyla, Sovyetler Birliğine eğitim almak için gönderilmiştir. 1954-1956 yılları arasına kadar yapılan antlaşmalar ile savaşın bitiminden hemen sonra ilk Sov-Rom şirketleri kurulmaya başlanmıştır. Bu şirketin asıl amacı Romen kaynaklarını Sovyetlerin hizmetine sunmak ve antlaşmada imzalanan savaş tazminatını geri alabilmek için kaynak yaratılmasıydı. Bu şirketlerin birçoğunda hapisane mahkumları tehlikeli olan kurumlarda özellikle zehir salınımının yüksek olduğu kurumlarda

çalıştırılmıştır. Romanya'nın ödemesi gereken savaş tazminatı 300 milyon Amerika Doları iken, Sovyetlere gönderilen mallarının toplam değerinin 2 milyar ABD dolarını bulduğu tahmin edilmektedir. Bu miktar ödenecek miktarın çok üzerinde idi (Castellan, 1989).

Gheorghiu-Dej başlangıçta dindar bir Stalinistti ve 1953'te Nikita Kruşçev'in iktidara gelmesiyle Joseph Stalin'in ölümünden sonra başlayan yeniliklerden memnun değildi. Ayrıca Comecon'un Romanya'yı Doğu Bloku'nun bir "ekmek sepetine" dönüştürme planlarına da karşı çıktı. Ağır sanayi ve enerji imalatına dayalı bir ekonomik planı devam ettirmek istiyordu. Ardından çalışma kamplarını kapattı, planlanan Tuna-Karadeniz Kanalı Projesi'nden ayrıldı, karne uygulamasını kaldırdı ve işçi maaşlarını daha da artırdı. Ayrıca, tarih açısından Romanya'nın bir toprağı olduğu düşünülen toprakların, Moldova SSR olarak Sovyetler Birliği'ne bağlı olması, halk içinde memnuniyetsizliğe neden olmuştur. bütün bu etkenlerin bir araya gelmesiyle Gheorghiu-Dej liderliğindeki Romanya, diğer Sovyet uydu devletlerinden nispeten farklı, daha bağımsız ve milliyetçi bir politika izlemeye başlamıştır.

Neredeyse Stalinizm ile özdeşleştirilen Gheorghiu-Dej, daha liberal bir Sovyet idari sisteminin kendi yönetimini sarsacağını düşünüyordu. Konumunu güvence altına almak için, politik ve iktisadi düzeni ne olursa olsun Romanya'nın içişlerine etki etmeyecek, herhangi bir devletle karşılıklı eşitlik ilkesine bağlı ilişki kurmaya hazırды. İzlediğı bu politika, kendi kaderini tayin etme normunu koruyan ve Sovyet egemenliğine karşı çıkan Çin ile münasebetlerini güçlendirmeye çalışmıştır.

Gheorghiu-Dej 1954'te Parti Genel Sekreteri olarak görevinden istifa etti, ancak Başbakan olarak kaldı. Gheorghiu-Dej bu görevi geri alana kadar, Nicolae Ceauşescu da dahil olmak üzere dört kişilik bir ekip, bir yıl boyunca Parti Sekreteri görevini birlikte sürdürdü. Romanya, uluslararası arenada izlediğı politikalara rağmen 1955'te Varşova Paktı'na üye olmuştur. Bu üyelik Romanya ordusunun bir kısmını Sovyet askeri komutanlarının komutası altına girmesine neden olmuştur. Romanya daha sonra Varşova Paktı'nın askeri tatbikatlarını kendi sınırlarında yapılmasına izin vermeyecek ve diğer ülkelerde düzenlenen tatbikatlara katılıma bazı kısıtlamalar getirmiştir.

Sovyetler Birliği Başbakanı Nikita Kruşev, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 14-26 şubat 1956 tarihleri arasında düzenlenen ve daha sonra "Gizli Konuşma" veya Kruşev Raporu olarak anılacak olan 20. Kongresinde bir konuşma yaptı. Stalin dönemi uygulamalarını sert bir dille eleştirmek. Gheorghiu-Dej ve Romanya İşçi Partisi hükümeti de kendi ülkelerinde destalinizasyon sürecini destekledi. Gheorghiu-Dej, komünist rejimin geçmişteki aşırılıklarından Pauker, Luca ve Georgescu'yu suçlayarak onları sorumlu ilan etmiştir. Hatta 1953'te Stalin hala yaşarken Stalinist unsurları tasfiye etmeye başladığını iddia etti (Tismaneanu, 2002: 10-14).

1956'da Polonyalı komünist liderler, askeri tehditlere rağmen, Sovyetler Birliği'nin daha uyumlu bir siyasi büro talebinin içişlerine müdahale olduğunu söyleyerek talebe karşı çıktılar. Bu olaydan birkaç hafta sonra, Macar Komünist Partisi bir halk ayaklanması sonucunda devrilmiştir. Polonya'nın bu meydan okuması ve Macaristan'daki ayaklanmalar Romanya'daki işçilere ve öğrencilere de esin kaynağı olmuştur. Sokaklara dökülen insanlar yüksek sesle daha fazla özgürlük, daha güzel yaşam şartları ve Sovyet egemenliğine son verilmesini talep ediyorlardı. Macaristan'daki isyanın kendi ülkesine sıçrama tehlikesiyle karşı karşıya kalan Gheorghiu-Dej, bir dizi katı önlem almak zorunda kaldı. Bu önlemler içerisinde muhaliflerini, özellikle de Macar asıllı olanları hapsedilmeyi kapsıyordu. Ayrıca olası bir tehdide hemen müdahale edebilmek için ülkedeki asker sayısını özellikle de Macaristan sınırındaki Sovyet askeri varlığını artırma yoluna gitmiştir. Romanya'daki ayaklanmalar kolayca bastırılrsa da Macaristan'daki ayaklanmalar ancak kanlı bir Sovyet askeri müdahalesiyle kontrol altına alınabilirdi.

Halkın yükselen memnuniyetsizliğini çözmek maksadıyla, Romanya hükümeti ağır sanayi projelerinde kesintiye giderek, tüketim mallarının imalatını arttırdı. Ekonominin bir merkezden yönetilmesi düşüncesinden vazgeçilmiş, işçiye ödenen ücretleri arttırmış ve işçileri daha fazla çalışmayı sağlayan yöntemler geliştirilmiş ve onların örgütlenebilmelerinin önünde ki engeller kaldırılmıştı. Küçük çiftçilere belirli bazı ürünleri üretmesi noktasında getirilen kısıtlamalar kaldırılmakla beraber, 1950'li yılların ortasına doğru, öncekiler kadar sert yöntemler uygulanmasada, kolektivizasyon işlemleri hızlandırılmıştı.

1955'te Avusturya Devlet Antlaşması'nın imzalanmasıyla beraber, Paris Barış Antlaşmalarında belirtildiği üzere Sovyet birliklerinin varlığının sebebi ortadan kalkmış olsada, Başbakan Gheorghiu-Dej bu birliklerin Batı Almanya askerleri konuşlanmaya devam ettiği sürece kalacağını belirtmişti. İzlediği politika ile Sovyetler ile Çin arasında ki anlaşmazlıklardan faydalanarak, Çin ile daha fazla yakınlaşma içerisine girmiş ve parti üzerinde ki Sovyet etkisini giderek daha fazla kırmayı başarmıştır.

Sonuç olarak Başbakan, Sovyet işgalinin etkilerini zamanla giderek azaltan bir politika izlemeye başlamış ve ülkesini nispeten diğer ülkelere oranla daha bağımsız bir çizgide tutmayı başarmıştır. Sovyetler'in etkisi azaldıkça tüketim mallarının birçoğunun üretimleri ülke içerisinde kalmış ve kendi halkının kullanımına sunulmuştur. Sovyetler Birliği, özellikle 1945-158 yılları arasında ekonomik olarak işgal altında tuttuğu Romen ekonomisinin kaynaklarının büyük bir bölümünü kendi çıkarları yararına kullanmıştır.

Avrupa ve diğer ülkelerden gelebilecek muhtemel tehlikelere karşı, Romanya topraklarını geçici bir üs bölgesi olarak kullanmışlardır. Sovyet işgali ile birlikte ülkede daha fazla ateizmi savunan Komünist Parti programları uygulanmıştır. Romen ulusunun milli benlikleri çıkarılan bazı kanunlar ile dini ve kültürel açıdan yok edilmeye ya da azaltılmaya çalışılmıştır. Komünist parti ve Sovyet modeli yönetim sisteminin uygulanması ile halkın kendi mülkü olan toprak ve malları ellerinden alınmış. Devlet kontrolü altına alınmasıyla Komünal bir hayat başlamıştır.

Gheorghiu-Dej döneminde, özellikle Stalin'in ölümünden sonra De-Stalinizasyon politikası izlenmiştir. Kruşçev'in yapmış olduğu Stalin dönemine ait eleştiriler ile artan ve sınır komşularında meydana gelen ayaklanmalar sonucunda Romanya hükümeti Sovyet baskısını azaltacak bir siyaset izlemişlerdir. Sovyet askerlerinin çoğunluğu ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu durumun en büyük sebeplerinden birisi de hiç şüphesiz Sovyetler Birliği ile Çin arasında yaşanan büyük anlaşmazlıklardır. Çünkü Sovyetler Birliği kendi ülkesinde ki askeri kuvvetleri ve diğer uydu devletleri içerisinde bulunan askeri birliklerin birçoğunu Çin sınırına yakın yerlere karşı konuşlandırmayı düşünüyordu. Böylelikle kendi ülkesi içerisinde Çin kışkırtmalarına karşı muhtemel olabilecek iç ayaklanmalara anında müdahale edebilecekti.

### 3.3. Romanya'nın Sovyetlerin Çekoslovakya İşgal'ine Karşı Çıkması ve Bunun Tatarlara Yansımaları

Varşova Paktı'nın Çekoslovakya'yı İşgali (Kod ismi: Tuna Harekâtı olarak da bilinir.), 20-21 Ağustos 1968'de, Alexander Dubček'in "Prag Baharı" ismi verilen siyasi alanda liberalleşme yeniliklerini yapmasına engel olmak ve engellemek için Sovyetler Birliği ile diğer Varşova Paktı müttefik üyeleri olan Doğu Almanya, Polonya, Bulgaristan ve Macaristan'ın ordularını göndererek Çekoslovakya'yı işgal ettiği askeri bir harekâttir. Bu işgal aynı zamanda "Prag Baharı" adı ile de bilinmektedir (Uslu, 2008: 150-177).

Varşova Paktı üyeleri yaklaşık 250.000 asker ile bu işgale katılmışlarsa da Romanya ve Arnavutluk işgale karışmayı reddetmiştir. İşgalin gerçekleşeceği gece, Doğu Almanya'ya bağlı olan kuvvetler operasyona hazırlanırken, operasyondan önce Moskova tarafından orduya Çekoslovak hududunu geçmemeleri yönünde kesin bir komut almışlardır. İşgal gerçekleşmeden önce de Çekoslovak radyolarından işgale karşı direnmemeleri konusunda uyarılarda bulunulmuştur. Tüm bu uyarılara rağmen ise işgal harekâtı sırasında 108 Çek ve Slovak ölmüş 500 kişi de yaralanmıştır. Müttefik orduları ülkenin tüm bölgelerini işgal etmişlerdi.

İşgal sonrası amacına ulaşmış bir şekilde Alexander Dubček'in Prag Baharı adı verilen siyasi liberalleşme reformlarını engellemiş ve Çekoslovakya Komünist Partisi'nin (KSC) otorite gücünün sağlamlığını artırmıştır. Peki ne oldu da hangi gelişmelerin yaşanması sonrasında Varşova Paktı üyeleri işgal etmeye karar vermişlerdi.

Çekoslovakya'da ki De-Stalinizasyon süreci 1950'lerin sonu ve 1960 başlarında Antonşn Novotný'nin yönetime geçmesi ile başladı fakat bu süreç diğer Doğu Bloğu ülkelerinden biraz daha küçük adımlarla ilerliyordu. Nikita Kruşçev önderliğinde Novotný sosyalizmi bittiğini, buna bağlı olarak yeni bir anayasayı kabul etti ve Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Fakat bu zaman dilimi çok yavaş ilerliyordu. Bu duruma emsal teşkil edecek Stalin dönemindeki Slánský Duruşmaları mağdurlarına haklarını tekrardan iade edilmesi ve 1963 yılına kadar konuşulmayıp bu tarihten itibaren konuşulmaya başlanmasına rağmen "1967 yılına kadar herhangi bir dişe dokunur icraatın yapılmaması örnek verilebilir" (Armaoğlu, 1983). 1960 yılının başlarında

Çekoslovakya, ekonomik anlamda bir gerileme dönemine girmiştir. Sovyet tipi sanayileşme Çekoslovakya'ya yetersiz geliyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Çekoslovakya zaten sanayileşmesini tamamlamıştı. Sovyet ekonomi modelinin daha az gelişmiş olan ülkeler için uygulanması düşünülmüştü.

Rejim kurallarının sertliğini yumuşattıkça, Çekoslovak Yazarlar Birliği rahatsızlığını artık herkese ifade etmeye başlamıştı. Birliğin çıkarmış olduğu gazete olan Literární Noviny yazarları da edebiyat alanında ki çalışmaların parti doktrininden ayrı ve özgür olması gerektiğini savunmuştur. Haziran 1967'de Çek yazarlar birliğine bağlı bazı üyeler, özellikle Ludvík Vaculík, Milan Kundera, Jan Procházka, Antonín Jaroslav Liehm, Pavel Kohout ve Ivan Klima, radikal sosyalistlere ilgi göstermeye başladılar. Birliğin sadece ufak bir bölümünün bu görüşten yana olmasına rağmen, diğer üyeler de meslektaşları tarafından disipline verildiler. Literární Noviny ve bazı basım kurumlarının denetimi Kültür Bakanlığı'na bırakıldı ve partinin reform talebinde bulunan üyeleri bile (Dubček de dahil) bu kararlara destek vermişlerdir.

Prag Baharı, (Çekçe: Pražské jaro, Slovakça: Pražská jar) II. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen ardından Sovyetler Birliği tarafından denetim altına alınan Çekoslovakya'nın “siyasi liberalleşme dönemi” olarak adlandırılmıştır (Uslu, 2008). Artan baskılar karşısında Antonín Novotný'nın Çekoslovakya Komünist Partisi Birinci Sekreteri olarak görevinden ayrılmasının ardından, 15 Ocak 1968'de bu göreve Alexander Dubček atandı. Parti teşkilatı üzerinde tam kontrolü olmayan Dubček, eski orta düzey yöneticilerden kurtulmak için bu kişileri kamuoyu baskısına maruz bırakmayı tercih etti. Novotný ve çevresi de çekişmeli bir mücadeleden sonra geri çekilmek zorunda kaldı. 1950'lerin siyasi kurbanı olan Ludvík Svoboda Cumhurbaşkanı, Josef Pavel ise içişleri bakanı olarak atandı.

Alexander Dubček 9 Nisan 1968 yılında “İnsancıl Komünizm Hareketi”ni başlatmıştır. Çekoslovakya'nın Sosyalizme Giden Yolu” ya da “Hareket Programı” adıyla da bilinen bir bildiri yayımladı. Bu eyleme “Prag Baharı” ismi de verilmiştir.

Dubček önderliğindeki Çekoslovakya Komünist Partisi'nin “Hareket Programı” ismiyle bilinen bildirisine ait bazı maddeler şunlardır;

- Sosyalizmin etkin gelişimi geniş bir demokrasi ile birleştirilerek yeni bir sistem kurulacaktır.
- Komünist Parti ve devlet birbirlerinden ayrışacak, partinin devlet idaresine etkisi engellenecektir.
- Komünist devlet yönetimi tek partinin elinde olmayacak, çok partili rejime geçilecektir.
- Toplanma, örgütlenme, anlatım, inanış, basım ve seyahat özgürlüğü sağlanacak, sıkı denetim bütünüyle kaldırılacaktır.
- Çekoslovakya'nın şartlarını tam olarak sağlayan demokratik bir sosyalist toplum modeli inşa edilecektir.

Bu yaşanan olaylar ve açıklanan maddeler sonrası Çek basınında ve kamuoyunda beklenmedik sürpriz neticelere neden olmuştur. Basında sansür uygulamasının kaldırılmasının ardından, siyasal partiler hızlı bir şekilde örgütlenmeye başlamışlardır. 1948'de baskı altına alınarak Komünist Parti'ye dahil olan Sosyal Demokratlar bile partilerini tekrardan kurma çalışmalarına başlamışlardır. Resmi komünist gençlik örgütünün yıkılması üzerine farklı gençlik yapıları ortaya çıktı. Kiliseler, yıllar önce unutulmuş olan ulusal azınlık ve insan hakları dernekleri dahi faaliyet göstermeye başlamıştır (Armaoğlu, 2005).

Bu hareket planının içinde yer alan basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve seyahat özgürlüğünün artırılmasının yanı sıra, iktisadi tüketim ürünlerine ağırlık verilmesi ve çok partili bir siyasal yönetim olanaklı hale getirilmişti. Programda "sosyalizm sadece emekçilerin sömürücü sınıf ilişkilerinin hakimiyetinden kurtulması demek değildir, kişinin yaşamını daha dolu olarak yaşam sürmesi için her çeşit burjuva demokrasiden daha fazla imkanlar sağlamak zorundadır" düşüncesine dayanıyordu (Özer, 2001: 165-206). Gizli polisin güçleri sınırlanacak, Çekoslovak Sosyalist Cumhuriyeti iki denk devletten oluşan federe devlet hâline gelecekti. Hareket Programı gerek batılı devletler ile nitelikli ilişkilerin, gerekse Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkeleriyle işbirliğinin sürdürülmesini kapsayan dış ilişkileri de kapsıyordu. "On yıllık bir geçiş dönemi içerisinde demokratik seçimlerin yapılabileceği ve var olan statükonun yerine yeni türden bir demokratik sosyalizmin alacağı açıkça ifade ediliyordu" (Von Goldern, Erişim tarihi: 2008).



Basın özgürlüğü Çekoslovakya toplumunun ilk kez Çekoslovakya'nın tarihine doğru bir şekilde bakmasına imkân sağlamıştır. Özellikle Josef Stalin zamanında olmak üzere, devletin sosyalizm altındaki ilişkisine odaklanan birçok soruşturmanın gündeme gelmesine sebep olmuştur (Tieren, 1997: 68).

Sovyetler Birliği, Dubcek'in "İnsancıl Komünizm Hareketi"ni önce ikili görüşmeler ile sonrada baskı uyguladı. Çekoslovakya ve Sovyetler Birliği, Temmuz 1968 yılında Slovak-Sovyet sınırının yakınlarında yer alan Čierna nad Tisou'da ikili müzakere yapmak üzere anlaşmışlardır. Gerçekleştirilen toplantıda Sovyet tarafında Brejnev, Kosigin, Podgorni, Suslov ve diğerleri yer alırken, Çekoslovakya tarafında ise Dubček, Svoboda, Černík, Smrkovský ve diğerleri yer almıştır. Dubček, KSČ'nin yenilikçi tarafın uygulamalarını savunarak Varşova Paktı ve Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'ne bağlı olacağına dair söz verdi. Fakat, KSČ yönetimi Dubček'i destekleyen reformcular ile yeniliklere karşı olan muhafazakârlar şeklinde taraflara ayrılmışlardır. Brejnev ise anlaşmaya karar verdi. KSČ temsilcileri, Varşova Paktı'na bağlılıklarını tekrar tasdik ederek "anti-sosyalist" yönelimleri engellemeye çalışacaklarını, Çekoslovak Sosyal Demokrat Parti'sinin canlanmasını engellemeye ve tekrardan daha kuvvetli bir sansür uygulamaya başlayarak, basını denetim atına alacaklarını söyledi. Buna karşılık SSCB, askerlerini (Haziran 1968 manevralarından beri hala bölgede bulunan) askeri kuvvetlerini geri çekmeyi ve 9 Eylül parti kongresine izin vermeyi kabul etti.

3 Ağustos'ta, Sovyetler Birliği, Doğu Almanya, Polonya Halk Cumhuriyeti, Macaristan, Bulgaristan ve Çekoslovakya'dan gelen temsilciler Bratislava'da bir araya gelerek Bratislava Bildirisi'ni imzalamışlardır. İmzalanan bildiride Marksist-Leninist ve proleter enternasyonalizmine sarsılmaz bağlılık tekrardan teyit edilerek, burjuva ideolojisine ve tüm antisosyalist kuvvetlere karşı taviz verilmeyecek bir mücadele ilan edilmiştir. Sovyetler Birliği, bir burjuva sisteminin - kapitalist sınıfın çeşitli bölgelerini temsil eden siyasi partilerin bulunduğu bir çoğulcu sistem - kurulması halinde bir Varşova Paktı ülkesine müdahale etmekten çekinmeyeceklerini açıkça ilan ediyordu. Bratislava konferansının sonrasında Sovyet askeri kuvvetleri Çekoslovakya topraklarından ayrılmalarına rağmen Çekoslovakya sınırlarında kalmaya devam ettiler.

Bu görüşmelerin tarafları memnun edici sonuçlar ortaya çıkarmadığı belli olunca SSCB askeri müdahale opsiyonunu değerlendirmeye başlamıştır. Bu şekilde, Sovyetler Birliği'nin uydu devletlerin sosyalist yönetimlerini ulusal çıkarları uğruna ve Doğu Bloğunun menfaatlerine bağlı kalmaya zorlama politikasının adına Brejnev Doktrini denmiştir.

20 Ağustos 1968'de saat yaklaşık 23.00'da dört Varşova Paktı üye devletlerinden – Sovyetler Birliği, Bulgaristan, Polonya ve Macaristan'dan – oluşan Doğu Bloku birlikleri Çekoslovakya'yı işgal etti. Çekoslovakya'nın işgaline 250.000 Varşova Paktı üye devleti askeri ve 2.000 tank girmiştir. İşgalci askerlerin toplam sayısı ise sonunda 500.000'e ulaşmıştır. Romanya ve Arnavutluk bu işgale karşı çıkan iki devlettir ve bu işgale askerlerini göndermediler. Arnavutluk yaşanan bu olayların ardından Varşova Paktı'ndan ayrıldı. Doğu Almanya'nın işgale katılımı birkaç saat önce iptal edildiği bildirilmiştir. Çekoslovakya'daki Çekoslovak topraklarına Alman askeri kuvvetlerinin girmesinin daha önce Almanya tarafından Çekoslovakya'nın İşgali nedeniyle Çekoslovaklarda çok daha büyük bir direnişe neden olacağından korkan yüksek düzey Dubçek karşıtlarının isteği üzerine Brejnev işgal başlamadan hemen önce Doğu Almanya Ordusu'nun işgale katılmamasıyla ilgili bilgi vermiştir (Armaoğlu, 2005).

Varşova Paktı ordularının taarruzu sonucunda 137 kişi hayatını kaybetmiş, yüzlerce insan yaralanmıştır. Alexander Dubček halkına direniş göstermemesini yapılan radyo yayınları ile söylemiştir. Daha fazla insanın hayatını kaybetmesini istemiyordu. İşgal sonrasında tutuklanarak birkaç arkadaşı ile beraber Moskova'ya götürülmüştür. Dubček ve reformcuların çoğunluğu 27 Ağustos'ta Prag'a tekrardan gönderildi ve Dubček, Çekoslovak Halk Ayaklanmaları sonrasında Nisan 1969'da istifa edinceye kadar partinin birinci sekreteri olarak görevine devam etmiştir.

Çekoslovakya'nın işgaline ise NATO Kanadından ve diğer ülkelerden her ne kadar büyük tepkiler gelse de özellikle ABD tarafı Varşova Paktı üyeliğinden ayrılma arifesinde olan Çekoslovakya'yı göz ardı etmiştir. Göz ardı etmesinin en büyük sebeplerinden biri de o sırada Vietnam ile savaşa başlamış olması ve Moskova ile bir anlaşma imzalama amacının olmasıdır. Bu anlaşmayı ise Çekoslovakya işgaline karışarak tehlikeye atmak istememiştir. İşgale katılmayan ve karşı çıkan ülkelerden biri olan Romanya Sosyalist

Cumhuriyeti'nde daha belirgin bir etkiye neden olmuştur. Yine Romanya gibi Arnavutluk'ta Çekoslovakya işgaline sert tepki gösteren Varşova Paktı üyesi bir devlettir. İşgalden hemen sonra Pakttan ayrılan ilk üye devlet olmuştur (Sander,1969: 142-143).

Sonuç olarak Sovyetler Birliği'nin başını çektiği ve bazı üye devletlerinin de destek verdiği işgal harekâtı sonrasında birlik içerisinde ilk büyük çapta bir kriz meydana gelmiş ve bu durum uydu devletler ile üye devletler arasında memnuniyetsizliğe ve iç işlerine müdahale olarak görülmüştür. Üye devletler ilerleyen yıllarda yaptıkları işgal sonrası Çekoslovakya devletinden ve halkından özür dilemişlerdir. Çekoslovakya işgali aynı zamanda üye devletler arasında kendi ülkelerinde yer alan azınlıkların da özgürlük, anayasal hak gibi taleplerin artmasına neden olmuştur. Romanya içerisinde yer alan Macarlar, Tatarlar, Gagauzlar ve diğer etnik kökenden gelenler arasında bazı anayasal hak taleplerinin artmasına neden olmuştur. Böyle bir müdahalenin kendi devletlerine de olması durumunda oluşacak kaos ortamında etnik ayrılıkların, bağımsızlık mücadelelerine sahne olmasından korkuyorlardı. Bu da ülkelerinin parçalanmasına sebep olabilirdi.

### **3.4. Çavuşesku Yönetimi ve İnsan Hakları Konusundaki Tutumu**

Gheorghe Dej'in 1965'in Mart ayında ki ölümünden üç gün geçtikten sonra, Çavuşesku Romanya İşçi Partisinin Birinci Sekreterliğine getirilmiştir. Parti genel sekreterliğine geldiği ilk zamanlarda yaptığı ilk eylemlerden biri Partinin adını değiştirmek oldu. Çavuşesku partinin adını Romanya Komünist Partisi ( PCR) olarak değiştirmiş ve Devletin adı olan “ Halk Cumhuriyeti” ni de Romanya Sosyalist Cumhuriyet'i olarak resmen ilan etmiştir. Gerçekleştirdiği eylemler ile unvanları arasına 1967 yılında Devlet Konseyi Başkanlığı'nı da katmıştır. Bu unvanla birlikte pozisyonunu da sağlamlaştırmıştır (Castellan, 1989).

1968-70 yılları arasında yaptığı yönetim kadrosunda yaptığı temizlik ile de Stalin taraftarı olarak bilinen yöneticileri görevlerinden azlederek yönetimden uzaklaştırmıştır. İlk başlarda takip etmiş olduğu Bağımsız dış politika ve Sovyetler Birliği'ne karşı sert tavırlar almış olması, hem kendi ülkesinde hem de batı da onun popülist bir lider olmasını sağlamıştır. 1960 yılında Sovyetler Birliği'nin kurmuş olduğu Varşova Paktı aktif üyeliğini bitirmiştir. Bu sayede Romanya yalnızca kâğıt üzerinde bir üye olarak görünmüştür. 1968

yılında Varşova Paktı Kuvvetleri'nin Çekoslovakya'yı işgal etmesinde yer almayacağını duyurmakla kalmayıp açık ve sert bir şekilde bu işgal hareketinin yanlış olduğunu tüm halka açık bir konuşmada kınadığını ifade etti. Sovyetler Birliği, Çavuşesku'nun bağımsız ve tavsiyelerine kulak asmayışını bazen hoş karşılasa da özellikle Moskova'dan bağımsız hareket etmesi, Doğu Blok'u ülkeleri arasında kendine karşı mesafeli bir pozisyona yol açmıştır (Bozkurt, 2008: 4-10).

Süregelen seneler itibariyle, ABD ve Batı Avrupa'ya karşı açık bir siyasi yol izlemiştir. Romanya, Batı Almanya'yı tanıyan, IMF'e dahil olan ve ABD Başkanı Richard Nixon'ın da ziyaret etmiş olduğu ilk Sosyalist Devlet olmuştur. 1971 yılında Romanya Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nı imzalayarak birliğe dahil olmuştur. Romanya ve Yugoslavya, Doğu Bloğu'nun sona ermesinden hemen önce Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ticaret anlaşması imzalayan 2 ülke olmuştur.

Doğu Bloğu'na göre farklı olarak izlediği dış siyasetle, ABD, Fransa, Birleşik Krallık ve İspanya'yı da kapsayan Batı ülkelerine resmi ziyaretler düzenlemesi, Ceauşescu'ya kendini tekrardan reformist komünist lider olarak sunmasına yardımcı olmuştur (Bozkurt, 2008). Uluslararası arenada fikir ayrılıklarının çözüme kavuşmasında arabuluculuk yapabilen ve Romanya'yı diğer ülkeler karşısında saygı duyulan bir ülke haline getirmiştir. Çavuşesku 1969 yılında ABD'nin Çin ile ilişkilerinin başlamasına öncülük etmekle kalmamış, Mısır lideri Enver Sedat'ın 1977 yılında İsrail'i ziyaret etmesi noktasında uluslararası ilişkilerde çözümler adına pazarlık yapmıştır. Romanya ayrıca, hem Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile hemde İsrail ile ilişki yürüten tek devlettir.

1984 yılında Romanya, ABD ev sahipliğinde Los Angeles'ta yapılan 1984 Yaz Olimpiyatları'na Çin Halk Cumhuriyeti ve Yugoslavya'dan sonra katılım sağlayan üç Sosyalist ülkeden biri olmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile de resmi olarak ilişki kuran ilk Doğu Bloğu ülkesiydi. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yapmış olduğu ve Topluluğun Genel Tercih Sistemine dahil eden anlaşma 1974 yılında imzalanmıştır. 1980 yılında da endüstri ürünleri ile alakalı bir anlaşma metni imzalamıştır. Bunlara rağmen Liberalizm alanında reformlar yapılmasına her zaman karşı çıkmıştır.

1971 yılına geldiğimizde ise Çavuşesku bambaşka bir yöne evrildi. Çavuşesku rejiminin izlediği politika tüm bunlara rağmen Dej dönemindeki Stalinist yoldan gidiyordu. Sovyetler Birliği denetimine muhalefetleri Stalinizasyon'un silinmesini istememelerinin neticesiydi. Gizli Polis ifade özgürlüğü ve medya üzerinde sert bir denetim uygulamış ve aynı zamanda içeride ki muhalefete ise hoşgörü göstermemiştir.

1972 yılından itibaren, sistemli bir şekilde temizlik operasyonu olarak yürütülecek olan bir program oluşturmuştur. Temizleme programı için yeni ikamet yerleri oluşturma ve ülke çapında yeniden inşa faaliyetleri programlanmış fakat başkentin tekrardan şekillenmesi ile neticelenen, çok yönlü gelişmiş bir sosyalist toplum oluşturma yöntemi olarak sunulmuştu. Bükreş'in yaklaşık beşte birlik kısmından biraz fazlası, Çavuşesku'nun beğenisine uygun bir şehir haline getirmek için kiliseler ve tarihi yapıtları da kapsayacak biçimde 1980'li yıllarda yıkılmıştır. Adeta şehrin doğal yapısı yapılan yeni binalar ile yok edilmeye çalışılmıştır. Yıkılan binaların yerini endüstrileşme ve şehirleşme programı ile çiftçilerin ve azınlıkların toplu olarak bulunduğu yerlerden alınıp yerleştirileceği zevkten yoksun grimsi bir şehir yerini almıştır. Bükreş'te Casa Poporului "Halkın Evi" olarak bilinen, şimdilerde Parlamento binası olarak kullanılan, Pentagon'dan sonra dünyanın en büyük ikinci yönetim binası inşa edilmiştir. Avrupa ve Rumen halkları arasında kültürel bir bağ oluşturmak amacıyla "Kardeş Şehirler" projesi hayata geçirilmesine rağmen bu yıkım projeleri nedeni ile ilgili protestoları beraberinde getirmiştir.

Çavuşesku 1971 yılında Çinli komünistleri örnek alarak "Sosyalist Hümanizm"i açıkça belirten "Temmuz Tezleri"ni yayımlamıştır (15 Aralık 1989 Romanya Devrimi Başladı, 2020). 1966'da çıkarılan bir kanunla Çavuşesku Rejimi, ülkenin nüfusunu artırmak, düşük nüfus artış hızının önüne geçmek ve doğurganlığı artırmak için kürtajı yasaklamıştır. Halkın özel hayatına karışarak onları, kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için halkı bakamayacakları kadar çocuk sahibi olmaya teşvik ediyordu. Aynı zamanda bekarlık vergisini çıkararak, evlenmeyen insanlara hem psikolojik hem de ekonomik olarak baskı uyguluyordu. Bu politikaları gerçekleştirmek için çıkarılan kararnameye göre, 25 yaşından sonra çocuğu olmayan evli veya bekar, erkek ve kadınlara %10 ile %20 arasında farklılık gösteren özel vergi türleri bulunmaktadır. Yani bu kararnameye göre, tıbbi açıdan hasta ve çocuk sahibi olamayacak insanlar hiç hesaba katılmayarak onlardan da bu vergilerin alınması gerektiğini savunmuştur. Bu uygulamalar sebebiyle halkın yaşam kalitesini de

insani değerler açısından yok etmiştir. şüphesiz bu politikaları oluşturmasında en buyuk etken olan Çavuşesku'nun 1971 yılında Çin Halk Cumhuriyeti ve Kuzey Kore'ye yaptığı ziyaretler gelmektedir. Ziyaret sonrası oradaki baskıcı otoriter rejimlerin politikalarını yerinde inceleyerek Romanya'ya adapte etmeye çalışmak istemesi yatmaktadır. Sonuçta Batıya sevimli görünüp içeride insani noktada halkına zulüm dahi yapabilecek seviyeye gelmiş bir devlet lideri olmuştu.

“Doğan Her ocuk Halka Aittir” Çavuşesku 1966 yılında yaptığı bu açıklama ile Romanya'nın sanayileşmemiş iktisadi hayatını yükseltmek maksadıyla, daha fazla iş gücü = daha fazla para prensibi gibi bir çözüm ulaşır ve ekonomik sıkıntıları aşmanın yolunu nüfusun artması ile çözüleceğine karar verir. Tabi bu ve benzeri diğer politikalar Çavuşesku'nun sonunu getirmeye giden politikalarından sadece bir tanesidir. Çavuşesku aynı zamanda boşanmaları da yasaklamış, boşanmaları sadece olağan dışı durumlarda serbest bırakmıştır. 1970'in ortalarında Asya bölgesinin en önemli iki devleti olan Kuzey Kore ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin uygulamış olduğu sosyalist-komünist sistem Çavuşesku'nun fikir dünyasına farklı bir boyut katmıştır. Örneğin, Kore İşçi Partisi'nin Topyekn milli dönüşüm fikirleri ve Çin Kültür Devrimi dikkat çeken programlarıdır. Çavuşesku ülkeye dönünce, Kuzey Kore Devlet Başkanı Kim Il-sung'un yapmış olduğı programı “insan her şeyin hakimi ve karar vericisidir”. şeklinde tercüme edilerek, kelime manası ile Temel Esas şeklinde ifade edilebilen Juche felsefesinden etkilenmiş ve Kuzey Kore sistemini uygulamaya başlamıştır (Aybala, 2019). Kuzey Kore'de basılan Juche ile alakalı kitap, Rumenceye çevrilerek, ülke geneline dağıtılmıştır. 6 Temmuz 1971 yılında, bu konu ile ilgili Romanya Komünist Partisi, Yönetim Komitesi'ne ithafen bir söylem gerçekleşmiştir.

Aradan zaman geçtikten sonra Temmuz Kuramı (Juche Tezleri) olarak anılmış, bu “yarı-Maoist söylem” on yedi tekliften oluşmuştur. Bu önerilerden bazıları ise şu şekildedir; Parti'nin sürekli gelişen liderlik rolü, gruplaşan siyasal reaksiyonlar ve parti içi eğitimlerinin geliştirilmesi, vatana hizmet ideolojisiyle gençlerin büyük inşaat projelerine katılımı, ocuk ve gençlere yönelik etkinliklerde, okullarda ve üniversitelerde parti öğretilerinin eğitimin arttırılması, basımevleri, tiyatro, sinema, opera, bale, sanat grupları televizyon ve radyolardaki programların bu amaca yardımcı olarak militanist ve devrimci ruha sahip kişiliklerde ki sanatsal içerikli üretimlere yönelmesi gibi tavsiyeleri içeriyordu. 1965 yılında yapılan serbestleşme politikası, önce kınanmış,sonrada dağıtılması yasak olan

kitap ve yazarlar tespit edilip düzenlenerek yayın politikası yeniden belirlenmişti (Aybala, 2019).

1970'lerin sonuna doğru geldiğimizde ise, Romanya'nın parası bitmeye başlamış ve ironik bir şekilde Çavuşescu çifti gittikleri ülkelerde kaldıkları yerlerde bulunan çivili olmayan her şeyi alıp ülkelerine dönüşlerinde yanlarında götürüyorlardı. Bu yüzden Fransa ziyareti sonrası Fransa Cumhurbaşkanı, Çavuşescu çiftinin bir sonraki ziyaret yeri olan İngiltere Kraliçesi Elizabeth'i arayarak durumdan haberdar etmiş ve Kraliçe de gümüş olan, değerli sayılabilecek her şeyi kaldırmış ve oynar olan tüm eşyaları duvara çivilemiştir. Romanya'yı bu duruma düşüren en büyük etkenlerden biri de Çavuşescu'nun, Sovyetler'in boşluğunu değerlendiren Batılı devletlerden 1968 yılında almış olduğu 13 milyar dolarlık dış borcun yarattığı baskıda olabilir. Çavuşescu bu parayı başına gelecekleri tahmin etmeden hemen kabul etmişti. Zira o para ile Romanya'da büyük ekonomik ve siyasal gelişmeler yaşanacağını ümit ediyordu. Fakat işler sürpriz bir şekilde yanlış politikayla tersine döndü ve Romanya adeta varlık içinde yokluğa düşmüştü.

70'lerin sonunda ülkede büyük bir ekonomik çatlak meydana gelmişti. Kendisi yaptırdığı sarayda varlık içinde yaşarken, vatandaşlar yoksulluk ve açlıktan kırıyordu. Çavuşescu ise ekonomide oluşan bu çatlak, tarıma daha fazla yönelmeyle çözeceğini düşünmüş olacak ki, halkı yine kamplarda çalışmak için zorlamaya başladı. Amaç belli idi; Romanya'nın dışarıya olan borcunu sıfırlayan lider olarak tarihe geçmek istiyordu. Bunu yaparken pek de insani bir davranış içerisinde yapmıyordu. Bunun için halk, çalışma kamplarında zorla çalıştırılıp, bolca üretim yaptırılacak. Bu üretimin tamamını ise dışarıya satarak borcu ödeyebileceklerini düşünüyorlardı. Ülkede büyük bir üretim yapılırken, halk ise kendi elleriyle ürettiklerinden yoksun bırakılmıştır. Halk temel besin kaynaklarını bile artık karne ile almak zorunda bırakılarak, emeklerinin karşılığında açlığa ve sefaletle terk edilmiştir. Açlık yetmezmiş gibi birde bunları elektrik ve gaz kesintileri takip etmiştir (Önal, 1994: 180-190).

Tüm bunların yanında otoritesinin zayıflamasından ve kendine karşı halkın ne yapacağını bilmek ve provokatörlük olacaksa, önceden haber almak için Romanya'da Securitate adında gizli polisleri görevlendirerek ülkenin her yanına göndermiştir. Öyle ki her "30 Romen" vatandaşından birinin Gizli Polis olduğundan bahsedilmektedir (Köklü,

1991: 43). Securitate'ler esnafların iş yerlerine dinleyiciler yerleştirmiş, kürtaj yaptıran var mı diye doğumhaneleri bile denetlemeye başlamışlardır. Halk kanadında bu olaylar git gide büyük bir öfkeye yol açmaya o yıllarda başlamıştı. Yine 1972-1987 yılları arasına baktığımızda yaklaşık 8000 köy yıkılmış, yıkılan köylerde bulunan halk ise şehirlerde ki tek tip, ufak, kutu gibi apartman dairelerine yerleştirilmiştir. Bu dairelerin birçoğuna ise toplu halde belli bölgelerde yaşayan azınlık köylüleri ve çiftçileri yerleştirilmiştir. Özellikle Dobruca ve Transilvanya bölgelerinde çoğunlukta olan Tatar, Gagauz ve Macar azınlığı Bükreş ve diğer şehirlere yerleştirilerek kontrol altında tutmayı amaçlamıştır. Yaptıkları bu faaliyetleri halka güzel bir amaç uğruna yapıldığını anlatmak için ise, medyayı kullanmışlardır.

Genel olarak baktığımızda ise, Çavuşesku yönetime geldiğinde yumuşak bir şekilde bağımsız ve serbest liberalizm ile bazı reformları hayata geçirerek başlamış, halkın ve diğer ülkelerin nezdinde saygınlık kazanmıştır. Her diktatör lider gibi o da hayatına mal olabilecek politikaları izlemeye başlayınca, halk tarafından öfke patlaması ile karşılaşmıştır. Berlin Duvar'ının 1989 yılında yıkılmasıyla yaşanan gelişmeler, dünyada yaşanan ekonomik krizler ve ulusçu hareketler, Komünizmin sonunun yavaş yavaş geleceğinin işaretleriydi. 15 Aralık 1989 yılında beklenen ilk kıvılcım Timisoara'da yanmaya başlamıştı. Hükümet tarafından ırkçılığı teşvik etmekle suçlanan Romanya'da ki azınlıktan Macar din adamı László Tókéş'in evinden alınmasına yönelik hükümet yardımı girişim, Timişoara şehrindeki gösterilerin başlamasının ilk kıvılcımı olmuştur. Onun ait olduğu Macar azınlık cemaati üyeleri, ona olan desteklerini göstermek için evinin çevresinde toplanmışlardır. Rumen öğrenciler de kendiliğinden gelişen bir şekilde, kısa zaman içinde olayın başlangıç aşamasında ki konuyu, genel hükümet karşıtlığına çevirmişlerdir. Olaylar sırasında askeri kuvvetler, polis ve Securitate'nin 17 Aralık 1989'da göstericilerin üzerine ateş açması ile olaylar daha da büyümüş ve halkın öfkesinin artmasına neden olmuştur. Polisin müdahalesi ile çıkan olaylarda 115 kişi ölmüştür (Rummel, 1997: 50). 18 Aralık 1989 tarihinde, Timişoara Ayaklanmasını bastırması görevini karısı ve astlarına bırakarak, İran'a bir ziyaret gerçekleştirmek için ülkeden ayrılmıştır. 20 Aralık akşamı olaylar Çavuşescu'nun ülkeye dönmesiyle, durum daha da gergin bir hal almıştı. Merkez Komitesi Binası'ndan, "yabancı güçlerin Romanya iç işlerine müdahale" ve "Romanya'nın bağımsızlığına karşı dış kaynaklı bir tecavüz" konusunda bir televizyon konuşması yapmıştır. Halk resmi kaynaklardan bilgi alamayınca,



bilgileri çoğunlukla Amerika'nın sesi radyosundan elde etmeye çalışmışlardır. Resmi medya bu protesto gösterilerini ise, 1968 yılında Çavuşesku'nun Varşova Paktı güçlerinin Çekoslovakya'nın işgaline karşı çıktığı konuşmasından etkilenererek Ceauşescu'yu desteklemek maksadıyla kendiliğinden toplanan bir kalabalık olarak göstermiştir (Rummel, 1997).

Çavuşesku bütün birliklerine harekete geçme emri vererek Timişoara'daki isyanı bastırmaya gönderir. Ama gelinen son noktada 19 Aralık'ta kendi askerleri de saf değiştirmiş ve Çavuşesku'ya karşı protestocuların safına geçmişlerdir. Saf değiştirme olayı kırılma noktası olmuştu. 21 Aralık'ta Bükreş'te olaylar büyüyerek gelmeye başlar. Anti-Çavuşeskucu 100.000 kişi, ıslıklamalar ve slogan atarak yürüyüşe başlar ve polisle çatışmalar başlar. Tank ve silahların kullanıldığı olaylarda tahmini olarak "1033 kişi öldürülür"(Rummel, 1997). Ertesi gün ise yüzlerce kişi sokaklara çıkarak protestolara başlar. Ülkede Olağanüstü hal ilan edilir. Gece yarısı Çavuşesku parlamento binasının balkonundan bir konuşma yapmayı dener fakat konuşma yaptığı sırada halk Çavuşesku'yu yuhalamaya başlar halkın protestosunu bastıramayan Çavuşescu göstericilerin sarayı basmasıyla, binanın çatısından helikopterle kaçmak zorunda kalmıştır. Çavuşesku ve eşi Elena, helikopterle çok fazla uzaklaşmadan hemen yakalanır. Ordu tarafından pilota ve mürettebata helikopterden inme talimatı verilir. Sonrasında ise Çavuşescu çifti Targovişte yakınlarında ki polislerce yakalanır ve buradaki askeri üsse götürülerek teslim edilmiştir. 25 Aralık'ta alelacele düzmece bir mahkeme kurulmuş Çavuşescu çiftinin savunma yapmasına izin vermeyerek ve doğru dürüst bir sorgulama yapılmadan, Çavuşesku ve karısı hakkında idam kararı verilmiştir. Çavuşescu ve Elena elleri arkadan bağlı bir şekilde aynı gün kurşunlanarak öldürülmüşlerdir. İronik bir şekilde Çavuşesku'nun hayatı boyunca en çok korktuğu şey de vurulmaktır. Sovyet Bloku içerisinde, devlet liderleri arasında devrimin kanla ve idamla sonuçlandığı tek ülke Romanya olmuştur.

Çavuşescu'nun idamına kadar olan süreç boyunca yönetim alanında yaptığı reformları inceleyecek olursak; Çavuşescu başlarda insani değerler açısından Romanya'da ılımlı bir politika izlemeye çalışmıştır. Fakat gelişen süreç içerisinde ekonomi alanında dışa olan borçlanmalar ve sert otoriter rejimin hâkim olduğu ülkelere yaptığı ziyaretler sonrasında kendi otoritesini ve varlığını artırmaya yönelik çalışmaları, kendi sonunu yavaş yavaş hazırlamasına neden olmuştur. Özellikle halkına karşı yürürlüğe koymuş olduğu ve

insani değerler açısından baktığımızda son derece katı ve insancıl olmayan politikalar, bu öfke patlamalarının temelini oluşturmuştur. Bu öfkelere sebep olan “beş adımdan” bahsetmek gerekirse bu adımlar kısaca şunlardır;

- 1) Bekarlık vergisi (evlenmeyenlerden alınan vergi)
- 2) Kürtaj olma yasağı ve halka hitabında söylemiş olduğu, siz doğurun sonrasında yurda bırakın, siz bakamıyorsanız devlet bakar sözleri,
- 3) Çavuşescu'nun regl polisi yani doğumhaneleri kürtaj olmaya çalışan kişileri ve hastaneleri denetleyen polisler,
- 4) Securitate'ler ile herkesin Gizli Polis olma ihtimalinin şüphesi ve halk tarafında oluşan korku ortamı,
- 5) 1968 yılında almış olduğu dış borçlar ve kendisi varlık içinde yeni saray yaptırırken halkı bu borçlardan kurtulmak için çalışma kamplarına hapsedmiş olması,
- 6) Sistematik bir şekilde azınlık halkı ve çiftçi-köylülerin yeni inşa edilmiş olan yerleşim yerlerine zorla yerleştirilmesinden ibarettir (Köklü, 1991).

Sonuç olarak bu pek de insancıl görünmeyen ve zalimane yönetimler ile Çavuşescu insan hakları konusunda sınıfta kalmış ve sonu diğer liderlerden farklı olarak, kanlı bir şekilde hazırlamıştır. Azınlık halklarına karşı izlediği politikalar ve onları birbirinden ayırmaya çalışması ile döneme adeta damgasını vurmuştur. Toplumunu tek düze bir toplum yapmak için ile kültürel bağlarını koparmış ve aralarında ki tarihi kültürel bağların kopması için kendi tarihsel yapıtlarını dahi yok etmeye çalışmıştır. Doğum oranlarının artması için doğduktan sonra yurda yerleştirdiği çocuklar başıboş bir şekilde protestolara katılmış ve ironik olarak kendi sonunu hazırlamıştır. Çavuşeskular'ın idamından sonra 7 Ocak 1990'da ise Romanya'da idam cezası kaldırılmıştır. Almış olduğu borçlara gelince Çavuşesku ölmeden birkaç ay önce onları da ödeyerek kapatmıştır.

### **3.5. 1989 Sonrası Romanya Cumhuriyeti'nin İnşaası ve Tatarlar**

#### **3.5.1. Romanya Cumhuriyeti'nin Kurulması ve Azınlıklar**

1989 yılının aralık ayında yapılan protestolar sonucunda yıkılan Çavuşescu ve Sosyalizm rejiminin sonucunda artık Romanya'da yeni bir siyasal sistem ve siyasi kültür ortaya çıkmıştır. Halk artık kendi başkanını kendisi seçmek istiyordu. Halk sonunda istediğini almıştı ve çok partili siyasi hayat ve kültüre kavuşmuştu. Romanya'da hem Romenler hem de azınlıklar için yeni bir dönem başlıyordu.

Devrimin hemen ardından çok partili siyasi hayata geçiş yapılmıştı. Ion Iliescu'nun başkanlığında oluşturulan eski komünist idarecilerden, askerlerden ve eski parti muhaliflerinden oluşan Ulusal Kurtuluş Cephesi ( FSN ) sert eleştirilere uğramış olsa da, girişilen protesto ve ayaklanmalar Bükreş'e getirilen maden işçilerinin de yardım etmesiyle sert bir şekilde bastırılmıştır. Hatta polis gücünün yetersiz kalması sonucu göstericiler, maden işçilerinin sert bir dayağı ile karşı karşıya kalmışlardır ve sonrasında bu sert müdahalelerin ardından göstericiler dağıtılmıştır. Tüm bu olaylar ile birlikte Konsey, 1990'ın Şubat ayında devlet yönetimini muhalefet partisi ile birlikte paylaşmayı kabul etmiştir. 20 Mayıs 1990 yılında yapılan ilk serbest seçimleri Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSN) çok büyük farkla çoğunluğu elde ederek Sosyalizm sonrası ilk seçimin galibi olmuştur.

Seçimler Romen halkının tam istediği gibi bir seçim olmamışsa da Komünizm sonrası Romenler ve azınlıklar bakımından bu seçimler son derece önemli bir olay olmuştur. Her ne kadar azınlıklar Çavuşesku döneminde bazı ayrıcalıklara sahip olsalar da, ilk defa yönetime katılma anlamında siyasi bir olay gerçekleşmişti. İktidara gelen Ulusal Kurtuluş Cephesinin seçimlerden önce söylediği ve yapacağım dediği vaatler arasında azınlıklar ile ilgili de anayasada azınlık hakları konusunda yasal hakların verileceğini ifade etmişlerdir (Önal, 1994: 184-185). Ulusal Kurtuluş Cephesi bu ifadelerinde azınlıkların kişisel ve kollektif haklarının anayasal bir teminat altına alınacağını ifade etmiştir. Her ne kadar bu ifadeleri seçim öncesi bir vaat olarak kullansalar da onların asıl çekinceleri bu azınlık haklarının Budapeşte tarafından kötü niyetle Transilvanya bölgesini tekrardan ele geçirmelerinden korkmalarıdır. Fakat korkulan olmadı ve yapılan ilk seçimlerin sonrasında azınlıklara dair bazı haklar iade edilmiş ve onlara seçimlere katılması için maddi yardımlar bile sağlanmıştır. Bu haklar sayesinde Romanya'nın Avrupa Birliği ve NATO'ya girmesi kolaylaşmıştır.

### **3.5.2. Demokratik Romanya Anayasası'na Göre Ulusal Azınlık Hakları**

1991 Anayasası ile tüm vatandaşlara ırk, milliyet, etnik köken, din, dil, cinsiyet, siyasi düşünce, zenginlik veya ülke kökeni ne olursa olsun eşitlik hakkı verilmiş ve böylece Romanya halkının beraberliği sağlanmıştır. Bu Anayasa "(1991), 1965

Anayasası'ndaki milliyet kavramını azınlık kavramıyla yer değiştirmiştir. Anayasa'nın 13. maddesine göre ülkenin resmi dili Rumence'dir" (Romanya Anayasası, 2020).

91 Anayasası'nın 6. Maddesine göre, "lkedeki ulusal azınlıklara mensup kişilere etnik, kültürel, dilsel ve dini kimliklerini koruma ve ifade etme hakkı tanır" ibaresi eklenerek kimlik hakkı da tanınmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise "Devletin kişilerin kimliklerinin korunması, geliştirilmesi ve ifade edilmesi için aldığı tüm tedbirlerin diğer Rumen vatandaşlarına göre eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkesine uygun olması gerektiği" belirtilmektedir (Romanya Anayasası, 2020).

Anayasa'nın 32. maddesinde "uluslararası iletişim dillerinden birinde de eğitim verilebileceği" hükmüne bağlanmıştır. Bu madde ile ülkedeki ulusal azınlıkların anadillerinde öğrenme ve eğitim hakları korunmaktadır. Anayasa'nın 128. maddesine (eski 127) göre, "mahkemelerde ve adli makamlarda yargı işlemleri Romence dilinde yürütülür. Ancak, ulusal azınlıklara mensup vatandaşlar ve Rumence dilini bilmeyen veya anlamayan kişiler, tüm belgeler hakkında tercüman aracılığıyla bilgi alma, yargılama sırasında konuşma ve dilekçe verme hakkına sahiptir. Anayasa, her vatandaşa bireysel özgürlük, aile ve özel hayat, meşru müdafaa, konut dokunulmazlığı, vicdan özgürlüğü, kişinin beden bütünlüğü ve bilgiye erişim hakkını güvence altına almaktadır" (Romanya Anayasası, 2020).

Anayasa'nın 62. maddesinin 2. paragrafı, "ulusal bir azınlığa mensup vatandaşların parlamentoda temsil edilmek üzere meclis sandalyesine sahip olma hakkı olduğunu" belirtmektedir (Romanya Anayasası, 2020). Ulusal azınlıkların seçimlerde %5'i geçmemesi halinde resmi olarak temsil hakları vardır ve seçimlere katılan partileri, seçim sürecinde bir siyasi parti ile hukuken eşit oldukları ifadesi ile tamamlanır.

Daim bir resmi kurum olan "Ulusal Azınlık Haklarını Koruma Bakanlığı 1997 yılında ve ulusal azınlıkların temsilcilerinin bulunduğu gayri resmi bir parlamento organı olan Ulusal Azınlıklar Meclisi ve hükümetin ulusal azınlıklarla diyalogunu sürdürmek için kurulmuştur" (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Avrupa Birliği standartlarını karşılayacak değişikliklerde ilk adım. Bu bakanlıkla birlikte ülkede yaşayan ulusal azınlıklara Sağlık

Bakanlığı verildi. Diğer mühim olay ise 1999 yılında Eğitim Kanununda yapılan değişikliktir (Bozbora, 2007: 37).

Romanya, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme'yi 1997 yılında imzalamış ve onaylamıştır. “Çerçeve Sözleşme'de bulunan ve Romanya'nın hem tarihi bağlarını koparan hem de ulusal azınlık sorununa ilişkin koşulları iyileştiren ve düzenleyen maddeler özellikle 10, 12- 14. Makalelerde yer almaktadır” (Terzioğlu, 2007: 33). Bahsettiğimiz üç madde, ülkedeki tüm vatandaşların herhangi bir azınlık grubuna mensup olsun ya da olmasın kendini özgürce ifade etme hakkına sahip olduğunu içermektedir. 1991 yılında Romanya Parlamentosu tarafından onaylanan eğitim yasası ile anaokullarından üniversite eğitim sürecine kadar azınlık dilinde eğitim hakkı tanınmıştır. Bu kanun maddesi, Çerçeve Sözleşme'nin 14. Maddesi ile bütünü ile uyumludur ve aynı zamanda ondan doğan hükümleri de yerine getirmektedir. Bunlara ek olarak Romanya, azınlık dilinin mahkeme salonlarında ve kamu yönetimi konularında kullanılmasını anayasal bir hak olarak kabul ederek, 2003 yılında Anayasanın 120. maddesini değiştirmiştir (Terzioğlu, 2007).

### **3.5.3. Romanya'daki Türk-Tatar Azınlığı**

Romanya Türklerinin yarısından fazlası, Dobruca bölgesinde yer alan Köstence, Mecidiye, Tulça gibi şehirlerde yaşamlarını sürdürmektedir. Ayrıca “Karlaş, Oltena, İbral, Galats ve Bükreş gibi şehirlerde de Türk azınlığına rastlamak mümkündür” (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Romanya'da Rumeli ve Tatar Türklerinin yanında azda olsa Ortodoks Türklerden olan Gagavuz Türklerine de rastlamak mümkündür.

Romanya bölgesine tarihsel olarak baktığımızda ise, sırasıyla Türk topluluklarını şu şekilde sayabiliriz; Bunlar Hun, Avar, Hazar, Peçenek, Bulgar, Uz, Kuman Türkleri ve Osmanlı Devleti dönemi hâkimiyetleri altında yaşamış ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilip yerleştirilmiş olan türklere oluşmaktadır. 1877-78 tarihinde yapılan Osmanlı-Rus savaşı, yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümranlığı altında yer alan bölgede Osmanlı hâkimiyetinin tamamen sona ermesine neden olmuştur. Romanya, tam bağımsızlığını 1878 tarihinde kazanmış ve bu bağımsızlık (1878) Berlin Anlaşması ile

uluslararası olarak tanınmıştır. 1881 tarihinde Krallık ilanı ile Romanya, Osmanlılardan Dobruca'yı da alarak topraklarına dâhil etmiştir. Osmanlı-Rus savaşının hemen sonrasında, Romanya'nın Romenleştirme siyaseti sonucunda Türk azınlık bölgeden ayrılmak zorunda kalmış ve akın akın Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Derin nüfus kaybı neticesinde Romanya'da 1920'lerde 250 bin dolaylarında Türk yaşamaktaydı (Bozkurt, 2008: 10).

Romanya'nın Türk azınlığa yönelik uygulanan politikalarının yasal temelleri, Dobruca'nın el değiştirmesinin hemen ardından atılmaya başlanmıştır. 1880 tarihinde çıkarılan Kuzey Dobruca'yı Yapılandırma Yasası'yla Müslümanlara Romen vatandaşlığına geçme ve bu şekilde de çeşitli yasal haklardan faydalanma yolu açılmıştır (Bozkurt, 2008). Entegrasyonu birinci öncelikte tutan bu yasanın 61. Maddesi, Müslümanlara kendi özel mahkemelerine sahip olma imkânı sağlarken, 17. Maddesi ise camileri ve dini personeli alakadar etmektedir (Bozkurt, 2008). Bu maddelerin en dikkat çeken özelliği, bu kurumlarda çalışan personelin masraflarının büyük kısmının Romen hükümeti tarafından karşılanmasını öngörmesiydi. Kuzey Dobruca'yı Yapılandırma Yasası'nın 67, 68 ve 71. maddeleri ise, Müslümanların askere alınma koşullarını bir karara bağlamıştır. Romanya devletinin Müslümanların sadakatini ve güvenini kazanma yolunda attığı en önemli adım ise hiç kuşkusuz, eğitimde sağlamış olduğu destek ve haklardır. Eğitim kurumları içerisinde bu desteği en fazla gören kuruluş Mecidiye Müslüman Semineriydi. "Bu kuruluş hükümetin bütçeden ayırmış olduğu ödenekle varlığını devam ettirmiştir"(Karatay ve Gökdağ, 2007).

Krallık döneminde Müslüman Türk-Tatarlar ve Romen hükümeti dostane ilişkiler içerisinde bulunmuştur. Bu süre içerisinde Türkler ve Tatarlar ana dillerinde özgürce okuyup yazmışlar, kendi dillerinde gazete, dergi, basın ve basımevleri kurmuşlardır. Komünist rejim döneminde Romanya hükümeti, azınlıklar içerisinde dayanışmayı ve birliği sağlamak amacıyla hükümet ile azınlıklardan sorumlu bakanı, azınlıkların temsilcileriyle karşılıklı fikir alışverişinde bulunarak ve isteklerini dinleyerek bunların kabul edileceğine dair teminat vermişler ve hükümet ile bir anlaşma metni imzalamışlardır (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Bundan sonra Türk temsilcileri hükümetin göstermiş olduğu bu yakınlığa ve sevgiye karşı komünist rejimine karşı güven ve sadakat içerisinde olacaklarını bildirdiler. Lakin komünist rejimin ruhuna işlemiş, özünde olan baskıcı, özgürlükleri

kısıtlayıcı anlayışı tabiki de Müslüman Türk-Tatar azınlığını da rahat bırakmamıştır (Aksu, 2005: 16). Bu baskıcı rejim neticesinde “1959 tarihine değin Türkçe olarak öğrenim yapan 152 okul ve Tatarca öğrenim yapılan 18 okul bulunurken” bu tarihten sonra tüm okullar kapatılmış, Türk-Tatar topluluğu tarafından giderleri karşılanan bu eğitim kurumları, toprakları ile birlikte kamulaştırarak farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır (Romanya’da Türk Azınlığın Eğitim Durumu, 2020).

19 Aralık 1924 tarihinde çıkarılan Özel Öğretim Kanunu’nda Romanya’da bulunan etnik grupların mezhep okullarının özerkliği sağlanmıştır (Aksu, 2005). Bu yasa maddesi 1939 tarihinde ki anayasanın kabulü esnasında da herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Romanya Anayasasına göre İslam dini öbür dinlerle eş değer görülmüş ve toplam bütçeden ödenek ayrılmıştır. Fakat komünist rejim ile beraber devlet bütçesinden müftülüğe verilen ödeneğin miktarının azaltılması nedeniyle camiler bakımsızlıktan çürür hale düşmüş ve sonucunda harabeye dönüşmüşlerdir. Aynı şekilde dini eğitim kurumu olan Mecidiye Müslüman Semineri’nin (Medresesi’nin) faaliyetlerine son verilmiştir. Müslümanlara uygulanan bu haksız uygulamalar İslam dünyasının tepkisine neden olur endişesiyle Romanya hükümeti bazı tedbirler almaya gerek duymuştur. Örneğin Bükreş’te, 1976’da Romanya Müslümanlarının geçmişi ve bugünü” adlı propaganda kitabı ve “İslam adlı bir Müslüman dergisi yayınlanmıştır (Popoviç, 2005: 157).

Romanya azınlıklara tanınan haklar açısından, çevresindeki diğer ülkelere göre ileri durumdadır. Romanya Anayasası’nın 6. Maddesinde “milli azınlıklara dil, din, kültür ve etnik özelliklerini ifade etme ve koruma hakkı tanınmıştır, kanunlar çerçevesinde kendi dillerini ve dinlerini öğrenebilmeleri, ana diliyle eğitim yapabilmeleri serbest bırakılmıştır” (Bozkurt, 2008).

Romanya’da demokrasiye geçiş Türkler ve Tatarlara sosyo-kültürel alanda bazı pozitif yönde yenilikleri de getirmiştir. Türkler ve Tatarlar basın ve yayında eski hak ve özgürlüklerini yeniden elde etmişlerdir. Ülkenin demokrasiye geçmesi ile birlikte 30’dan fazla Türkçe dilinde gazete ve dergi çıkmıştır. Bunların en önemlisi Romanya Demokrat Türk Birliği’nin yayın organları arasında aylık çıkartılan Hakses, Genç Nesil gazeteleri ile Tuna Mektupları dergisidir (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi Eden Kurdasan ile

04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Türk-Tatar azınlığının yayın organı olan Karadeniz ve Hakses gazetelerinin ekonomik giderleri ve masrafları da Romanya hükümeti tarafından karşılanmaktadır.

Romanya’da Türkçe eğitimin genişlemesi gayesi ile Romanya ve Türkiye Cumhuriyeti arasında çeşitli protokoller imzalanmıştır. Bu kapsamda 19-21 Eylül 1991 yılında Turgut ÖZAL yeni Romanya’yı ziyaret eden ilk cumhurbaşkanı olarak Bükreş’e gitmiştir. Görüşmeler kapsamında Devlet Başkanı İliesky ve Başbakan Roman ile Demokrasi ve insan hakları, iki ülke arasındaki ikili ilişkiler ve bölgesel konular konuşulmuştur. Daha sonra 18 Eylül 1991 yılında Türkiye İle Romanya arasında Bükreş’te “Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşmaları” imzalanmıştır (Sürgevil ve Özgün, 2012: 200-201). İmzalanan protokoller arasında en önemlisi ve dikkat çeken 1991 yılında Bükreş Üniversitesi’nde ve Köstence Ovidius Üniversitesi’nde Romence-Türkçe ve İngilizce-Türkçe bölümlerinin açılması olmuştur. Ayrıca Bükreş Üniversitesi’nde Tarih Fakültesi bünyesinde bir Osmanlı Araştırmalar merkezi mevcuttur. Romanya’da 1995 tarihinde yürürlüğe giren Eğitim Yasası’na göre, milli azınlıklara ana dillerinde eğitim yapabilmeye hakkı tanınmıştır. Romanya’da yaşayan Türk-Tatar Topluluğu’nun Türkçe Ana dili ve Din Dersi ihtiyacını karşılamak için yasaya uygun olarak Romanya ve Türkiye arasında imzalanan protokol neticesinde “Mecidiye’de Kemal Atatürk Pedagoji ve İlahiyat Lisesi” açılmıştır (Özünü, 2009: 8-10).

Romanya’da 1991’de kabul edilen mevcut Anayasa’nın 29. Maddesi, vicdan ve dini inanç özgürlüğünü garanti eder; Bütün dinler özgürdür ve yasalara aykırı olmamak kaydıyla kendi ilkelerine göre örgütlenme hakkına sahiptir. Dini birlikler devletten özerktir. Ebeveynler, riskleri kendilerine ait olmak üzere, çocuklarına inançlarını öğretme hakkına sahiptir. Aynı Anayasa’nın 30. maddesi, “yazılı, işitsel, görüntülü ve diğer iletişim yöntemleriyle düşünce, düşünce, inanç ve ifade özgürlüğünün masumiyetini kabul eder. Ancak Anayasa’nın 32. maddesi devleti her dini birliğin yapısına uygun olarak din eğitimi vermekle yükümlü tutmaktadır. Kanunen devlet din eğitimi garanti eder ve düzenlenmesine izin verir” (Turan, 2002: 104).

Türk-Tatar azınlığın dini yönden işleri Köstence’de, Romen hükümeti makamları tarafından atanan Romanya Müslümanları Müftülüğü tarafından yönetilmektedir.



Müftülük, camilerde din adamlarının görevlendirilmesi ve diğer dini hususlarda Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Müftülüğe bağlı hizmet veren din adamlarına ek olarak, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilen din adamları da müftülük gözetimi altında din hizmetlerini sağlamaktadır.

Romanya’da yüzlerce olan camiden geriye kalanların sayısı ise sadece 72’dir. Bunların da birçoğu Cuma ve bayram namazlarında açılmaktadır. Bu da ülkede yeteri miktarda din adamının bulunmamasından ve halkın eskisi gibi dini ibadetlerini yapmamasından kaynaklanmaktadır. Müftülük ihtiyaç duyulan bölgelerde cami yapmış ve eski camileri restore ederek ibadete açmıştır. “Müftülük demokrasi döneminde, Türk-Tatar azınlığının kendi kimliğini, tarihini, örf ve adetlerini tekrardan canlandırmaya çalışmaktadır” (Bozkurt, 2008).

Romen yasaları bakımından, Türk soyundan gelen kişilere farklı bir işlem yapılmamakta ve öbür Romen yurttaşlardan ayrı veya daha olumsuz işlemlere maruz kalmamaktadırlar. Azınlığın Türkçe konuşmaları ve dini yükümlülüklerini yerine getirmelerine, Türkiye’ye seyahatlerine engel olmamakta, yükseköğrenim yapmak isteyenlere zorluk gösterilmemektedir. Mahkemeler objektif bir tutum sergilemekte, Türk soylu Romanya vatandaşları isim ve din değiştirmelere zorlanmamaktadır.

#### **3.5.4. Yeni Romanya İçerisinde Tatarların Siyasi ve Toplumsal Durumu**

Romanya'nın birlik ve bütünlüğüne sorun teşkil etmeyen bir azınlık olması nedeniyle Türkler, 1989 devriminden hemen sonra kendilerine verilen anayasal haklardan faydalanmaya başlamışlardır. Türkler, 1989 yılının 29 Aralığında Romanya Demokrat Türk- Müslüman Birliği’ni oluşturmuşlardır. Bu birlik kısa sürede bazı siyasi sorunlardan dolayı bozulmuş ve Romanya Türklerinin Demokratik Birliği ve Romanya Tatar Türk Müslümanlarının Demokrat Birliği olmak üzere iki farklı dernek çatısı altında örgütlenmişlerdir (Aksu, 2005: 15-18).

İki dernek çatısı altında örgütlenen Dobruca’da ki Türkler, konumları ile orantılı olarak kendi bölgelerinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Romanya Demokratik Türk Birliği, siyasi ve demokratik bir kuruluş olup, Türklerin yasal haklarını koruyup haklarını

savunuyor, verilmiş olan hakları daha iyi bir seviyeye çıkarmayı gaye edinerek, insan hakları konusunda Romen halkı ve diğer azınlıklarla dostane ilişkiler kurmak ve bir düzen içerisinde siyasî etkinlik göstermek için ortaya çıkmıştır. Prof. Dr. Nureddin İbram, Romanya’da bulunan Müslümanlar hakkında yazılar yazmış ve detaylı bir şekilde onların bulunduğu yerlerden; örneğin Tatar-Türk köylerinden veya kasabalarını anlatmıştır. Rakam olarak ifade edecek olursak “24.000 Tatar ve Türk Köstence’de yaşıyor, Mecidiye’de 8000 kişinin yaşadığından...” bahsediyor (İbram, 2007: 10-25).

Romanya Demokrat Türk Birliği, Türklerin dil, din, tarih, kültür, folklor ve tarihi değerlerini korumak ve yaşatmak için Romen Meclisi’ne ve Parlamentosu’na kanun ve kanun tasarısı önerileri sunmak ve kendilerinin yaşadığı sorunları dile getirmek amacıyla bir milletvekili seçme ve meclise gönderme hakları bulunmaktadır. Romanya’da bulunan azınlıklar belirlenen nüfus oranlarına göre Romanya Parlamentosu’nda temsil hakkı kazanmaktadır. Türk ve Tatar azınlığı mecliste, verilen yasal haklar çerçevesinde nüfus oranlarına göre her dönemde birer tane milletvekili ile temsil haklarını bulundurmaktadır. Örneğin, Macar azınlığın sayısı diğer azınlıklardan fazla olduğu için 25 veya bazı dönemler 40 milletvekili çıkarabilmektedir. Aynı sayı senatoda da vardır. Her azınlık, bir parti veya herhangi bir kurum çatısı altında siyasi faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bunlar hem ulusal seviyede hem yerel seviyede çalışabilmektedir.

Genel olarak Ulusal Azınlıklar Konseyi içerisinde bazı tartışmalar olur ve bunlar genel temsil sorumluluğunu taşır, ve azınlıklar arasında yarışmalar olmaktadır. Seçim zamanlarında seçim davranışı, anket, kamu bilgileri, seçime katılım ve bilinçlenme konuları çok fazla önem arz etmekte olup bunlara gereğinden fazla ilgi gösterilmektedir. Burada bir sivil toplum bilincinin etnik topluma karşı olması durumu söz konusudur. Burada aynı zamanda bir sivil milliyetçilik söz konusu ortaya çıkmakta, bu bakış açısı haklar, kültür ve vatandaşlık gibi problemleri kapsamaktadır. Sivil milliyetçilik sonraki unsurlarla kanuna uygun olur. Bunlar; yasa, seçim, millî bağlılık, demokratik çokluk, özgürlük oluşturmaktadır. Etnik milliyetçilik bir sonraki maddeler ile kanuna uygun hale gelir: “kan bağı (aile), ortak devlet, etnik şart, kardeşlik, millet, miras ve duygusal bağdır” (Bozkurt, 2008).

Romanya’da bulunan azınlıkların, çeşitlilikler ve tipoloji, ulusal azınlıkların problemleri için, azınlıkların siyasi faaliyetlere katılımı, azınlıkların dil eğitimi, sosyal ve eğitim farklılıkları etnik varlıklarına göre yönetilir. Azınlıkların siyasi görüşü ve siyasi seçkinleri arasında bazı farklı düşüncelere sahip olan gruplar olabilir. Ülkede ki en büyük azınlık olan Macar azınlık her zaman kendi bulunduğu statüyü korumak için, hem kamusal hemde siyasi manada Romen devleti ile beraber faaliyet göstermektedir. Azınlık sorunlarının minimuma düşürülmesi maksadıyla kültürel kimlik sorunu yaşayan siyasal sistem ile bütünleşiyor, belirli temsili mecralar aracılığıyla bütün kaynaklarını seferber ederek bütün siyasi kararları kendi siyasi kimliğini korumak amacıyla almaktadırlar.

Türkler arasında daha önce oluşturulan beraberlik çok çabuk bir zamanda bozulunca, Türk-Tatar azınlığı farklı iki dernek çatısı altında örgütlenmiştir. Türk azınlığın oluşturduğu Romanya Türklerinin Demokratik Birliği ve Tatar azınlığın oluşturmuş olduğu Romanya Tatar-Türk Müslümanlarının Demokrat Birliği gibi farklı dernek çatısı altında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İki azınlık topluluğunun yeniden yaptığı girişimler sonucunda “1994 yılında Türk-Tatar Birlikleri Federasyonu altında birleşerek faaliyetlerini sürdürme kararı almışlardır” (Bozkurt, 2008). Ama bu kurulan birliktelikte sadece kâğıt üzerinde kalmış ve iki topluluk farklı oluşumlar altında faaliyetlerini yürütmeye devam etmişlerdir.

Romanya’daki azınlıklara ait olan partilere bütçeden yeterli seviyede ödenek ayrılmaktadır. Aynı zamanda her iki soydaş azınlıkta mecliste, her dönem birer milletvekili bulundurarak temsil edilmektedirler. Türk-Tatar toplulukları arasındaki tefrika, iki halkı fazla ilgilendirmemekte, kendilerine hangi azınlıktansınız diye sorulduğunda Müslümanız şeklinde cevap vermektedirler (Bozkurt, 2008). Bu konu aslında daha çok siyasi partilerin içerisinde gözlenmekte olup, halk içerisinde bu şekilde bir ayrımın olmadığı görülmektedir.

Romanya’da demokrasiye geçiş, Türklere ve Tatarlara sosyo-kültürel alanda bazı pozitif yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Türkler ve Tatarlar basın ve yayında eski hak ve özgürlüklerini tekrardan elde etmişler. Ülkenin demokrasiye geçişi sonrasında 30’dan fazla Türkçe gazete ve dergi basın ve yayım hayatına başlamıştır. Bunların içinde en önemlisi Romanya Demokrat Türk Birliği’nin aylık olarak çıkarttığı Hakses, Genç Nesil

gazeteleri ile Tuna Mektupları dergisidir. Türk-Tatar Topluluğu'nun çıkardığı Karadeniz ve Hakses gazetelerinin ekonomik giderleri Romanya hükümeti tarafından karşılanmaktadır (Bozkurt, 2008).

Romanya'da Türkçe dil eğitiminin genişlemesi gayesi ile Romanya ve Türkiye Cumhuriyeti arasında çeşitli protokoller imzalanmıştır. Bu protokollerden en önemlisi 1991 yılında Bükreş Üniversitesi'nde ve Köstence Ovidius Üniversitesi'nde Romence-Türkçe ve İngilizce-Türkçe bölümlerinin açılması olmuştur. Ayrıca Bükreş Üniversitesi'nde Tarih Fakültesi bünyesinde de bir Osmanlı Araştırmalar merkezi vardır. Romanya'da 1995 senesinde yürürlüğe giren Eğitim Yasası'na göre, milli azınlıklara ana dillerinde eğitim yapabilmeye hakları verilmiştir. Romanya'da yaşayan Türk-Tatar Topluluğu'nun Türkçe Ana dili ve Din Dersi ihtiyacını karşılamak için ise yasaya uygun bir şekilde Romanya ve Türkiye arasında imzalanan protokol ile Mecidiye'de Kemal Atatürk Pedagoji ve İlahiyat Lisesi açılmıştır.

Romanya'da 1991 tarihinde kabul edilen ve halen yürürlükte bulunan Anayasa'nın 29. maddesi vicdan ve inanç özgürlüğünü güvence vererek tüm dinlere serbestlik tanınmış ayrıca kanunlara zıt düşmemek şartıyla kendi normları doğrultusunda örgütlenme hakkında verilmiştir. Dini kuruluşlar devletten bağımsızdırlar. Aileler çocuklarına dini vecibelerini öğretmekle sorumludur. Yine aynı Anayasa'nın 30. Maddesi yazılı, sesli, görüntülü ve diğer haberleşme kanalları ile düşünce, görüş, inanç ve ifade serbestliğinin masumiyetini kabul eder. Buna ek olarak Anayasa'nın 32. Maddesi, devletin her bir dini kuruluşun kendi yapısına uygun olarak dini eğitimini almasını güvence altına almıştır. Kanun kapsamında "devlet dini eğitimi garanti ve organize" edecektir (Turan, 2002: 104).

Türk-Tatar azınlıklarının dini işleri Köstence'de bulunan, Romanya hükümeti makamlarınca atanan Romanya Müslümanları Müftülüğü aracılığıyla yürütülmektedir. Müftülük, camilerde din adamlarının görevlendirerek ve diğer dini konularda da Müslümanların dini alanda ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmaktadır. Müftülüğe bağlı bir şekilde hizmet veren din adamlarına ilave olarak, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da din adamları görevlendirilmiş olup bunların denetimi de Köstence Müftülüğü tarafından yapılmaktadır. Romanya'da geçmişte yapılan yüzlerce camiden, günümüze ulaşanların sayısı ise yalnızca 72'dir. Bunların da birçoğu Cuma ve bayram

namazlarının kılınması için ibadete açılmaktadır. Bunun sebebi de ülkede yeteri miktarda din adamının olmaması ve cami cemaatinin az olmasından ileri gelmektedir. Müftülük ihtiyaç duyulan yerlerde cami yapmış ve eski camileri restore edilerek yeniden ibadete açmıştır. Müftülük demokrasi zamanında, Türk-Tatar azınlığının kendi kimliğini, tarihini, “örf ve adetlerini tekrardan canlandırmaya çalışmaktadır” (Karatay, 2007).

Romen yasaları çerçevesinde, Türklere ve Tatarlara ayrımcı bir işlem yapılmamakta ve diğer Romen vatandaşları ile nerdeyse aynı haklara sahip olmuşlardır. Kendi aralarında Türkçe konuşabiliyorlar ve dini vecibelerini yerine getirebilmektedirler. Türkiye’ye olan seyahatlerini engellenmemekte, yükseköğrenim yapmak isteyenlere ise herhangi bir sorun çıkarılmamaktadır. Mahkemeler objektif bir tutum sergilemekte, Türk soylu Romanya vatandaşları isim ve din değiştirmeye ise zorlanmamaktadır.

### **3.6. Romanya Parlamentosu’nda Tatar Siyasetçiler**

Romanya 1989 devriminden sonra azınlıklara parti kurma, seçime katılma hakları vb. gibi birçok anayasal haklar tanımıştır. Verilen bu anayasal haklar doğrultusunda siyasete katılma ve haklarını savunmak amacıyla, Romanya siyasi partileri arasında türkler ve tatarlar iki farklı parti kurmuşlardır. Bunlardan biri Romanya Demokrat Türk Birliği ve diğeride Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokrat Birliği’dir.

#### **3.6.1. Romanya Demokrat Türk Birliği**

1 Şubat 1990 yılında Tatarlar ile beraber kurmuş oldukları dernekten ayrılarak, 21 Aralık 1993 yılında kendi tüzüğünü oluşturarak bir tüzel kişilik kazanmışlardır. Genel olarak baktığımızda Romanya’da yaşayan Romen vatandaşı Türkler’in, kültürel yapısını korumak amacıyla kurulmuştur. Fakat İslam dinini de Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak kabul ederek, derneğin faaliyetleri arasına dini faaliyetleri de eklemişlerdir.

Genel olarak her çeşit dini ve milli mirası korumak, adet ve gelenekleri yaşatmak amacı olan dernek, cami ve mezarlıkları korumak, İslâm dinini serbestçe yaşamak gibi etkinlikleri derneğin hedefi olarak kabul etmişlerdir.

Dernek yapılanması içerisinde bulunan eğitim komisyonu 1995 yılında çıkan eğitim kanununa göre eğitimde bir dizi önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Anadilde eğitimin yanında, dini eğitim noktasında da derneğin önemli etkileri olmuştur. Komisyon aynı zamanda din dersleri programlarının hazırlanıp uygulanmasında, din dersi öğretmenlerinin görevlendirilmesinde ve din olimpiyatlarının desteklenmesinde etkin rol oynamaktadır. 1995 yılında Türkiye ile Romanya hükümetleri arasında imzalanan protokol ile açılan Kemal Atatürk İlahiyat ve Pedagoji Lisesi'nin açılmasında da büyük emekleri geçmiştir.

Derneğin önemli bir misyonunu din komisyonu üstlenmektedir. Komisyon, camisi bulunmayan Müslüman Türk bölgelerine cami yapılmasında, restorasyon ihtiyacı olan camilerin restore edilmesinde ve eskiyen mezarlıkların tadilatlarında emek harcamaktadırlar. Dernek, din komisyonu başkanı, derneği temsil eden milletvekili, Tulça'da bulunan Müslüman Türk azınlığın temsilcisi ve din komisyonu başkanı olmak üzere 4 üyesini müftülük seçimleri için İslam Şurasına göndermektedir. Dernek aynı zamanda Romanya Müftülüğü, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı, Romanya Dil ve Kültür Bakanlığı, Milli Azınlıklar şubesi ile her çeşit resmi dernek ile temas halindedir ve resmi ilişkiler kurabilmektedir.

Halen Başkanlığını Osman Fedbi'nin yaptığı derneğin hedefleri doğrultusunda etkinlik gösteren bir kadın kolu ile gençlik kolları bulunmakta ve aynı zamanda dini ve milli adet ve geleneklerin yaşatılması ve unutulmaması için "1995 yılından beri Haksess dergisini çıkarmaktadır" (RDTP, 2020).

### **3.6.2. Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokrat Birliği**

Dernek 29 Aralık 1989 yılında Prof. Dr. Tahsin Cemil tarafından kurulmuştur. Demokrat Türk Birliği ile aynı amaçlar için kurulmuş olan birlik bütün "Türk ve Tatarları bir çatı altında toplayıp haklarını korumayı hedeflemektedir" (Emel Kırım Vakfı Bükreş temsilcisi olan Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır).

Mecliste bir milletvekili ile temsil edilen birliğe, Tatar ve Türk olan Romen vatandaşı herkes katılabilmektedir. Derneğin hedefleri arasında; özellikle Tatar ve Türk, bütün Müslümanların, ana dillerinde her türlü, dini eğitim ve öğretimlerini sağlıklı bir

şekilde almaları için her türlü takibi yapmak ve Müslümanların dini ihtiyaçlarının hemen giderilmesi gerekmektedir.

Romanya Demokrat Türk Birliği gibi bu dernek de müftülük seçimi için İslam şuurasına katılmak için üye göndermektedir. Ayrıca hastane ve hapishane gibi farklı kurumlarda bulunan Müslümanların ihmal edilmemesi için müftülük ile birlikte sürekli olarak iletişim halinde bulunmakta ve buralarda bulunan Müslümanların dini ihtiyaçlarının giderilmesi için çalışmaktadırlar.

### **3.7. Tatarların Romanya Ekonomisindeki Yeri**

Ekonomik seviye açısından, Romanya Türk ve Tatar topluluğu diğer azınlıklara göre çok fakir bir topluluktur. Şehirlerde yerleşik olan çoğu Türk, ticaret ile meşgul olmaktadır. Köyde ikamet edenlerin çoğu çiftçilikle geçimlerini sağlamaktadırlar. Birçok çiftçi devrimden sonra eski sahip olduğu topraklarına kavuşamamış, kavuşanlar ise toprakları işleyecek makine ve araç-gereçleri olmadığından dolayı topraklarını satmak zorunda kalmışlar veya başka birileri tarafından topraklarının işletilmesi amacıyla kiralamaktadırlar. Fakat son dönemlerde “ekonomik durumu iyi olmaya başlayan orta sınıf bir Türk topluluğu ortaya çıkmaya başlamıştır” (Emel Kırım Vakfı Bükreş temsilcisi olan Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır).

Ekonomi alanında en büyük desteği Romanya’da yatırım yapan Türk vatandaşlarının kurmuş olduğu şirketlerden gelmektedir. Romanya’da yaklaşık olarak “8.000 Türk şirketinin” olduğu ifade edilmektedir (Emel Kırım Vakfı Bükreş temsilcisi olan Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Söz konusu şirketlerin birçoğunun yöneticileri yükseköğrenimlerini Türkiye’de almışlar veya Türk asıllı mezunlar oluşturmaktadır. Fakat birçok şirket Dobruca bölgesinde kurulmamakta, şirketlerin birçoğu Bükreş ve diğer önemli şehirlerde yer almaktadır. Bu durum ise Türklerin çoğunluk kısmının yaşadığı Dobruca bölgesine çok fazla faydalı olmamasına neden olmaktadır.

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **ROMANYA’NIN AVRUPA BİRLİĞİNE GİRİŞİ ve BUNUN TATARLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Bu bölümde Romanya’nın devrimden sonra yeni anayasası ve azınlıklar konusunda düzenlemiş olduğu politikalar ve Avrupa Birliği’ne giden süreçte hayata geçirilen politikalar incelenmeye çalışılmıştır. Avrupa Birliği’ne giden süreçte çıkarılan azınlık yasalarının hem diğer azınlıklar üzerinde ki hemde Tatar azınlık üzerinde yapmış olduğu etkiler incelenmiştir.

#### **4.1. Romanya’nın Avrupa Birliğine Girişi**

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Avrupa Birliği, yönünü ve siyasal politikasını “Sovyetlerin çekildiği alanları doldurmak amacıyla Doğu Avrupa’ya yönelmiştir” (Kavalalı, 2006: 13). 8 Şubat 1993’de Romanya ve AB arasında Avrupa Anlaşması imzalanmasına rağmen anlaşma, 1 Şubat 1995 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Romanya ve AB arasındaki ticari ve diplomatik ilişkileri daha ileriye götürmeyi hedefleyen bu anlaşma, ile aynı zamanda aralarında bir “serbest ticaret bölgesi kurmayı da amaçlamıştır” (Kavalalı, 2006).

22 Haziran 1995’te Romanya, AB’ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. 1999 tarihinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi ile üyelik müzakerelerinin başlaması doğrultusunda kararlar alınmıştır. Alınan bu kararlar neticesinde de müzakereler, 15 Şubat 2000 yılında Hükümetlerarası Konferans’ın yapılmasından sonra resmîyet kazanmıştır. Konferans Dışişleri Bakanları bünyesinde toplantı yapılmıştır. 24-25 Ekim 2002 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel zirvesinin Sonuç Bildirgesinde Komisyon, Romanya ve Bulgaristan’ın birtakım ilerlemeler sağlaması yönünde önerilerde bulunulmuştur. Bu ilerlemeleri kapsayan bir yol haritası oluşturmak üzere iki ülkeye de talimatlar verilmiştir. İlerlemelerin 12-13 Aralık 2002’de yapılması planlanan Kopenhag zirvesine kadar rapor verilmesi kararlaştırılmıştır. Romanya için açılan 31 başlıktan 24’ü 18 Haziran 2004 tarihinde tamamlanmış, diğer 7 tanesinde 25 Ekim 2005 yılına değin tamamlanarak sonucun bildirilmesi istenmiştir.

Avrupa entegrasyonu için Azınlıklara çok önem veren AB, çatısına üye olarak kabul edeceği ülkeler için azınlıklara saygı duyulmasını ve onların entegrasyonunu bir ön



koşul olarak öne sürmüştür. Ayrıca azınlıklar hakkında pozitif ayrımcılık dahi şart koşmuş, azınlıkların devlet sınırları içerisinde eşit ve herhangi bir ayırım gözetmeksizin varlıklarının devam ettirmesi hedeflenmiştir. Romanya’da bu doğrultuda zaten vermiş olduğu azınlık haklarının çerçevesini biraz daha genişleterek olan şartı yerine getirmiş ve 01 Ocak 2007 yılında tam üye olarak birliğe katılmıştır (Caner, 2009: 96-97).

#### **4.2. Avrupa Birliği’nin Azınlık Hakları ve Romanya’daki Tatarların Durumu**

AB, insan hakları çerçevesinde bir azınlık politikası izlemeyi seçmiştir. Avrupa devletlerinin azınlık haklarına yaklaşımı, azınlıkları insan hakları kapsamında ele alarak azınlık haklarını eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri bağlamında korumak istemiştir. AB’ye göre evrensel insan hakları eşit şekilde uygulanırsa azınlıklara ilave haklar verilmesine gerek kalmayacaktı. Başlangıçta Avrupa devletlerinde hâkim olan bu anlayış zaman içinde giderek değişmiş, hatta bütünüyle terk edilmiştir.

1990’lı yılların öncesinde AB’yi etkileyen insan hakları konusunda bazı davranışlar ortaya çıkmıştı. Bu tutumlar yapılacak olan antlaşmaların içeriğinde de yer almıştır. AB’de azınlık haklarına dayalı yaklaşımlara yönelik bazı gelişmeler 1990’dan sonra ortaya çıkmıştır. Ancak bu gelişmeler kurucu anlaşmalarda yer almamıştır. Güneydoğu Avrupa İstikrar Pakti (GDAIP) bir örneği olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile “Güneydoğu Avrupa’ya barış ve demokrasi getirilmesi amaçlanmaktaydı” (Yavuz, 2014: 27). Pakt kapsamında azınlık haklarına ilişkin çok sayıda geniş çerçeveli çalışma ortaya konmuştur.

Azınlık haklarını daha önce insan hakları kapsamında değerlendiren AB’nin tavrının değişmesinin nedeni, Doğu Bloğunu oluşturan ülkelerin dağılmasıydı. Bölünmelerden sonra azınlık grupları ve milliyetçiler haklarını savunma ihtiyacının daha fazla farkına varmışlar ve bu düşünce hali tüm Orta Avrupa’ya yayılmıştır. AB’nin azınlıklara yönelik politikası Orta ve Doğu Avrupa’daki eski Doğu Bloku ülkelerinin AB’ye üye olmak istemesine neden olmuştur. Birliğin kurucu anlaşmalarında azınlık haklarına ilişkin hükümlerin bulunmamasından dolayı AB’nin aday ülkeler için vazgeçilmez olarak öne sürdüğü azınlık hakları konusunda ısrar etmesi, bazı eleştirilere neden olmuştur. Üye devletlerden bazıları, AB’nin azınlık politikaları konusunda samimiyetsiz davrandığını iddia etmiştir. Ayrıca azınlık hakları konularının birliğin kendi

içinde çok popüler olmadığı, ancak bu konunun “birliğe üye olmak isteyen ülkeler için sürekli gündemde olduğu da eleştirilmiştir” (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: 29-30).

7 Aralık 2000 AB Temel Haklar Şartları içerisinde azınlık hakları ile ilgili maddeler yer almaktadır. Vurgulanması istenilen konu, ulusal azınlığa üye olma kriterinin ayrımcılık yapmama ilkesine getirilmesi gerektiğidir. 29 Ekim 2004’de Roma’da imzalanan AB Anayasası değişikliğinde azınlıklarla ilgili hükümlerin anayasada yer almasına karar verilmiştir. Anayasanın 1. ve 2. maddelerinde Birliğin Değerleri başlığı altında, insan haklarına saygı çerçevesinde üzerine olduğu belirtilmektedir.

Temel Haklar Şartı’nda azınlıklarla alakalı maddeler de AB Anayasası kapsamına alınmıştır. AB Anayasası, Fransa ve Hollanda’da yapılan referandumda reddedilmiştir. AB Anayasasında bazı değişiklikler yapılarak Lizbon Antlaşması kapsamında 2007 yılında imzalanmıştır (Yavuz, 2014: 27-28).

AB, üyeliğe kabul şartı olarak aday ülkeler için insan haklarına saygı gösterilmesini istemiştir. Siyasi Kriterler başlığı altında üyelik şartlarını belirleyen AB, “Haziran 1993’te Kopenhag Zirvesi’nde kararlaştırdığı kriterleri” açıklamıştır. Bu şartlar kapsamında aday ülkeler, hukukun üstünlüğünü, demokrasiyi, insan haklarını, azınlık haklarının korunmasını ve saygıyı garanti etmelidir. Azınlık haklarını zaman içinde insan hakları kapsamında görmenin değerlendirmenin önemli olmadığını anlayan AB, çeşitli anlaşma ve sözleşmeler kapsamında azınlık haklarını korumaya çalışmıştır (Efe, 2012: 172).

Romanya, tüm bu kriterler çerçevesinde AB’ye üye olurken AB’nin yerine getirilmesi zorunlu olan şartlarını yerine getirmiş ve daha sonra açılan bu fasıl/fasılları 2007 yılına kadar tamamlamıştır. Birliğe üye olmaya aday ülkeler arasında Romanya azınlık hakları konusunda büyük bir problem yaşamayan ender ülkelerden birisidir. Çünkü Romanya’da Osmanlı döneminin en güzel ve dünyaya örnek olan Millet Sistemi anlayışı yerleşmiş ve azınlıklar ile Romen halk arasında çatışma çıkmasını engellemiştir. Romanya devrim öncesinde de azınlık sorunlarının çok fazla yaşanmadığı ender Balkan Devletlerinden biridir. Her ne kadar siyasal sistem değişik yada otoriter olsa da “azınlıklar ibadetlerini yerine getirmekte özgürdü, sadece dönemin rejiminden korktukları için aleni bir şekilde yerine getiremiyorlardı” (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi olan Eden

Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Bu nedenle Romanya anayasasının bazı maddelerini incelememiz azınlıkların durumu hakkında bize yeterli bilgi vermeye yetecektir.

“Romanya Anayasası”nın birinci maddesinde şöyle yazmaktadır; Romanya, ulusal, egemen ve bağımsız, üniter ve bölünmez bir devlettir. 4. maddeye göre, ‘Romanya, milliyet, ırk, etnik köken, din, dil, cinsiyet, siyasi görüş, görüş, zenginlik veya sosyal köken ne olursa olsun tüm vatandaşlarının ortak ve bölünmez vatanıdır.’ Madde 4 (1): “Devlet, ulusal azınlıkların üyelerine dilsel, kültürel, etnik ve dini kimliklerini koruma, geliştirme ve ifade etme hakkını verir ve garanti eder.” (2): “Ulusal azınlık mensuplarının kimliklerini korumak, geliştirmek ve kimliklerini özgürce ifade etmek amacıyla devlet tarafından belirlenen koruyucu tedbirler, diğer Romanya vatandaşlarına karşı ortak eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkelerine uygun olacaktır” (Romanya Anayasası, 9 Aralık 1991). Romanya Anayasası, azınlık haklarının bir insan hakları kategorisi olduğu ve dolayısıyla bireysel değil toplu olduğu anlayışını tesis eder (Petraru, 2011: 332-333).

Tatar azınlık rejim sonrası kendilerine tanınan yasal hakların yanı sıra, AB üyelik süreci sonrasında anayasal haklarını daha da genişletme imkanı bulmuştur. Bunu sağlayan en büyük etkenlerden biride “1996 yılından bu yana Macar azınlığın ülke yönetiminde söz sahibi olması ve kendilerine doğrudan çıkartamadıkları yasal hakları tüm azınlık gruplarına yönelik yapmasından kaynaklanmaktadır” (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi olan Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Bu sayede elde edilen siyasal hakları kullanmaya ve geliştirmeye çalışmışlardır. Romanya azınlık hakları açısından çevre ülkelere göre en sorunsuz ülkelerden biridir. Türk-Tatar toplulukları kendilerine verilen garantiler doğrultusunda devletin en uyumlu ve sadık vatandaşları olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda, tanınan tüm bu azınlık haklarına rağmen, Romanya hala ülke yönetiminin başında azınlıklardan birisinin olmasını istememektedir.

### **4.3.Tatarların Kültürel ve Toplumsal Haklar Konusunda Yeni Kazanımları**

Romanya Devleti sınırları içerisinde bulunan Tatar Türklerinin tarihi geçmişine bakıldığında pek çok tecrübeye sahip oldukları görülmektedir. Bölgeye yerleştikleri dönemden itibaren buldukları yerlerde barışçıl bir yaşam sürmüşler, kültür, dini inançları

ve dillerini öğrenmişler. Bu özellikleri özgürce kullanan ve gelişen Türk Tatarları, hükümet değişikliği ile birçok gelgit yaşamıştır. Bazen toprakları ellerinden alındı, ülkenin farklı yerlerine göçe zorlandılar, Türk-Tatar ayırımına sürüklendiler, bazı dönemlerde ise hakları yeniden kendilerine verilmiştir. Günümüze baktığımızda ise Romanya'nın azınlık toplulukları için saygılı olduğu bilinen bir gerçektir.

Romenlerin azınlıklarla hiçbir sorunu yoktu. Aslında Romanya'nın azınlık haklarına yönelik tutumunun son derece ileri seviyede olduğunu söylersek yanlış olmaz. Mesela, Romanya Anayasası'nın 6'ncı Maddesi, ulusal azınlıklara dinlerini, dillerini, kültürlerini ve etnik kökenlerini özgürce ifade etme ve koruma hakkı vermektedir. Anadilinde eğitim görme, dinini öğrenme vb. gibi haklar, kanun çerçevesinde serbest bırakıldı. Romanya'da Müslüman azınlıkların din işlerini sürdürmeleri için bir müftülük kuruldu. Ayrıca son dönemde ihtiyaç duyulan bölgelerde müftüler tarafından cami yapımına yönelik girişim başlatılmıştır. Hatta bununla ilgili olarak Köstence ve Bükreş öncülüğünde bir kampanya başlatılmıştır. Romanya Dobruca bölgesinde köylerde müslüman ahalinin yaşadığı camisi olmayan köylere cami ve minaresi olmayan camilere minare yapılmasını öngören bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma Büyükelçilik vasıtası ile Romanya'da faaliyet gösteren Türk İş Adamlarının yardımlarıyla yapılmıştır (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi olan Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır).

Romanya'nın ulusal azınlıklarının kendi dil haklarıyla ilgili deneyimi olumlu olmuştur. Devrim öncesinde de gerekli dil eğitimlerini alma konusunda 1964'e kadar sorun yaşanmamıştır aslında. 1944-1960 arası dönem karanlık dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem içerisinde milliyetçi akımlardan korkan rejim, sovyet askerlerinin de yardımıyla Securita eliyle azınlıklara baskı uyguladığından dillerini özgür bir biçimde konuşamamışlardır. Azınlıklar açısından kendi dillerini öğrenmek amacıyla okullar bulunuyordu, öğrenmelerinde herhangi bir siyasal zorluk yoktu fakat rejim döneminde kendi dillerini akademik seviyede bilen hocaların azlığı nedeniyle okullarda azınlık dillerini öğrenmek gerçekten çok zordu. Tatar azınlıkta sayılarının az olması ve birlik içinde olmamalarından dolayı bir anlamda kimliklerini kaybetme riski ile karşı karşıya kalmıştır. Bugün baktığımızda ulusal azınlıklara mensup kişiler, eğitim, kamu yönetimi ve medya ile ilgili dil haklarını korumak için artık anayasaya güvenmektedirler.

Ayrıca, bir azınlığın bu yasal standartlardan yararlanma imkanı azınlıkların çokluğuna göre değişmektedir. Büyük bir azınlığa sahip olan bir Macar, anaokulundan üniversiteye kadar kendi dilinde eğitim görme imkanına sahipken, küçük bir azınlığa mensup bir kişi sadece Rumen okullarında okuyabilmekteydi. Çünkü velilerin talepleri doğrultusunda anadilde eğitim verecek yerlerin kurulması için yeterli çoğunluk yoktu. Tatar azınlık da kendi aralarında bir bütünlük ve toplu bir şekilde yaşamamalarından dolayı eğitimlerini farklı okullarda tamamlamakta yada türkçe eğitim veren türklerin çoğunlukta olduğu bölgelere giderek eğitim almak zorundaydı. Tatarca, genel itibari ile aile içerisinde ve çevrelerinde bulunan akraba, komşu ve arkadaş çevresi ile konuşmayla sınırlı kalmıştır. Tatarların tatarca olarak akademik yayın yapmaları ve radyo, tv programları yapmalarında herhangi bir sakınca bulunmamasına rağmen, bu alanda verilen eserler sınırlı olarak kalmıştır.

Tatar türkleri 2000'lerden sonra önemli bir kültürel etkinlik alanı daha kazanmışlardı. Romen hükümeti tarafından yılın her 13 Aralık gününü Tatar günü olarak kutlanmasına izin vermiştir. "2006 yılında Aledin Amed (Kırım Tatarı, aynı zamanda eski milletvekili) ve Nihat Osman (Romanya Müslüman Tatar Türkleri Derneği Sekreteri)'ın girişimleri sayesinde Romanya parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Normalde 26 Aralık olmasına rağmen, 26 Aralık Romanya'da Noel olarak kutlandığı için bu iki günün çakışmaması için eski Julyen takviminde 13 Aralık tarihine denk gelen Kırım Ahalisi Cumhuriyet günü olarak ilan edilmiştir" (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi olan Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Bugünde aynı zamanda Dobrucalı Tatarlar için önemli bir isim, sembol haline gelen Mehmed Niyazi anısına etkinlikler düzenlenerek her yıl onun adına ödülleri verilmektedir. Tatar milletvekilleri aynı zamanda 5 Mayıs'ta kutlanılan dil kanununun çıkmasını da sağlayarak, önemli bir faaliyet alanında daha varlık göstermeye çalışmışlardır. Ayrıca dini ritüel olarak Romanya'da cenazeler üç gün morgda bekletilmekteydi. Müslümanlar için bu kanun kaldırılmış ve İslam dini gereği vefat eden kimse izin alınmaksızın sadece bildirmek suretiyle aynı gün defnedilmeye başlanmıştır.

Sonuç olarak, Romanya'nın AB üye ülkeleri arasında hem dini inançlar hem de diğer azınlık konuları günlük ibadet, düğün-cenaze vb. gibi ihtiyaçları en sorunsuz bir şekilde ele alınabilmektedir. Bu noktada Romen hükümeti herhangi bir sorun

çıkarmamaktadır. Tata türkleri günümüz Romanya sınırları içerisinde şimdilik istedikleri kanunları hakları almış ve bunu azınlık konusunda sağlam temellere oturtmuşlardır. Eğer tatarlar kazandıkları bu hakları olumlu yönde kullanmayı başarırlarsa milli kimliklerini koruyabileceklerdir. Globalleşen dünyanın etkisine her ülkede olduğu gibi Romanyalı tatarlarda kapılmışlar ve ekonomik refah seviyelerini daha da geliştirmek amacıyla farklı ülkelere veya Romanya'nın farklı şehirlerine göç etmektedir. Yapılan bu göçler sayılarını azalttığı için bir arada bulunmaları zorlaşıyor ve bu da hızla asimile olmalarına neden olmaktadır.

#### **4.4. Tatarların Avrupa Müktesebatı Kapsamında Siyasal Hakları**

Romanya AB'ye üye olmadan önce, özellikle 1989 devriminden sonra oluşturulan 1991 anayasasında, Komünist dönemde siyasi, sosyal ve kültürel hakları ellerinden alınan 17 azınlık grubunun ülkedeki haklarını iade etmiştir. Romanya sınırları içinde yaşayan azınlık grupları, bu hakların geri alınabilmesi için 89 devriminden sonra başlayan yeni siyasi seçimler öncesi ve sonrasında siyasilerin söz verdiği gibi haklarının iade edilmesi gerektiğini ve bu hakların anayasal güvence altına alınması gerektiğini ifade ettiler. Hatta bununla ilgili Parlamento görüşmelerinde Tatar-Türk temsilcisi olan Tahsin CEMİL hoca azınlıklar arasında 40 bin üzerinde nüfusu olanların temsil edilmesini teklif etmiştir. Daha sonra kürsüye gelen Ermeni temsilcisi “Macaristan’da tüm azınlıkların sayısı farketmeksizin temsilcisi vardır şeklinde” bir açıklama yapmıştır (Emel Kırım Derneği Bükreş temsilcisi olan Eden Kurdasan ile 04.11.2020 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır). Bu açıklamalardan sonra dönemin geçici Cumhurbaşkanı Ilion Ilionescu, bu öneriyi kabul etmiştir. Nitekim 1991 yılında yeniden yapılan anayasa değişikliği ile bu haklara resmen kavuşmuşlardır.

Kabul edilen bu yeni anayasa maddelerinde azınlık gruplarından sayılan Tatarlar, hemen elde ettikleri hakları kullanmak için hazırlıklara başlamışlar ve bu hazırlıklar sonucunda siyasi partiler kurmuşlardır. Çalışmalarını ve diğer haklarını kurdukları partilerde toplamaya çalıştılar. 8 Şubat 1993'te Romanya, AB ile bir çerçeve anlaşması imzalamış ve AB'ye üye olmak için başvuruda bulunmuştur. Bu uygulama sonucunda Ulusal Azınlıkların Hakları konusu AB tarafından belirlenen ve temel ön koşul olarak

belirlenen maddeler arasına girmiştir. AB, azınlıkların tek bir vatandaşlık altında toplanmasını ve azınlık haklarına mensup topluluklara siyasi, sosyal ve kültürel haklarını genişletecek şekilde insan hakları ve değerleri çerçevesinde yeniden üye devletlere verilmesini talep etmiştir.

AB, azınlıkların devlet sınırları içinde eşit ve ayrımcılığa uğramadan yaşamlarını sürdürmelerini amaçlamıştır. Bu kapsamda Romanya, AB ilişkileri sürecinde gerekli olan azınlık haklarına saygı kriterlerini yerine getirmiş ve 1 Ocak 2007 tarihinde Birliğe tam üye olarak katılmıştır.

Sonuç olarak Tatar Türkleri, Romanya Anayasasında yapılan değişiklikler ve AB Anayasası kapsamında bazı haklar elde etmişti. Bu hakların kullanılması için çeşitli dernekler ve siyasi parti kuruluşları altında toplanmıştır. Oluşturdukları bu kuruluşlar vasıtasıyla bir araya gelme fırsatı yakalayıp ülkenin dört bir tarafında bulunan soydaşları ile kendilerine tanınan özel günleri kutlama fırsatı yakalamışlardır. Bugün Romen yasaları çerçevesinde başka partilerin aday listelerinde milletvekili olma, belediye seçimlerine katılma gibi haklara kavuşmuşlardır.

## **BEŞİNCİ BÖLÜM**

### **ROMANYA TATAR TÜRKLERİNİN SİYASİ, SOSYAL ve KÜLTÜREL HAKLARINA İLİŞKİN YAPILAN MÜLAKAT**

Bu bölümde Tatar Türkleri'nin yaşamış olduğu değişimleri ve komünist dönem ve sonrasında yaşanan değişikliklerin azınlıklara nasıl yansıdığını daha iyi kavrayabilmek için Romanya Bükreş Emel Kırım Derneği üyesi Eden KURDASAN ile bir mülakat yapılmıştır. Yukarıda anlatılan bilgilerin daha iyi anlaşılması amacıyla sorular karşılaştırmalı olarak sorulmuş ve günümüz Romanya'sında Tatarlar nasıl bir yaşam tarzı sürmektedir, değişimlerin olumlu ve olumsuz yönleri incelenmeye çalışılmıştır.

#### **5.1. 1989 Yılında Gerçekleşen Çavuşesku Devriminden Önce ve Sonra Tatar Türklerinin Ekonomik Hayattaki Yeri ve Hangi Alanlarda Faaliyet Göstermektedirler?**

Bu soruya cevap vermeden önce Romanya'daki komünist sistemin nasıl uygulandığını bilmek gerekiyor. Tatar türkleri Komünist sistem geldiğinde romenler ile aşağı yukarı aynı durumda yer almaktadır. Farklı bir durum yoktu. Komünist sistemin tek amacı toplumu tek bir toplum haline getirmek ve herkesi komünist yapmaktı. Tatarlar Romenler arasında çalışkanlığı ve disiplinli olmalarıyla ünlüdür. Romanya'da bulunan 19 azınlık arasında yapılan bir araştırmaya göre en entelektüel azınlık olarak birinci sırada yer almaktadır. Komünist dönem içerisinde öyle hatırı sayılır bir zengin grubu yoktu olamazdı da zaten. O dönemin en zengini devletti. Çünkü komünist sistemin gereği herkesin eşit olmasıdır. Tatarlar arasında her meslek grubundan insanlar vardır. Bunlar arasında doktor, mühendis, ziraat mühendisi, esnaf, çiftçi, tüccarlarda vardı. İki dünya savaşı arasında komünist sistem gelmeden önce toplumun %80'i köylü ve toprağı işliyorlardı. Şehirlerde yaşayanlar daha çok yahudi ve ermeni azınlıklarıydı, çünkü onlar kültürleri gereği ticaretle uğraşıyorlar toprağı işlemiyorlardı. Tatarlar ise daha çok köylü bir toplumdu ve toprağı işleyerek geçimlerini sağladıkları için köylerde yaşıyorlardı. En büyük geçim kaynaklarını tarımdan elde etmektedirler. Günümüzde ise ekonomik durumunu düzelten tatar azınlık şehire göç etmeye başlamıştır. 1930-40 arasında Türkiye'ye doğru önemli bir göç olmuştur. 200-250 bin civarında bulunan tatar azınlık göçler sonrasında, nüfus olarak 1990'larda 40-50 bin civarında iken günümüzde 20-25 bin civarına düşmüştür.



Komünist dönem geldiğinde devlet halkın elinden evini, toprağını ve malını almıştır. 50’li yıllarda herkesin elindeki mal, mülk devletin eline geçmişti. Bu sistem nedeniyle bazı gruplar özellikle iktidar içerisinde olan bazı insanlar aşırı zenginleşirken halk da bir o kadar fakirleşmiştir. 70-80’li yıllara geldiğimiz zaman ise halkın yavaş yavaş ekonomik durumları düzelmiştir. Düzelmesinin sebebi ise şehirleşme ve endüstrileşme sürecinin hızlanarak sistematik bir şekilde artmasıdır. Ekonomik darboğazdan kurtulmak isteyen bazı tatar azınlık grupları köyü bırakıp şehire göç ederek orada meslek sahibi olmuşlardır. Toprağı işlemeyi bırakan insanlar fabrikada çalışmaya başlamış hatta eğitimlerini yükseltip aralarında doktor, mühendis gibi meslek sahipleride çıkmıştır komünist dönem içerisinde. Toprağı ellerinden alınan halk ve azınlık gruplarının hepsi bu süreçten geçmiştir. Elde bulunan topraklar işlemeyip fabrikalarda çalışmak için şehre göç edenlerin topraklarını ise bazı toprak sahipleri satın alarak bir anlamda köy zenginlerini yani toprak ağalarını ortaya çıkarmıştır. Toprakları kollektivleştirme işlemleri ise, 1956 yılına kadar devam etmiştir. Köylerde kalanlar ise devlete verdikleri topraklarda, çiftliklerde devletin belirlediği ücret karşılığında çalışmak zorunda kalmışlardır.

1989 devriminden sonra sistem değişikliği oldu. Hükümet komünist sistemin elde ettiği kazançları ve halkın elinden almış olduğu bazı hakları geri vermeye başlamıştır. Bunların en başında da halktan alınan toprakların geri verilmesi gelmektedir. Devlet elindeki toprakları miktarı belli oranda en fazla 10 hektar olmak üzere aldıkları toprağı geri vermiştir. Toprağı işlemek için aldıkları tarım araç ve gereçleri ise geri vermemişlerdir. Devlet halkın elinden aldığı topraklar için kayıt tutmadığı yada eksik tuttuğu için 2000’li yılların başına kadar en fazla 10 hektarlık toprakları iade etti. 2000’li yıllardan sonra halka toprakları 10 hektar üzerinde vermeye başladı. Bunu da belediye veya köy muhtarı-yöneticilerinin kayıtlarında ispat edebilenler almışlardır. Devrimden sonra sistemde değişince devlet ekonomik sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Bu süreç içerisinde birçok fabrika kapandı yada kapatıldı. Halkın birçoğunda fakirlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle şehirlerde yaşayan halk ve tatar azınlık arasında eski yerlerine yani köylere kırsala dönüş başladı. Tabi her kriz ortamında krizi fırsata çevirenler olduğu gibi burda da aynı şekilde kaos ortamından yararlanıp ekonomik olarak güçlenerek çıkanlar oldu. Bunlar arasında tatar azınlık içerisinde de zengin olanlar oldu. Ucuza aldıkları toprakları daha yüksek fiyattan satmaya başlayınca gayrimenkul ve inşaat alanında bazı tatar zenginleri ortaya çıktı. Romanya AB üyesi olduktan sonra Köstence ve Dobruca

bölgesi değer görmeye başladı ve ucuza aldıkları toprakları daha yüksek fiyattan satanlar farklı iş kollarına yöneldiler. Örneğin Dobruca bölgesinden bir zengin iş adamı kapatılan fabrikalardan birini alarak yakın zamanda faaliyete geçirmiştir.

Romanya ekonomisinde önemli yer tutan Tatarların sektörel paylarını tespit etmek çok zor ve bu konu da yapılmış bir çalışma da bulunmamaktadır. Sadece isim bazlı belli başlı sayıda ki Tatar isimlerden bahsedilebiliriz. En son bir Romanya yerel gazetesinde bir makale yayınlanmıştı. Makaleye göre, tatar azınlık ekonomik hayata katılmada azınlıklar içinde 14.sırada yer almaktadır. Zaten nüfus olarakta sayımız gittikçe azalmaktadır. 90'lı yıllarda gümrük kapılarının açılması ile birlikte Türkiye'ye ve yakın ülkelere göç olması Dobruca bölgesi ve diğer yerlerde tatar azınlığının sayısını günümüzde 20-25 binlere düşürmüştür. Bunun sebeplerinden biride tatar azınlık ve türk azınlık olarak farklı toplum biçiminde adlandırılmaları ve bazı tatarların kendilerini türk olarak yazdırmalarından kaynaklanmaktadır. Şuan toplamda 70 bin müslüman azınlık olarak bulunmaktadır. Bundan dolayı tatarların sayısını tahmin etmek zorlaşıyor. Günümüzde ise 25 bin civarındadır. Dobrucanın günümüzde nüfusu 2011 nüfus sayımına göre 700 bin civarındadır.

Yurt içinde de çok fazla ekonomik fırsat ortaya çıktı tatarlar açısından. Örneğin komünist dönemde kendi dükkanlarını açamayanlar şimdi kendi iş yerlerini açabilmektedir. Günümüzde birkaç tane milyoner var tatar azınlık içerisinde. Ulaşım seyahat sektöründe, otel sahibi olanlar ortaya çıkmıştır. Romanya medyasında çıkan bir gazete araştırmasına göre Köstence bölgesinin ekonomik olarak çok kötü bir durumda olduğunu ortaya koyan bir araştırma çıkmıştı. Gazete haberine göre; Romanya dört bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler Eflak, Erdel, Moldova ve Dobruca'dır. Tabi bu araştırmanın taraflı bir araştırma olduğu çok açıktır. Çünkü en ekonomik refahı ve ekonomik gelişmişliği yüksek bölge olarak Macar azınlığının yaşamış olduğu bölgeler öne çıkmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına değinecek olur isek; Erdel bölgesi Avrupaya daha yakın olmasından dolayı şehir bakımından çok gelişmiş ve ekonomik olarak daha fazla katkıyı Erdel bölgesinin verdiğini göstermektedir. Aslında Köstence önemli bir liman bölgesi olmasına rağmen son 20-30 yılda limanın kötü yönetilmesi sonucunda, Dobruca bölgesi de olumsuz olarak etkilenmiştir. Yine araştırmaya dönecek olursak, Moldova

bölgesi entelektüelleri, zenginleri ve çok uluslu şirketleri cezbetmektedir. Hatta Bükreş, Braşov gibi yerlerde önemli yatırımlar yapmışlardır.

Dobruca bölgesi tarihi ve köklü geçmişi özelliğiyle her zaman özellikle 90 yıllarda Türkiye ile köprü görevi görmektedir. Devrimden sonra Türkiye'den gelen yatırımcılar ve Türk iş adamları, Dobruca ve Bükreş tarafında önemli yatırımlar yapmıştır. Günümüzde bile Türk tarafından büyük yatırımlar gelmeye devam etmektedir. Örnek verecek olursak; Beko firmasının yatırımı, Finansbank ve Kanal D gibi kurumlar Romanya'da şube açmışlardır. Türk iş adamlarının gelmesi sadece ekonomik olarak değil kültürel ve tarihi bağların yeniden sağlanması açısından da önemli bir adım olmuştur. Mangalyada bulunan Esmâ Sultan camininin (1575) restore edilmesinde Finansbank müdürünün maddi destek vermesi en güzel örneklerden biridir. Türk İş Adamları Derneği ve Büyükelçiliğin önderliğinde 2005 yılında bir kampanya başlatılmıştı. Bu kampanyaya göre, bir tane minaresi olmayan köy seçip camilere minare yaptırılması amaçlanmıştır. Dobruca'da bu kampanya sayesinde 10-15 minare ve cami yapılmıştır.

Romanya'nın ekonomisinde önemli yer tutan alanları sayacak olursak; Tarımın yanı sıra, Endüstriyel ürünler, Petrol ve Kimya türevi ürün fabrikaları, maden ocakları, İmalat ve Enerji üretim ve dağıtım sektörlerini sayabiliriz. Tatarlarda bu alanlarda işçi olarak çalışmaktadır çoğunlukla. Köstence bölgesinde eskiden önemli ticarethanelere sahipti tatarlar fakat günümüzde Limanın kötü yönetilmesinden dolayı ekonomik sıkıntı çekenler buraları satarak yada kiralarak fabrikalara çalışmaya gitmişlerdir.

## **5.2. Romanya AB'ye Girmeden Önce ve Sonra Azınlık Hakları Konusunda Azınlıklara Hangi Hakları Sağlamıştır?**

Öncelikle konuya başlamadan önce şunu belirtmekte fayda vardır. AB değil Romanya azınlıklar konusunda AB'ye örnek teşkil etmektedir. Romanya, Balkan ülkeleri ve hatta bazı Avrupa ülkelerinden bile azınlıklar konusunda en iyi politikayı uygulayan ve sorunsuz bir şekilde devam eden ülke olarak dikkat çekmektedir. Romanya azınlık bakımından tarihi olarak zengin bir ülkedir. Tatarlar, Türkler, Çekler, Almanlar, Macarlar, Yahudiler, Çingeneler vb. gibi toplamda 19 resmi azınlık topluluğuna sahiptir. Bu kadar geniş azınlık topluluğuna sahip olan bir ülkede çok az sorun çıkmasının başlıca nedenlerinden biri de Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu Millet sisteminden

kaynaklanmaktadır. Dobruca'nın güney kısmının Romanya'ya geçmesinden sonra da bölgede azınlıklar arası sorun nerdeyse yok denecek kadar azdır.

29 Aralık 1989 yılında Tahsin Cemil Hoca önderliğinde Romanya Müslüman Tatar Türkleri Demeokrat Birliği adı altında Romanya'da dernek kurulmuştur. Bu şekilde bir dernek kuran 3'üncü azınlık grubudur. Tahsin Cemil hoca ilk milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. Romanya parlamentosunda ilk öncelikler arasında azınlıklar hakkında kanun çıkarılmasına yönelik çalışmalar yapıldı. Bunun başlıca sebeplerinden birisi de etnik macar azınlık içerisinde özellikle Transilvanya ve Erdel bölgesinde yaşayan milliyetçi şovenist grupların ayrılma istekleri ve protestoları gelmektedir.

Bütün azınlıkların temsil edilebilmesi için dernek yada siyasi parti oluşturarak seçime katılmak için seçim kanununda değişiklik yapılmasını öngören yasa çıkarılmıştır. Bu kanuna göre bütün azınlık dernekleri seçime girmiş ve kendilerine özel ayrılan kontenjandan bir kişi meclise girmişlerdir. Daha sonra azınlıkların kendi dillerini ve kültürlerini korumaları ve yaşatabilmeleri için kanunlar çıkarıldı. Çavuşesku döneminde eğitim dili olarak yada seçmeli ders olarak okutulmayan diller müfredata girdi. Milli etnik kimliklerini rahatça kullanabilme ve ifade etme özgürlüğü elde edildi. Bu yasaların birçoğu aslında Romanya AB'ye üye olmadan önce çıkarılan yasalardı. Birliğe üye olduktan sonra ise azınlıklar hakkında serbest dolaşım hakkı, azınlık politikaları ile ilgilenecek bir bakanlık ve diğer bazı haklar verilmiştir. Açıkça söylemek gerekirse Romanya' da bulunan azınlık gruplarının birçok hakkı devrimden hemen sonra verilmeye başlanmış birliğe üye olduktan sonrada biraz daha genişletilerek yazılı kanun maddesi haline getirilmiştir.

### **5.2.1. Peki Romanya Hükümeti İçerisinde Azınlıklara Bu Kadar Haklar Verilmesi Sonrasında Herhangi Bir Olumsuz Durum Meydana Geldi Mi?**

Hayır, herhangi bir olumsuz durum meydana gelmedi. Alınan kararlara diğer ülkelerdeki gibi sert bir tepki verilmediği gibi Romen halkı da bu durumu hem sükunetle hemde olumlu bir şekilde karşılamıştır. Hatta azınlıklara bu kadar hak verilmesi Romanya'nın NATO'ya ve AB'ye girmesini hızlandıran etkenlerden biri olmuştur.

### **5.3. Çavuşesku Döneminde Farklı Bölgelere Yerleştirilen Tatar Türkleri Devrimden Sonra Eski Yerleşim Yerlerine Dönebildiler Mi?**

Öncelikle bu iskan politikası sadece azınlık gruplarına değil tüm halka uygulanmaya çalışıldı en nihayetinde ise bundan en çok zarar görenler azınlıklar olmuştur. Tatar türkleri ve diğer azınlık gruplarının milli kimlik ve kültürlerini yok edip toplumu tek düze bir toplum haline getirmeyi amaçlayan komünist sistem, sadece müslüman ve türkleri değil tüm toplumu derinden etkilemiştir. Tatar azınlığın sayısı az olmasına rağmen baskı ve göç etmeye zorlanmışlardır. Dobruca'nın köylerinde birlikte yaşayan türkler ile birlikte Tatarlar, Bükreş'in farklı yerleşim yerlerine iskan edilerek milli benlikleri unutturulmaya çalışılmıştır. Bu sayede istedikleri tek düze bir toplum hedefine ulaşacaklarını düşünmüşlerdir.

Devrimden sonra azınlıkların gruplarının birçoğu yerleştirildikleri bölgelerde kalmak zorunda kalmıştır. Eski yerleşim yerlerine dönmeyi hem ekonomik hemde oturmuş bir düzenlerini bozmak istemediklerinden kalmayı tercih etmişlerdir. Tabi bunda en önemli etkenlerden biride, yeni nesilin geri dönmeyi istememeleri de etkili olmuştur. Babalarının, dedelerinin akrabalarının köylerine, yaşadıkları yerlere dönenler ise yok denecek kadar az bir kısımdır. Gümrükler açıldıktan sonra serbest bir şekilde farklı ülkelere gitme imkanı bulunca sınır ülkelerine, bir kısmı da Türkiye'ye geri dönüş yaptı. Tatar edebiyatının önemli simalarından olan Yaşar Mehmed Emin, bu gençleri pasaportu yüzünde olan bir gençliğe benzetmiştir. Çünkü yeni nesil gençlik özellikle devrim sonrası doğan kuşak, kendi örf ve adetlerini hiç merak etmiyor ve öğrenmek istememektedirler. Oysa ki bizi biz yapan ve kültürlerimizi, geleneklerimizi hatırlatan ve bizim en derin damarlarımız olan dini adetlerimiz dahi son zamanlarda buruk bir şekilde kutlanmaktadır. Devrim öncesinde farklı şehirlere yerleştirilen babalarımız dedelerimiz kendi kültür ve adetlerini unutmamak amacıyla bayram günlerinde, baskı olmasına rağmen köylerine gelip kalan akrabaları ile birlikte vakit geçirmekteydi.

Devrimin hemen sonrasında 90'lı yıllarda herkes özgürce dini, örfi ve kültürel adetlerini yerine getirmek için topluca hareket ediyordu. Günümüzde ise sadece düğünlerde ve bayramlarda bir araya gelip toplu bir şekilde bayram namazlarını kılmaktadırlar. Kırsala dönenlerin başlıca sebeplerinden biride bozulan ekonomidir. Toprağı işleyecek araç-gereçlerinin olmamasından dolayı da köylerden civar kasabalarda

açılan fabrikalara işçi olarak gidenlerde olmuştur. Bu sebeplerden dolayı da günümüzde bazı köylerde yaşayan kimseler olmadığından bu köyler işlevsiz hale gelmiştir.

### **5.3.1. Dobruca Tatarları Açısından Bu Geri Dönüşlerin Sosyolojik ve Kültürel Yansımaları Nasıl Olmuştur?**

Aslına bakacak olursak en büyük değişikliğin bu alanda geldiğini söylemek gerek. Komünist dönem içerisinde Türkçe-Tatarca yayın sayısı çok az hatta hiç olmadığını bile söyleyebiliriz. Aslında hiçbir etnik grubun basılı eseri yoktu. Yazılan eserlerin basım-yayımları yapılmadı. Türkçe-Tatarca bazı eserler basıldı fakat bunlar Çavuşesku'nun Ortadoğu ülkeleri ve Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmek amacıyla gerçekleştireceği ziyaretler öncesinde hazırlatılan dini ve tarihi kitaplar şeklinde idi. O dönem yani 1970'li yılların sonlarına doğru 10 tane kitap hazırlatıldı. Bu yayınlardan biri Çavuşesku'nun arap ülkeleriyle ikili ilişkileri kurmak amacıyla müftülük tarafından yayımlanan dini bir dergiden ibaret, diğeri de Türkiye'yi ziyaret edeceği zaman türkçe alfabeli yayınlar çıkarma emri vermesiyle basılan bir kitaptır. Çavuşesku döneminde hükümet içerisinde az da olsa dışardan parlamento üyesi bulunmaktadır. Çavuşesku yaşadığı olaylardan sonra özellikle suikast girişiminden sonra, çevresini hep yakın akrabaları ile doldurmuştu.

80'li yıllara geldiğimiz zaman ise Çavuşesku rejimi biraz yumuşak bir politika izlemeye başladı. Çavuşesku döneminde folklor, şiir ve sanat alanına dair dergiler çıkmıştır. 1989 yılında gerçekleşen devrim sonrasında bu alanda çok büyük patlamalar meydana geldi. Özellikle Türkiye'de akrabası olan Tatarlar ve Türkler oradan dini kitaplar ve dillerinden kitaplar gönderttirerek kaynak sayısını artırmaya çalışmıştır. . Herkeste tam bir bayram havası vardı devrimden sonra. Milli geleneklerini özgürce kutlamaya, ifade etmeye başladı. Hatta Çavuşesku rejiminin farklı bölgelere yerleştirdiği azınlık gruplarının bir kısmı köyelerine geri dönmeye başladı. Bu da beraberinde bazı toplumsal değişimleri meydana getirmişti. Şehirde büyüyen yeni jenerasyon kırsala dönmek istemiyor şehirde yaşamak ve orada hayatlarını devam ettirmek istiyorlardı. Yani bir anlamda kuşak çatışması yaşanıyordu. Bu devrim sonrasında ilk yıllarında pek hissedilmedi fakat o sarhoşluk bittikten sonra net bir şekilde hissedilmeye başlandı. Tatar entelektüeller yani üniversite okuyan bazı kuşakların, en çok korktukları şeylerden biride Romence

konusamama korkusuydu. Çünkü üniversite okuyabilmek ve meslek sahibi olmak için hala geçerli temel şart Romence idi.

1965-1966 yılından itibaren, Tahsin GEMİL, Mihail GUBOĞLU, Mustafa Ali MEHMED, Mihai MAXİM Türkiye’de Başbakanlık Osmanlı arşivlerinde çalışarak Türkiye-Romanya tarihsel bağlamında yer alan arşiv kayıtlarını çıkartmışlardır. Bugün bu kayıtlar Romanya ulusal arşivlerinde muhafaza edilmektedir. Bu çalışmalar neticesinde 1985 yılında Bükreş Üniversitesinde Centrul de Studii de Ottomane yani Osmanlı Araştırmaları Merkezi kurulmuştur. Kurulduğu yıllarda rejim dolayısıyla fazla etkinlik gösteremesede türk tarihi araştırmacıları açısından devrimden sonra önemli bir işlev görmüştür.

#### **5.4. Dobruca Tatarları Sosyo-Kültürel ve Dini Faaliyetlerini Nasıl Gerçekleştirebilmekte, ve Anadilde Eğitim Alma Hakkı Var Mıdır?**

Romen hükümeti devrimden sonra azınlıklara bazı hakların kullanılması için özel kanunlar çıkardı. AB’nin de etkisiyle azınlık politikaları daha da genişletilmiştir. Tatar toplumu olarak bizde bu hakları kullanmaya çalıştık. Öncelikle bu alanlarda önemli katkıları olan isimleri burada saymak gerekir. Çünkü biz devleti olmayan bir toplumuz, Devleti olmayan topluluklar her zaman önemli isimleri ile, sembolleri ile ayakta kalmaya çalışmaktadır. Bunları alanlarına göre ayırt etmek gerekirse; Edebiyat-Tarih alanında Tahsin CEMİL, Mehmet ABLAY, Metin ÖMER, Melek FETİSLAM öne çıkan bazı önemli isimlerdir. Edebiyat-Şiir alanında ise; Newzat YUSUF, Yaşar Mehmed EMİN isimlerini sayabiliriz.

Çavuşescu dönemine baktığımızda ise; İsmail ZİYAEDDİN, Güner AKMOLLA Tarih-Edebiyat alanında öne çıkan bazı isimlerdir. Edebiyat alanında, Enwer MAHMUT, Ekrem MENLİBAY, Mehmet Ali EKREM isimleri öne çıkmaktadır. Bu isimler rejim döneminde kitaplarda yazdılar fakat yayımlama imkanı bulamadılar. Devrimin hemen sonrasında bu kitapları yayınlayarak tatar kültürünün unutulmamasını sağlamaya çalışmışlardır.

Anadilde eğitim konusuna değinecek olur isek, anadilde eğitim rejimin ilk dönemlerine kadar yani 1960’a kadar devam etmiştir. Türk okulları ve Tatar okulları

faaliyetlerini 1960'a kadar devam ettirdi. En önemli eğitim kurumu Mecidiye semineri ve o da 1967'de kapanmıştır. Faaliyet gösteren seminerler arasında en önemli seminer eğitim kurumu olan Osmanlı döneminden kalma Babadağ semineri (1610), Gazi Ali Paşa tarafından hem cami hem vakıf hemde medrese olarak kurulmuştur. Dobruca semineri Dobruca bölgesinin en önemli eğitim kurumudur. 19. yyda Kırım savaşından sonra Kırımdan birçok Tatar türkü Dobruca topraklarına gelmiştir. Dönemin Sultanı Abdülmecid gelenler için Mecidiye'yi kurmuştur. Bu göçlerden sonra denge Babadağ'dan Mecidiye'ye geçti. Medrese de bu bölgeye geliyor ve ismi de değişerek Mecidiye semineri olmuştur. Türk müfredatı ile uyum sağlaması için isim değişikliği yapılmıştır.

Mecidiye semineri günümüzde ki ilkokul/ortaokul seviyesindedir. Okuma yazma bilenler ve bazı imamlar eğitimler için bu seminere giderek eğitimlerini tahsil etmiştir. Dönemin en önemli gençleri bu seminere gitti. Hatta bu seminerin yetiştirdiği en önemli isim Kemal KARPAT hocadır. Babadağ semineri 1967 yılında çok az öğrencisi olduğu için kapanmıştır. Rejim bu konu da baskı uygulamıyor fakat toplu halde yaşayanlar farklı bölgelere yerleştirildiğinden köylerde kalanlar ise korkudan dolayı çocuklarını göndermediği için kapanmıştır. Mecidiye semineri 1992 yılında Türkiye-Romanya ilişkileri için Romanya'ya gelen dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL tarafından yeniden açılmıştır.

Yeni nesil kuşak ise geleneksel eğitim yerine farklı meslek gruplarını tercih etmesi nedeni ile Bükreş ve diğer büyük şehirlerde üniversite okumayı tercih etmektedirler. Anadilde eğitim konusunda Romen hükümeti hiçbir zaman engelleyici bir üslup takınmamış hatta teşvik edici kanunlar çıkarsa da Tatar türkçesi bilen sayısı az olduğu ve bu alanda yetişmiş öğretmen sayısının çok az olması dolayısıyla tam olarak verilememiştir. Köylerde yeteri kadar tatar türkü olmadığı için farklı okullara giderek orada türkçe öğrenenler ile derslere girdiler. Türk okulu da olmadığı için anadilde eğitim biraz geri planda kalmaktadır. Sonradan açılan bir türk koleji vardı sadece türkçe öğretmenler yetiştiren o da kısa bir süre içinde kapandı. Tatarca ve Türkçe hala zorunlu ders olmamakla beraber sadece seçmeli ders olarak okutulmaya devam etmektedir.



Sinema alanına bakacak olur isek; bu alanda Dobruca hakkında başkalarının yapmış olduğu eserler bulunmakta ve tatarlar tarafından yapılmış olan herhangi bir sinema filmi, dizi ve belgesel çekimleri bulunmamaktadır. Resim sanatı ile adını duyuran son dönemlerde, Feradin LAİA ressam olarak tatarlar arasında parlamaya başlamıştır. Aktör olarak ise 1992 yılında vefat eden aynı zamanda Türk olan Hamdi ÇERKEZ vardı. Tiyatro alanında ise, iki savaş arasında ki zengin tiyatro ve orta oyunu vb. gibi kültürel faaliyet zenginliğine günümüzde rastlamak imkansız yakındır. Yapılan tiyatro gösterilerinde bile daha çok batı müziği ve operası icra edilmektedir. İki dünya savaşı arasında tatarca tiyatrolar muteşem bir seviyede icra edilmekteydi. En yüksek seviyesine o dönem ulaştığını söyleyebiliriz. Örneğin Güzün başlangıcında festivaller düzenlenirdi. 90'lardan sonra o coşku ile birçok ufak sahneler, folklor ekipleri gösteriler düzenleyerek eski günlerden bir kuble yaşatmışlardır. Günümüzde folklor ekibi olarak 10-15 tane ekip vardır. 13 Aralık Tatarlar günü olarak kutlanır ve folklor ekibi o zaman gösteri yapmaktadırlar. Ayrıca diğer azınlık günlerinde çağrılmaktadırlar.

Köstence'nin 2 tane, Mecidiye, Mangalya, Kara Murat'ın birer tane folklor ekibi bulunmaktadır. Müzik alanında ise çalgıcı olsalarda düğün bayram vs. gibi günlerde çalan Yalçın Faik tatarlar için önemli bir isimdir, hatta efsanedir kimilerine göre. Komünist Dönemde, Edwin Kadriye NURMAMBET ( ilk plak çıkaran isim), Ziya ZEKİ grubu ön plana çıkan isimlerdendir. 90'lardan sonra Aydın CELAL, soprano alanında Fransa'da eğitim görmüş olan Elmas MEHMET önemli bir isimdir. Günümüzde ise, Kâmuran CHİVU folklor alanında öne çıkan isimlerden biridir. Romen folkloru üzerinde eğitim almıştır. Son yıllarda ise Mesut BAUBEK önemli bir gitarist olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda ise müziklerimizi biraz çingene müziğine doğru çektiler ve bu da bizim için önemli bir kültür alanının kaybolmasına neden olmaktadır. Mesut BAUBEK yaptığı çalışmalar ile bunu biraz düzeltmeye çalışmaktadır.

Anadilde eğitim konusunda devrimin ilk yıllarından sonra bazı haklar verilmesinin yanı sıra bazı radyo ve tv programlarında da Türkçe ve Tatarca yayın yapılabilmesi konusunda da bazı haklar elde edilmiştir. Tatarca kaynak bulmak daha zor olduğu için tatarlar tarihlerini türkçe kaynaklardan okumaya öğrenmeye çalışmıştır. Rejim döneminde tarih dersi müfredatında tatarlar ile osmanlı devletinin eskiden beri düşman olduğu yazıyordu. Bu alanı merak edenler türkçe kaynaklara başvurarak gerçeği öğrendiler.

Türkçe için sıkıntı yoktu çünkü Türkiye'den bolca kitap gönderiliyordu. Türkçe dersleri müfredatta eklenmişti fakat zorunlu değildi sadece haftanın belli günlerinde türkçe dili eğitimi verilmiştir. Tatarca'da kaynak kısıtlı ve öğretecek öğretmen olmadığı için sıkıntı ortaya çıktı. Günümüzde de hala zorunlu ders olarak müfredatta yer almamaktadır.

Tatarca dil eğitimi 2000'lerden sonra verilmeye başlandı ama bu da çoğunlukla derneklerin açmış olduğu kurslarda verildi. Son dönemlerde Tatarca dilinde bazı yayınlar çıktı ama hoca olmayınca eğitim okullarda yaygınlaşmamıştır. Türkçe'yi özel kanalların çoğalmasından sonra tvlerden, filmlerden öğrenmişlerdir. 2000'lerden sonra internetin yaygınlaşmaya başlaması ile dil öğrenmek daha da kolaylaştı. Gelişen teknoloji beraberinde bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Teknoloji ile birlikte daha az iletişim popüler kültüre ayak uydurmaya çalışma tatar toplumu arasında kopmalara neden olmuştur.

Dini kültür olarak inceleyecek olur isek; İslam dini hakkında bildiklerini rejim döneminde atadan dededen öğrendikleri kadar öğrenmişlerdir. Dini alanda eğitim verecek hocalar rejim öncesi dönemde medreseler sayesinde idi. Rejim döneminde kimse çocuklarını camiye göndermemiş ve bu alanda zayıf olduklarını devrim sonrasında tatar toplumu olarak farkettik. Bu alanda ki açığı kapatmak için Türkçe derslerinin verildiği okullarda dersin yanı sıra dini eğitimde verilmeye çalışıldı. Din eğitimi için devrim sonrasında Türkiye Diyanet Başkanlığı hoca göndermiştir. Köstence ve Bükreşte ateşelik açıldı. Köstence, Tulça, Mangalya ve Babadağ bölgesine Türkiye'den imamlar geldi. Daha sonrasında Türkiye'den ve bazı arap ülkelerinden vakıflar ve cemaat grupları gelerek dini vakıflar ve dernekler açarak faaliyet göstermeye başladılar. Türkiye'den süleymancılar diye tabir edilen Süleyman Hilmi Tunahan cemaatinin mensupları ve arap ülkelerinden birkaç grup geldi. Bunlarda dini farklı yorumladıkları için bazı çatışmalar meydana geldi. Romanya müftülüğü bu grupları denetlemekle görevlendirilmiştir. Ölüm adetleri konusunda son dönemlerde bir kanun çıkarıldı ve Müslüman bir kimsenin cenazesi öldüğü gün defnedilebilecektir. Romen kanunlarına göre bir kişi öldüğü zaman hemen defnedilmeyip 3 gün boyunca morgda bekletiliyordu bu kanun müslümanlar için değiştirilerek istisna tutulmuştur.

Azınlıkların ana dilde eğitim hakkı yasalarını esasında hükümet yönetiminde ki Macarlar çıkarmış ve Romen hükümeti kabul etmiştir. Türk dillerini ve okullarını denetlemek için Türk müfettişler görevlendirilmektedir. Sınıflarda fazla sayıda türk-tatar olmadığı için çoğunluğun olduğu okullarda dil eğitimi verilmektedir. 2000'lerden sonra normal okullarda da seçmeli ders olarak verilmeye başlanmıştır. Çingenerler Türkçe derslerine ilgi duyuyor ve onlarda bir arada yaşadığından türkçe derslerine girmektedirler. Bu da türkçe derslerinin verilmesi için avantaj oluşturmuştur. Türkçe'nin zorunlu ders olması için şuan müfettiş olan bir türk tarafından 2010 yıllarında bir çalışma başlatıldı fakat bu alanda bir gelişme olmadı. Son yıllarda türkçe dilini öğretmek için Yunus Emre Enstitüsü bölgede faaliyet göstermeye başladı ve halk nezdinde çok büyük bir ilgi görmüştür. Yine Ovidius Üniversitesinde Tatar-Türk tarihi araştırmaları enstitüsü kuruldu.

Sonuç olarak dil eğitimi en başta ailelere bu nokta iş düşmektedir. Tatarca dil eğitimi ve kültürünü öğrenerek çocuklarına öğretmek zorundalar aksi taktirde asimile olma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Birde dini bayramlar, düğünler gibi toplu bir halde olmak dilin konuşulmasını canlılığını korunmasını sağlamaktadır Bu gibi toplu halde bulunulabilecek etkinliklere sahip çıkmak ve yılda birkaç kezde olsa katılmak gerekmektedir. Dernekler arasında siyaset ve ekonomik çıkarlar girdiği için şuan parçalanmış vaziyetler eskisi gibi faaliyetler yapılmıyor. Tatarlar bir devletleri olmadığı için şahsiyetler ile yakta kalmaya çalışıyor ve bunu devam ettirmek istiyorlar. Örneğin akademimiz yok Tahsin Cemil hocamız var, Türk dil kurumumuz yok Newzat Yusuf hocamız var. Bu şahsiyetlerin kitapları bizi biz yapan bizi ayakta tutan eserlerdir.

#### **5.5. Tatar Türklerinin Yerel Yönetimlere ve Ülke Yönetimine Katılımları Nasıl Olmaktadır? Azınlık Grupları Siyasete Ne Şekilde Dahil Olabilmektedir?**

Devrimden sonra azınlıklara bazı siyasi haklar verildi. 90'lı yıllardan sonra bazı azınlık grupları özellikle sayıları fazla olan Macar azınlık bazı protesto girişimlerinde bulundu. Bu protestolarda bazı milliyetçi gruplar biraz daha ileri giderek Macaristan'a bağlanmak istediklerini ifade etmişlerdir. Romen hükümeti de bu azınlık gruplarının protestolarını engellemek ve azınlık toplumlarının da temsil edilmesini sağlamak amacıyla bir takım siyasi haklar tanımıştır. Romen hükümeti devrimden sonra azınlık gruplarına dernek ve siyasi parti kurma hakkı verdi. Çıkarılan bir kanunla ülkede etnik azınlık grupların sayısı tespit edilmiştir. Buna göre Romanya genelinde toplam 19 azınlık grubu

var ve bunların arasında sayısı en fazla olan azınlık grubu Macar azınlık olmuştur. Azınlık gruplarının Parlamento'da temsil edilmesi için Tahsin CEMİL hoca bir kanun maddesi hazırladı 1990 yılında. Bu kanun tasarısına göre nüfusu 40 binin üzerinde ki azınlık grupları bir milletvekili ile temsil edilebilmekteydi. Daha sonra bir Ermeni temsilcisi kürsüde Macaristan'da bütün azınlıklar parlamento da temsil edilmektedir şeklinde bir açıklama yaptı. Bu açıklama sonrasında ise dönemin Ilion Iliescu o zaman bizde bütün haklara bu hakkı verelim diyerek yasa tasarısı bu şekliyle kabul edilmiştir. Her bir azınlık grubu parlamento da kendi toplumlarını temsil edebilsin diye bir kişilik milletvekili kontenjanı ayrıldı. Azınlıklar en az bir kişi ile temsil edilebilecekti bu kanuna göre. Hatta bu kanun çıkarıldıktan sonra azınlıklara bir hak daha çıktı. Bu da yerel yönetimler yasası içerisinde Nüfusun %20'sinden fazlasını azınlıkların oluşturduğu bölgelerde azınlık dilinin resmi dil olarak kullanılmasına izin veriyor ve bu bölgelere azınlık dilini bilen polisler görevlendirilmektedir.

En basit temsil edilebilme yerleri Belediye başkanlığı ve Belediye konseyleridir. Bunlar arasında ise 12-15 kişilik gruplardan oluşan belediye konseyleri gelmektedir. Burada temsil edilmek belediye başkanı olmaktan daha kolaydır. Seçim yarışına çıkarılan bir kanunla azınlık topluluklarının derneklerinde katılması sağlanmıştır. Derneklerin seçime girmesi tatar azınlık için avantaj olmuştur. Örneğin 2016 yerel seçimlerinde en çok tatar grubunun belediye yönetimine katıldığı yıl olmuştur. Bir tatar derneğinin yaklaşık 30 şubesi bulunmakta bu şubelerin de 10 tanesi belediye konseylerine girmeye hak kazanmışlardır. İsteyen bazı tatar liderler farklı partilerden aday olarak seçime girmişlerdir. Örneğin Sosyalist partiden aday olup Tuzla Belediye başkanı olan Taner REŞİD. Diğer yandan tatarların kendi siyasi parti dernekleri sayesinde girdikleri belediyeler var. Mangalya'daki seçimler ise çok az bir farkla kaybedilmiştir.

Yerel seçimlerde baraj puanı %5'tir. Genel seçimlerde meclise giremeyen bazı adaylar yerel seçimlerde rahatlıkla girebilmektedir. Bu, azınlıklara tanınmış en büyük haktır. 29 Aralık 1989 yılında Romanya Türk-Müslüman Tatar Demokratik Birliği Tahsin CEMİL hoca önderliğinde kuruldu. İlk kez seçimlere 1990 genel seçimlerde girerek %0,006 oranında oy almıştır. 1990 yılında Tatarlar ve Türkler farklı iki dernek çatısı altında tekrar ayrıldılar. Burada ki amaç ilk zamanlarda iki ortak toplumu daha fazla milletvekili ile temsil etmektir. Daha sonra ki yıllarda bu amacından saparak biraz

ekonomik birazda siyasal çıkarlar araya girmiştir. Romen hükümeti azınlık derneklerine her yıl yaklaşık olarak 1 milyon Euro kaynak ayırmaktadır. Türk dernekleri de bu paradan daha fazla yararlanmak için ikiye ayrılmışlardır. Tatarları temsilen 1990-1992 ve 1992-1996 yılları arasında Tahsin Cemil Hoca ilk milletvekili olarak görev yapmıştır. Tatarlar her seferinde bir milletvekili ile parlamento da temsil edilmektedir. En fazla milletvekilini azınlıklar içinde sayısı fazla olan Macarlar ve Çingenele arasında çıkarmaktadır. Nüfus olarak 100 binin üzerinde oldukları için. Macarlar bu sayede 1996 yılından bu yana koalisyon hükümetleri içerisinde iktidar ortağı olmayı başarmışlardır.

Parlamentoya girebilmek için aşağı yukarı 20-30 bin civarında oy gerekmektedir. Tatar nüfusun toplamı bu kadar olduğu için bir tane çıkarabilmektedir. Ama isteyenler farklı partilerden aday olarak parlamento girebilirler bu konuda herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir. Tatar derneği seçime genelde 4 milletvekili ile girmekte herhangi bir sürpriz olasılığına karşın. Tatarlardan biri geniş bir çevresi varsa, bulunduğu yerde tanınıyorsa orada herhangi bir partiden de aday olabilmektedir. Örneğin Almanlar azınlık olarak sayıları bizden az olmasına rağmen Tatarlardan fazla milletvekili ile temsil edilmektedir. Sebebi ise Alman azınlık gruba sempati ile bakılması ve ekonomik olarak iyi ilişkilerde bulunmalarıdır. Azınlık derneklerinin yeteri kadar oy alabilmesi ve temsil edilebilmeleri için aday listeleri bütün ülkede seçim listelerinde yer almaktadır. Roman anayasası böyle bir kanun çıkardı. Azınlıkların birçoğu farklı bölgelerde ve dağınık olarak yaşadıkları için ülkenin farklı seçim yerlerinde aday listesinde isimleri yer almaktadır. Bunun azınlıklara şöyle bir avantajı da olmaktadır. Eğer azınlık gruplarının dernekleri yeteri kadar oy aldıktan sonra farklı topluluklardan da oy alma imkanına sahip olarak birden fazla milletvekili çıkarabilmektedir.

Romanya'da 19 farklı azınlık derneği var ve bunların 17 tanesi seçime girmektedirler. Çekler, Slovaklar ve Bulgarlar sayıları az olduğu için tek dernek ile seçime katılarak temsil hakkı kazanıyorlar. Derneklerde milletvekili adayları 4 yılda bir konsey ile belirlenmektedir. Bu yıllarda toplam 4 milletvekili adayını belirlemek ve ilk dört milletvekilinden herhangi biri sıkıntı yaşarsa veya adaylığı kabul edilmezse sıra diğerine gelmektedir. Bunun en bariz örneğini 2004 yılında Tatar derneği olarak biz yaşadık. İlk iki milletvekili arasında davalık durumlar oldu ve mahkeme ilk iki sıradaki adayın adaylığını

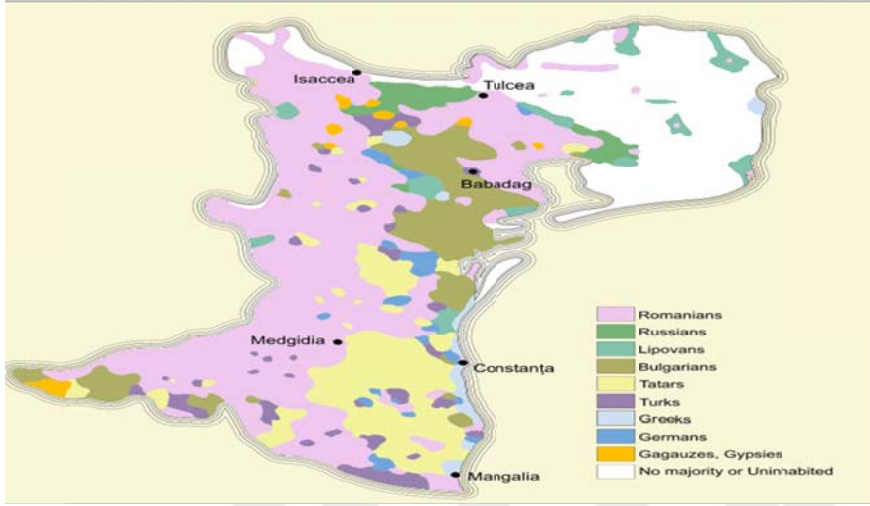
kabul etmedi ve 3.sırada ki aday milletvekili olarak parlamentoya girmeye hak kazanmıştır.

### **5.5.1. Tatarlar İçinden Önemli Görevlere Gelmiş veya Getirilmiş Siyasetçiler Var Mı? Varsa Kimler, Hangi Görevlerdir?**

İlk sıraya Tahsin CEMİL hocayı yazabiliriz hem kurucumuz hemde ilk milletvekilimiz olması dolayısıyla. Sadece milletvekili olarak değil, Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettikten sonra 1998-2003 yılları arasında büyükelçi olarak görevlendirilmesi tatarlar açısından ilk büyük olaydır. Oradan daha sonra Türkmenistan'a büyükelçi olarak atanmıştır. Tahsin CEMİL hocadan sonra en önemli göreve getirilenler arasında Salih NECAD gelmektedir. Kendisi Başbakanlığa bağlı Azınlık Politikalarından Sorumlu Başkan Yardımcılığı görevine getirilmiştir. Aynı zamanda Başbakan'ın danışmanlarından biridir. Bu göreve gelmesi Tatarlar arasında sevinçle karşılanmış ve sorunlarımızı doğrudan devlet politikasına iletebilme imkanına sahip olduk. Azınlıklar arası ilişkileri güçlendirmek için Köstence Vali Yardımcılığı görevine getirilenler oldu hatta Vali Yardımcılarından biri Türk diğeri de Tatar azınlıktandı. Son dönemlerde başbakan olmaya çok yaklaşan Türk asıllı Sevil SHAİDEH vardı. O da kocasının filistinli olmasından dolayı istihbarat servisinin olumsuz görüş belirtmesinden dolayı olamamıştır.

Sonuç olarak genel itibari ile bu konuyu değerlendirecek olursak, Romanya'da azınlık grupları komünist dönem haricinde herhangi bir sıkıntı yaratmamış ve Romanya Devleti'de sınırdaş ülkelerin yaptığı gibi azınlıkları ne komünist dönem içerisinde ne de devrim sonrası dönemde zorunlu olarak göç ettirmemişlerdir. Onlara daha fazla haklar tanıyarak ülke içerisinde temsil oranını artırmışlardır. Osmanlı döneminden gelen millet sistemi politikası ve Romen milletinin yabancılara karşı bakış açısı buna müsaade etmemiştir. Son yıllarda Türkiye ile iyi ilişkilerin kurulmasında Türk ve Tatar azınlığın büyük katkıları olarak adeta bir köprü görevi görmüştür. Romanya genelinde özellikle Dobruca ve Köstence bölgesinde türk şirketlerinin ve türk iş adamlarının sayısı artmıştır. Tatar ve Türklerin getirildikleri görevler özellikle siyaset sahnesinde gerçekten çok önemli görevler oldu. Azınlıklar olarak siyasette, toplumsal konularda görevler alarak Romanya'nın azınlık politikasını yürütmeye önemli görev ve misyonlar üstlenilmiştir. Tatarlar ve Türkler olarak tek sorunumuz birbirimizden kopuk ve dağınık halde

yaşamalarımızdır. Bu şekilde kültürlerimizi ve dini adetlerimizi, örfümüzü ve geleneklerimizi kaybediyoruz. Bizim biran önce bu durumu engellememiz ve tekrar bir araya gelecek faaliyetlerimizi artırmamız gerekmektedir. Yoksa Milli kimliğimizi kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacağız.



Şekil 2. Dobruca Tatarlarının yaşadığı bölgeler.

## ALTINCI BÖLÜM

### SONUÇ ve ÖNERİLER

Romalıların hakimiyeti yaklaşık 2-6 yüzyıl kadar sürmüştür. Güney ve güneybatı bölgelerinin bir kısmı dört asır, diğer kısımları ve batı bölgesi yaklaşık iki asır, güney ve güneydoğu bölgeleri yaklaşık bir asır, Dobruca bölgesi ise yaklaşık bir asır boyunca Romalıların egemenliğinde kalmıştır.

Bin yılın sonunda, çoğunlukla Romalılaşmış yerlilerin mirasçıları olan millet, Orta Çağ tarihi belgelerinde Vlah veya Ulah olarak geçmektedir. Rumenler, kendilerine Rumen adının verilmesini de Roma'nın etkisine bağlıyorlar.

Güçlü bir etnik devlet kurulmasından yana olan Antonescu -bu açıdan Hitler'e benzer- aslında Rumen subayların aksine Alman yanlısı değil, Fransız ve İngiliz yanlıydı. Ama öte yandan Almanlar onun hayatını da kurtarmıştı. Fransa, Almanya'ya karşı çok kısa sürede mağlup oldu ve kontrolden çıktı. İngiltere, Fransa gibi olmasa da zor zamanlardan geçiyordu. Sonunda Antonescu, Almanların güçlü olduğunu anladı ve o yöne kayd.

AB-Romanya ilişkileri Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Sovyetlerin geri çekildiği alanları doldurmak için Birliğin siyasi politikalarını Doğu Avrupa'ya yöneltmiştir. 1944 yılında Sovyetler bu bölgeye geçtikten sonra özellikle Besarabya bölgesini işgal ettikten sonra Romanya genelinde Komünist faaliyetleri desteklemiş ve hakimiyetinin yanı sıra ideolojisini de Romanya'da yaymıştır. 1947 yılında Romanya Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. 1967 yılında Nicolae Ceauşescu iktidara gelerek uzun bir süre Romanya siyasetine ve politikasına damgasını vurmuştur. Çavuşescu iktidarının ilk dönemlerinde baskıcıyı biraz azaltmış ve hem azınlıklar hemde halk üzerinde olumlu bir geri dönüşü olmuştur. İktidarının ilerleyen dönemlerinde 1970'lerden sonra tekrar eski politikaya dönmüş ve halkı baskı altında yönetmeye başlamıştır. Çavuşescu Komünist bir lider olmasına rağmen Stalin'e bağlı bir politika izlemek yerine kendi komünist politikasını izleyenler arasında olmuştur. Komünist olmayan ülkeler ile siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmiş ve o ülkelere ziyaretler yapmıştır.

Çavuşescu iktidarı içerisinde özellikle 1970 yılından sonra halkı zorla komün sistem içerisinde çalıştırmış ve kendine ait yerlerde çok az ücret ödemiştir. Ülkede git gide



ekonomik sıkıntılar ortaya çıkmaya başladı ve Çavuşescu iktidarının son dönemlerinde kendi akrabalarını iktidara ve parlamentoya almıştır. Bunun sonucunda yolsuzluk ve rüşvet olaylarının artması halk nezdinde öfke patlamasına neden oldu ve 1989 yılında konuşma yaptığı sıralarda protestolara neden oldu ve protestocuları bastıramayınca ülkeden kaçmaya çalışırken karısı ile birlikte yakalandı. Hemen bir mahkeme kuruldu ve orada yargılanarak karısı ile beraber idam cezasına çarptırılmış ve kurşuna dizilerek öldürülmüşlerdir.

1989 yılında ki devrimden sonra geçici bir hükümet kurulmuş ve ülke cumhurbaşkanlığına Ilion Ilionescu göreve getirilmiştir. Devrimden hemen sonra batı tipi demokrasiye geçilmiştir. Devrimden hemen sonra ülkenin demokratikleşme adımları olarak birtakım siyasi kanunlar çıkarılmış ve bunlar arasında azınlık kanunları örnek teşkil edilebilecek seviyede kanunlardır. 1990 yılından sonra Romanya'da hemen herkes bayram ediyordu ve özgürce yaşamının tadını çıkarmışlardır.

2000'li yıllarda Avrupaya ve batı blokuna yakınlaşmalar hız kazanmış ve ilk olarak 2004 yılında NATO ittifakına kabul edilmiştir. Daha sonra AB'ye tam üye olmak için çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu kapsamda Avrupa entegrasyonunu sağlamak isteyen AB, üye olarak kabul edeceği ülkelerde azınlıklara saygı gösterilmesini ve onların entegrasyonunu ön şart olarak koşmuştur. Ayrıca azınlıklar için pozitif ayrımcılık öngörülmüş ve azınlıkların devlet sınırları içinde eşit ve ayrımcılığa uğramadan varlıklarını sürdürmeleri hedeflenmiştir. Romanya azınlık hakları konusunda AB'ye üye olmadan önce birçok şartı sağlamakla beraber örnek bile teşkil etmiştir. Bu kapsamda Romanya, azınlık haklarına saygı şartının kalan kısımlarını yerine getirerek 01 Ocak 2007 tarihinde birliğe tam üye olarak katılmıştır.

Balkanlar, Türkiye açısından önemli bir stratejik hedefi göstermektedir. 5 asırlık Osmanlı tarihinde bu coğrafya da yaşayan soydaşlarımız olan Müslüman-Türk halklar, millî sınırlarımız, stratejik çıkarlarımız, Balkanlar'ı Türkiye için en önemli dış politika unsurlarından biri durumuna getirmektedir. Bu yüzden Türkiye'nin bu bölgede aktif olması, barış ve düzenin korunması için girişimlerde bulunması millî politikamızın önemli bir parçasıdır ve bu şekilde olmaya da devam etmelidir. Türkiye, bir taraftan bölge ülkelerinin bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı göstermekte, diğer taraftan da Balkan ülkeleriyle ikili ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Osmanlı mirası, diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi kökleri oldukça eski dönemlere uzanan siyasî ilişkiler ve bölgede oluşan yoğun Türk nüfusu nedeniyle, Türk kültürünün Romen kültürü üzerinde bugün bile canlılığını muhafaza eden derin etkileri olmuştur. Bu aynı zamanda iki toplum arasında karşılıklı güven ve dostluk duygusunun oluşmasını sağlamıştır. Bu tarihsel dostluğa her iki ülkede çoğu zaman göndermede bulunmaktadır. Fakat Soğuk Savaş döneminde, bu dostluğun temelleri bozulmaya başlamış, okullarda Türklere tarafsız bir yaklaşımdan uzak ve önyargılı bir biçimde bakan bir nesil yetişmiştir. Okullarda okutulan tarih kitaplarında Tatar türklerini Osmanlı Devleti ile düşman olarak göstererek onları bir anlamda ötekileştirmeye çalışmışlardır. Bu çalışmalar devrim sonrasında arşiv çalışmaları ve tarihsel bağların araştırılması için açılan Türkiyat kürsüleri ile gerçekler ortaya çıkarılmıştır.

Soğuk Savaş yıllarının sona ermesiyle birlikte bir taraftan dış dünyaya açılmaya, çalışan diğer taraftan da girmiş olduğu hem siyasi hem ekonomik sıkıntıdan kurtulmaya çalışan Romenler, geride bıraktıkları süreç boyunca devrim sonrasında büyük atılımlar gerçekleştirmiş ve ülkede büyük gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bugün AB'nin hem bir parçası olarak Romanya içerisinde ki yatırımlar artmıştır. Dobruca ve Köstence bölgesinde yaşayan Türk-Tatar Müslümanlarının kurmuş olduğu dernekler ve cemiyetler vasıtası ile Türkiye Devleti bölgeye ciddi yatırımlar yaparak iki ülke ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır.

Romanya ve Türkiye sınır olarak komşu olmamalarına rağmen kara ve deniz havzasının siyasal olarak en önemli parametrelerinden birini oluşturmaktadır. Boğazlar ve Karadeniz iki ülkenin ilişkilerinin olumlu yönde ilerlemesini mecbur kılmaktadır. Bölge de yaşayan Türk nüfus da bir diğer etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Devleti'nin siyasi etkisinin ana maddelerini oluşturan ve gerçekleşen göçler ile birlikte sayıları azalan Türk azınlığını güvende tutacak olan bir hukuki altyapının Romanya'nın kendi iç şartları ile gerçekleştirilmiş olması ve azınlık haklarını son tahlilde üst düzey haklar tanınması diğer Balkan Ülkeleri açısından da örnek teşkil etmektedir.

Günümüzde ise Komünist Dönem ile karşılaştıracak olursak o döneme göre çok fazla sıkıntıları kalmamıştır. Azınlıklara verilen haklar sayesinde çok fazla sıkıntı yaşamayıp uyum içerisinde hareket ederek ortak bir bilinç etrafında toplamayı başarmıştır. Tatar-Türk topluluğu da bu azınlıklar içerisinde hep örnek teşkil edecek faaliyetlerde

bulunmuş ve Romanya hükümetine karşı hep sadakat içerisinde olarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Bu sayede Türk azınlık orada, Romen-Türk İlişkilerinde bir köprü vazifesi görmektedir.

Diğer Balkan ülkelerinde rastladığımız Türk düşmanlığı Romanya’da yok denecek kadar azdır hatta olmadığını bile söyleyebiliriz. Bu durum Romenlerin tarih boyunca Rus, Macar, Leh yayılmacılığı karşısında Osmanlı ile ittifak kurmuş olması geçmişten günümüze ilişkilerin farklı bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Günümüzde Romanya bölgesinde Osmanlı dönemine ait tespit edilen eser sayısı yaklaşık olarak 354 tanedir kayıtlara geçen. Balkan savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ve akabinde gelen Komünist dönem içerisinde ise 281 adet tarihi eser bilinçli olarak göz göre göre imha edilmiştir. Gerekli çalışmalar ve restorasyon faaliyetleri dikkate alınmaz ise 70 adet tarihi yapının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Balkanlar’da bulunan tarihi bağları yeniden güçlendirmek ve iki stratejik ülkenin çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri için Türk ve Tatar azınlık grupları Romanya ve Türkiye arasındaki ilişkileri sürdürebilmek için orada bulunmaları tarihi bir öneme sahiptir. Türkiye’de bu potansiyeli kullanmayı asla unutmamalıdır.

## KAYNAKÇA

- Abram, N. (2007). *Musulmanii Din Romania*, Köstence: Editura Golden.
- Ağuiçenoğlu, H. (2003). “Ak Toprak”la Dobruca Arasında: Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar, H. İnalçık (Ed.). *Osmanlı Araştırmaları XXII. İçinde*, s. 61-75. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Aksu, A. (2003). *Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü*, Constanta, Köstence.
- Aksu, A. (2016). *Romanya’da Müslüman Olmak: Romanya Müslümanlarının Dini, Kültürel ve Eğitim Durumları*. Muhammet Savaş Kafkasyalı (Ed.). *Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut İçinde*, s. 163-222. Ankara: Tika.
- Aksu, A. (2005). “Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 11-27.
- Aksu, A. (2011). *Romanya Türklerinde Osmanlı’nın Mirası Olarak Müftülük Kurumu, Balkanlar’da İslam Medeniyeti Uluslararası Sempozyum*, Bükreş.
- Aktan, H. (2007). “Makedonya Arnavutları”, *Derleyenler: Osman Karatay Bilgehan A. Gökdağ, Balkanlar El Kitabı, Cilt 2: Çağdaş Balkanlar*, s.104-105. Ankara: Karam Yayıncılık & Vadi Yayınları.
- Anonim, 2018, <http://www.İslamansiklopedisi.İnfo/> (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018)
- Anonim, 2020, <http://www.Ansiklopedica.Org/Tag/Alma-Savasi/> (Erişim tarihi: 7 Temmuz 2020)
- Anonim, 2020, <https://İslamansiklopedisi.Org.Tr/Babadagi> (Erişim tarihi: 8 Ağustos 2020)
- Anonim, 2020, <https://Qha.Com.Tr//> (Erişim tarihi: 8 Ağustos 2020)
- Anonim, 2020, <https://Tr.Db-CbCity.Com/RomanyaK%C3%B6stence-İli-Mangalia> (Erişim tarihi: 8 Ağustos 2020)
- Anonim, 2020, <https://Tr.Euronews.Com/2013/12/04/Avrupa-Birligi-Uyeligi-Romanya-Yi-Ne-Kadar-Degistirdi> (Erişim tarihi: 8 Ağustos 2020)
- Anonim, 2020, <https://İslamansiklopedisi.Org.Tr/Teravah> (Erişim tarihi: 8 Ağustos 2020)
- Anonim, 2020, <https://www.Oka.Org.Tr/Assets/Upload/Dosyalar/Romanya-Ulke-Raporu-9-79.Pdf> (Erişim tarihi: 11 Kasım 2020)

- Armaoğlu, F. H. (1983). 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980, s. 570. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Atabay, M. (2017). İmparatorluktan Ulus Devletlere Türkiye ve Balkanlar, Bsk. 5, s. 296-297. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Bozbora, N. (2007). “Geçmişten Günümüze Romen-Macar İlişkileri Ve Transilvanya’nın Otonomi Meselesi”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 15, Güz, s. 1-44.
- Bozkurt, G. S. (2008). “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı”, *Karadeniz Araştırmaları*, 5 (17), s. 1-31.
- Brown, J. F. “Türkiye: Yeniden Balkanlar’a Mı?, Ian Lesser, Graham E. Fuller, (Ed.) Balkanlar’dan Batı Çin’e Türkiye’nin Yeni Jeopolitik Konumu, s. 182. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Castellan, G. (1995). Balkanların Tarihi, Ayşegül Yaraman Başbuğu, (çev.), Doğan İstanbul: Yayın Holding.
- Castellan, G. (1989). A History of the Romanies, s. 268. Newyork: Columbia Universty Press.
- Constantin, C. (2019). İstoria Romanilor, C.1, s. 58-110. Bucureşti: Editura All.
- Crampton, R. J. (2007). İkinci Dünya Savaşından Sonra Balkanlar, Emel Kurt, (çev.). İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- Çiftçi, C. (Yaz 2010), “Bâb-ı Âlî’nin Avrupa’ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan’da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”, *Uluslararası İlişkiler*, 7 (26), s. 27-48.
- Ekrem, M. A. (1983). “Kırım Ve Noğay Türklerinin Osmanlı Devrinde Dobruca’ya ve Tüm Rumeli’ye Geçmeleri ve Yerleşmeleri”, Ankara: *VIII. Türk Tarih Kongresi*.
- Fedbi, O. (1997). “Dobruca Türkleri” , *Yeni Türkiye*, 2 (16), s. 1867-1868.
- Gemil, T. (1981). “Romen – Osmanlı Münasebetlerine Dair Bazı Mülâhazalar”, *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, 1 (1), Ankara, s. 1503-1510.
- Gemil, T. (2012), Osmanlı Öncesi Romanya Topraklarında Türk Varlığı, Mortenirea Istorica A Tatarilor, 1, Bükreş: Editura Academiei Romane.

- Hacısalihoğlu, M. (2007), "Krallık Döneminde Romanya", Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ (ed.). Balkanlar El Kitabı, Çağdaş Balkanlar (Cilt 2). (s. 541-549). Ankara: Karam Yayıncılık & Vadi Yayınları.
- Hitchins, K. (1994), Rumania, 1866-1944, s. 471. Oxford University: Clarendon Press.
- İndraliyev, İ. (1995), "Nevruz Bayramında Nogay Halk Adetleri" (Çev: Mariyam Bulgarova Ve Celalettin Erbay) s. 85. Nevruz, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- İorga, N. (1987). İstoria Romanilor, Bucureşti: Editura University Press.
- İsmail, N. (2015). "Kırım-Romanya Kırım Tatar Topluluğu", *Yeni Türkiye*, 1 (81), 487-494.
- Karal, E. (1988). Osmanlı Tarihi, (Cilt 1). s. 46. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karatay, O. ve Gökdağ, A. B. (2013). Balkanlar El Kitabı (Cilt 1). Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Karpat, K. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kavalalı, M. (2006). Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: Avrupa Birliği-Romanya İlişkileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğu.
- Köklü, M. (1991). Romanya'da Karşı Devrim, İstanbul: Alev Yayınları.
- Kut, Ş. (2005). Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik, İstanbul: .Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Machiavelli, N. (1999). Prens, Nazım Güvenç (çev.). İstanbul: Anahtar Yayınları.
- Molali, N. (2005). Romanya Türk Toplulukları Örneğinde İki Dillilik, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ömer, M. (2013). "Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9 (17), s. 171-186.
- Önal, M. N. (1998). Romanya/Dobruca Türkleri Ve Mukayeseleriyle Doğum Evlenme ve Ölüm Adetleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Önal, M. N. (1994). "Romanya Türklerine Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1 (93), 117-190.

- Özünü, M. (2009). Bir Tuna Ülkesi Romanya, Avrupa Diyanet Dergisi, S. 126, 5-21.
- Popoviç, A. (2005). Balkanlarda İslam, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Romanya Demokrat Türk Birliği. (t.y.) Erişim tarihi: 8 Eylül 2020. <http://www.rdtb.ro/tr>
- Romanya Müslüman Tatar Türklerinin Demokrat Birliği. (t.y.) Erişim tarihi: 8 Ağustos 2021. <http://Uniuneatataara.Ro/Krm/>
- Romanya Türk Demokratik Birliği. (t.y.) Erişim tarihi: 10 Kasım 2020. [http://www.Udtr.Ro/İndex\\_Tr.Htm](http://www.Udtr.Ro/İndex_Tr.Htm)
- Sander, O. (2018). Balkan Gelişmeleri ve Türkiye, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sander, O. (1969). Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Saraçlı, M. (2008). “Türk Dış Politikası’ndaki “Dış Türkler” Sorunsalı Çerçevesinde Batı Trakya (Müslüman) Türk Azınlığı”, *Türkiye Günlüğü*, Güz, 15-27.
- Shafir, M. (1985). Romania, Politics, Economics And Society, London: Frances Pinter Press.
- Stone, D. R. (2006). "Bulgaristan Ve Romanya'ya Yönelik 1945 Ethridge Misyonu ve Balkanlar'daki Soğuk Savaşın Kökenleri", *Diplomacy & Statecraft*, 17 (1). 93-112
- Sürgevil, S. ve Özgün C. (2012). Balkanlar II, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Şuayip Ö. Romanya’da Türk Azınlığın Eğitim Durumu.. <http://www.Yg.Yenicaggazetesi.Com.Tr/Yazargoster.Php?Haber=12564> (Erişim tarihi: 4 Ağustos 2021)
- Tismanaanu, V. (2002). Gheorghiu-Dej and the Romanian Workers' Party: From De-Sovietization to the Emergence of nacional Communism, Waschington Dc: The Woodrow Wilson Center Search.
- Tufan, M. (2010). Balkanlarda Türk Kültürü Bütünlüğü, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turan, Ö. (2002). “Balkan Ülkelerinde Din Eğitimi”, *Avrasya Etüdlere Dergisi*, S. 21, 104.
- Ustabulut, M. Y. ve Kara, K. (2016). Romanya’da Türk Dili Tarihi ve Dobruca’daki (Köstence) Türkoloji Eğitimi, 1 (2), 1-16.

Uzunçarşılı, İ. H. (2011). Osmanlı Tarihi: Dünya Tarihi, C. 6. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ülküsal, M. (1966). Dobruca Ve Türkler. Ankara: T.K.A.E Yayınları.

Williams, T. (1997). The Prague Spring And Its Aftermath: Czechoslovak Politics, 1968–1970. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Yıldız, Ş. Ş. (2007). Avrupa Birliği Eşiğindeki Romanya’da Müslüman-Türk Azınlık, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

